

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

І.В. Баришевська

Облік у банках

Курс лекцій

Миколаїв
2014

Затверджено на засіданні кафедри фінансів і кредиту обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від **21.01.2014 р.**, протокол № 7.

ЗМІСТ

1. Анотація.....	3
2. Мета, завдання, предмет, об'єкт навчальної дисципліни.....	4
3. Місце дисципліни у структурі навчальних дисциплін.....	5
4. Структурно-логічна схема дисципліни.....	6
5. Склад, обсяг і терміни виконання змістовних модулів.....	7
Тема 1. Загальні теоретичні засади і принципи бухгалтерського обліку в банках.....	8
Тема 2. Облік капіталу банку.....	13
Тема 3. Облік касових операцій.....	15
Тема 4. Облік розрахункових операцій банку.....	18
Тема 5. Облік депозитних операцій банку.....	22
Тема 6. Облік операцій із кредитування.....	31
Тема 7. Облік операцій банку з цінними паперами.....	48
Тема 8. Облік операцій банку в іноземній валюті.....	57
Тема 9. Облік операцій банку з основними засобами та нематеріальними активами.....	67
Тема 10. Облік операцій з лізингу.....	74
Тема 11. Облік доходів та витрат банку.....	84
Тема 12. Складання фінансових звітів.....	89
6. Перелік рекомендованих літературних джерел, законодавчо-нормативних актів.....	102

1. АНОТАЦІЯ

Мета: ознайомлення з головними підходами до формування чинних методик обліку банківських операцій на основі рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Завдання: допомогти студентам оволодіти методикою бухгалтерського обліку основних банківських операцій, правилами відображення їх у звітності, набути професійних навичок практичної роботи із зазначеної дисципліни, вміти поєднувати теоретичні знання і практичні навички.

Предмет: предмет і метод бухгалтерського обліку, характеристика елементів методу, передумови та необхідність поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський.

Змістові модулі: Загальні теоретичні засади і принципи бухгалтерського обліку в банках. Облік капіталу банку. Облік касових операцій. Облік розрахункових операцій банку. Облік депозитних операцій банку. Облік операцій із кредитування. Облік операцій банку з цінними паперами. Облік операцій банку в іноземній валюті. Облік операцій банку з основними засобами та нематеріальними активами. Облік операцій з лізингу. Облік доходів та витрат банку. Складання фінансових звітів.

АННОТАЦИЯ

Цель: ознакомление с главными подходами к формированию действующих методик учета банковских операций на основе счетов Плана счетов бухгалтерского учета банков Украины.

Задача: помочь студентам овладеть методикой бухгалтерского учета основных банковских операций, правилами отражения их в отчетности, приобрести профессиональные навыки практической работы по указанной дисциплине, уметь сочетать теоретические знания и практические навыки.

Предмет: предмет и метод бухгалтерского учета, характеристика элементов метода, предпосылки и необходимость разделения бухгалтерского учета на финансовый и управленческий.

Содержательные модули: Общие теоретические основы и принципы бухгалтерского учета в банках. Учет капитала банка. Учет кассовых операций. Учет расчетных операций банка. Учет депозитных операций банка. Учет операций по кредитованию. Учет операций банка с ценными бумагами. Учет операций банка в иностранной валюте. Учет операций банка с основными средствами и нематериальными активами. Учет лизинговых операций. Учет доходов и расходов банка. Составление финансовой отчетности.

ANNOTATION

Purpose: To acquaint them from head approaches to the formation of the current methods for bank account operations based on the Chart of Accounts of banks of Ukraine.

Objectives: is to help students with the mastering of accounting methods of main banking activities and rules of their representations in accountability; to get the professional practical skills on pointed disciplines and be able to combine theoretical and practical knowledge.

Subject: the subject and the method of accounting, the characteristic elements of the method, background and need for separation of accounting and financial management.

The module: General theoretical framework and principles of accounting in banks. Accounting for capital. Accounting for cash transactions. Bank account transactions. Accounting for deposit operations. Accounting transactions with lending. Accounting for bank operations with securities. Accounting for bank transactions in foreign currency. Accounting for bank transactions with fixed assets and their assets nematerial. Accounting for leasing operations. Accounting for revenues and expenses of the bank. Preparation of financial statements.

2. МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Робоча програма ув'язана із Законом України «Про вищу освіту», інструктивними вказівками Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, відповідає нормативній програмі професійно-орієнтованих дисциплін, нормативній програмі фундаментального циклу підготовки бакалаврів (спеціалістів) напряму «Економіка та підприємництво», Положенню Миколаївського державного аграрного університету про структурно-модульну систему навчання, затвердженому рішенням вченої ради університету.

Дисципліна «Облік у банках» надає знання з правил обліку і відображення активів, зобов'язань і власного капіталу у фінансовій звітності банків, а також практичних навичок: відображення банківських операцій на рахунках бухгалтерського обліку; формування фінансової звітності комерційних банків.

Мета: ознайомлення з головними підходами до формування чинних методик обліку банківських операцій на основі рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Завдання: допомогти студентам оволодіти методикою бухгалтерського обліку основних банківських операцій, правилами відображення їх у звітності, набути професійних навичок практичної роботи із зазначеної дисципліни, вміти поєднувати теоретичні знання і практичні навички.

Предмет: предмет і метод бухгалтерського обліку, характеристика елементів методу, передумови та необхідність поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- принципи побудови плану рахунків бухгалтерського обліку в банках;
- підходи щодо організації бухгалтерського обліку в банківських установах України;
- процедури здійснення основних банківських операцій;
- проблемні питання, пов'язані з функціонуванням системи бухгалтерського обліку в банках;
- положення інструктивно-нормативних документів НБУ з облікових питань;
- механізми застосування в обліковій практиці концептуальних принципів МСБО, в основі яких – нарахування доходів та витрат, оцінки та переоцінки активів;
- склад та зміст бухгалтерської звітності, терміни її подання та оприлюднення.

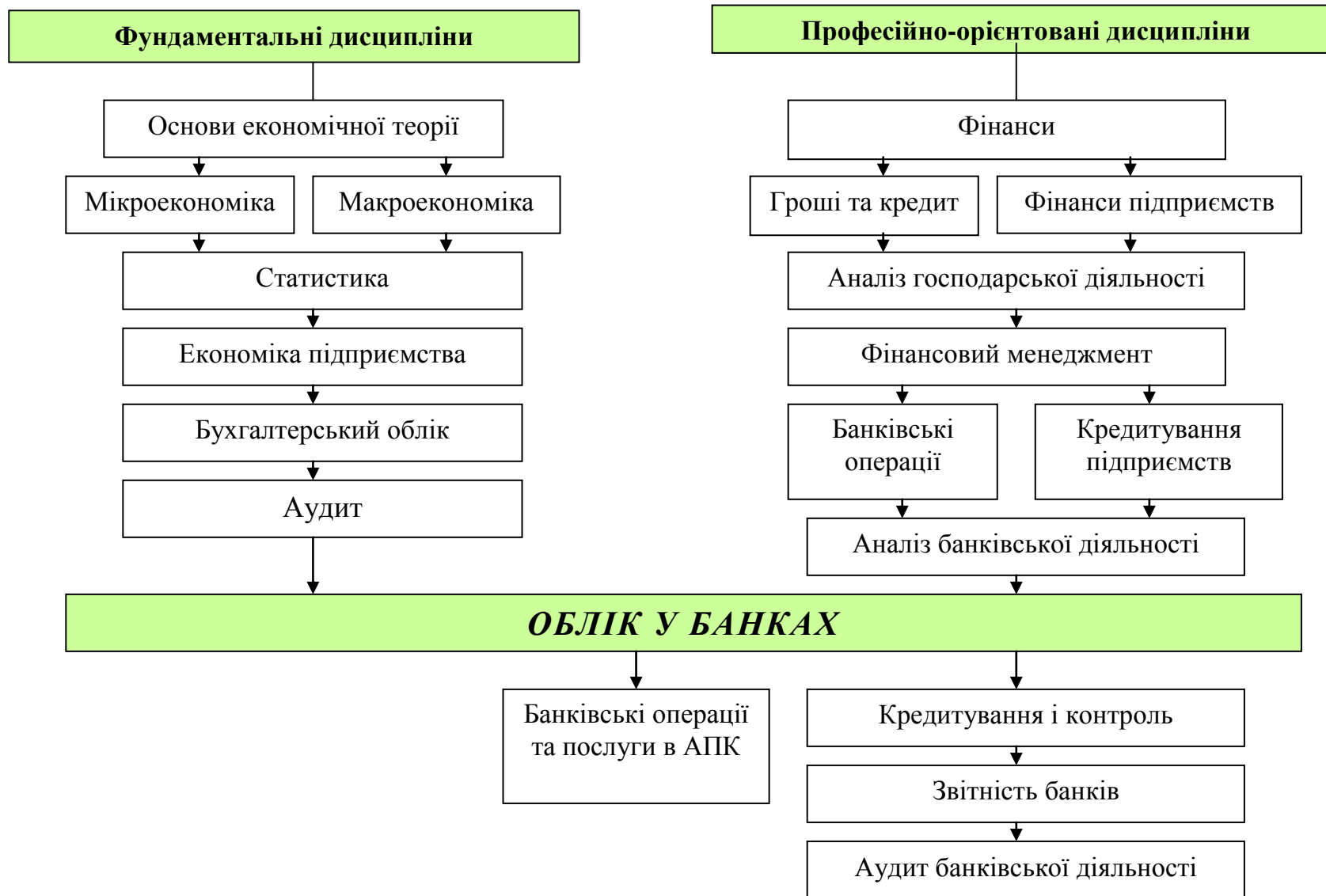
Студентам необхідно вивчити:

- облікові принципи, правила, методи та процедури відображення банківських операцій на рахунках бухгалтерського обліку;
- особливості побудови Плану рахунків комерційного банку;

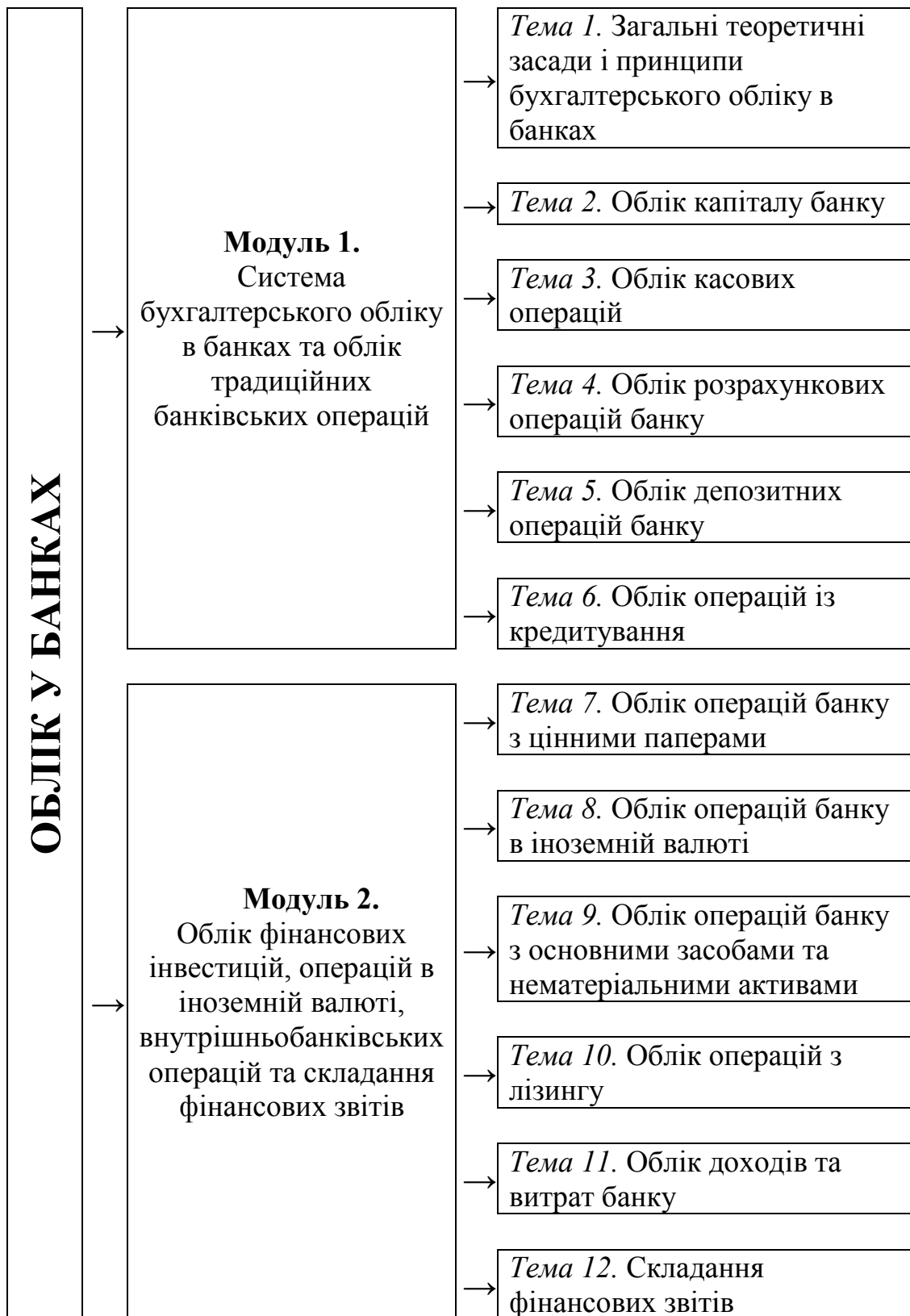
Студенти повинні вміти:

- відображати зміст банківських операцій на рахунках бухгалтерського обліку;
- вільно орієнтуватись у номенклатурі Плану рахунків;
- формувати зміст облікової політики банку;
- визначати результат діяльності банку за даними фінансового обліку;
- характеризувати фінансові звіти, які використовуються, щоб донести інформацію до зацікавлених осіб.

3. МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ У СТРУКТУРІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

4. СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ДИСЦИПЛІНИ

5. СКЛАД, ОБСЯГ І ТЕРМІНИ ВИКОНАННЯ ЗМІСТОВНИХ МОДУЛІВ

Модулі курсу			Найменування змістовних модулів	Розподіл навчального часу			Термін виконання, тиждень	Термін контролюючого заходу
Найменування	Обсяг, кредит	Сума залікових балів		лекції	практичні	самостійна робота		
Система бухгалтерського обліку в банках та облік традиційних банківських операцій	1,4	17-28	<i>Тема 1.</i> Загальні теоретичні засади і принципи бухгалтерського обліку в банках	2	1	4	1	1
			<i>Тема 2.</i> Облік капіталу банку	2	1	4	2	2
			<i>Тема 3.</i> Облік касових операцій	2	1	4	3	3
			<i>Тема 4.</i> Облік розрахункових операцій банку	2	1	4	4	4
			<i>Тема 5.</i> Облік депозитних операцій банку	3	1	8	5,6	6
			<i>Тема 6.</i> Облік операцій із кредитування	3	1	8	6,7	7
Облік фінансових інвестицій, операцій в іноземній валюті, внутрішньобанківських операцій та складання фінансових звітів	1,6	19-32	<i>Тема 7.</i> Облік операцій банку з цінними паперами	2	1	4	8	8
			<i>Тема 8.</i> Облік операцій банку в іноземній валюті	2	1	4	9	9
			<i>Тема 9.</i> Облік операцій банку з основними засобами та нематеріальними активами	2	1	4	10	10
			<i>Тема 10.</i> Облік операцій з лізингу	2	1	6	11	11
			<i>Тема 11.</i> Облік доходів та витрат банку	4	2	8	12, 13	13
			<i>Тема 12.</i> Складання фінансових звітів	4	2	6	14, 15	15
<i>Всього</i>	<i>3</i>	<i>36-60</i>		30	14	64		

ТЕМА 1

Загальні теоретичні засади і принципи бухгалтерського обліку в банках

1. Предмет і метод бухгалтерського обліку в банках.
2. Принципи бухгалтерського обліку в банках.
3. Бухгалтерський баланс.
4. План рахунків бухгалтерського обліку в банках.
5. Особливості синтетичного обліку в банках.
6. Аналітичний облік в банках.
7. Організація бухгалтерського обліку в банках.

1. Предмет і метод бухгалтерського обліку в банках.

Бухгалтерський облік — це процес спостереження, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передання інформації про господарську діяльність банку зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Предметом бухгалтерського обліку в банку є його господарська діяльність (різні банківські операції), а кінцевим продуктом — бухгалтерська звітність про господарську діяльність.

Порядок ведення й організації бухгалтерського обліку в банку має певні особливості, що обумовлено сферою їх діяльності (фінансові ринки), специфіка операцій, які вони здійснюють, та їх роль в забезпеченні стабільності грошово-кредитної системи. Як підприємство, що працює на фінансових ринках, банк належить до категорії підприємств — фінансових посередників і здійснює операції на грошовому, кредитному ринках та ринку цінних паперів із використанням різноманітних фінансових інструментів.

Інформація про діяльність банку формується в системі бухгалтерського обліку і надається у вигляді фінансової звітності. **Фінансова звітність** — це бухгалтерська звітність, що містить сукупність економічних показників, які повинні відображати об'єктивну оцінку фінансового стану і фінансового результату, обсяги грошових потоків від діяльності комерційного банку та ступінь ризиковості його діяльності.

Бухгалтерський облік розглядається як важлива функція управління. Система бухгалтерського обліку інтегрована в систему управління діяльністю банку, інструментами якої є:

- планування як процес визначення стратегічних та тактичних цілей розвитку банківського бізнесу;
- організація як процес вирішення структурної побудови банку, визначення функцій і характеру діяльності структурних підрозділів та делегування їм певних повноважень;
- контроль як процес вимірювання й оцінювання реального стану виконання запланованих завдань порівняно із заданими параметрами, розрахунки відхилень та внесення корективів у планові завдання;
- управління персоналом: з'ясування потреби в кадрах, переміщення в межах банку залежно від професіоналізму і кваліфікації, підвищення кваліфікації.

Бухгалтерський облік базується на певних правилах визначення, записування, класифікація та інтерпретація операцій або подій, пов'язаних із діяльністю банку. Усе це і становить метод бухгалтерського обліку, який складається з таких елементів:

- документація та інвентаризація;
- оцінка й калькуляція;
- рахунки та подвійний запис;
- бухгалтерський баланс та звітність.

Бухгалтерські системи банківських установ України комп'ютеризовано, отже бухгалтерські проведення, занесення інформації до щоденних балансів, касових книг і оборотно-сальдових відомостей — виконуються в автоматичному режимі. Проте й за цих умов елементи методу є похідними щодо концепцій бухгалтерського обліку, про які йшлося раніше.

2. Принципи бухгалтерського обліку в банках

Бухгалтерський облік у банках будується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, а саме:

1. *Принципи, що визначають, яка інформація підлягає обліку:*

- **повного висвітлення** - усі банківські операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків;

- **відкритість** - фінансові звіти мають бути зрозумілими і достатньо деталізованими, з метою уникнення двозначності, правдиво відображати операції банку з необхідними поясненнями в додатках до правил оцінки активів і зобов'язань.

2. *Принципи, що формують процедуру ведення бухгалтерського обліку:*

автономності - активи та зобов'язання банку мають бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього банку та інших банків (підприємств), у зв'язку з цим особисте майно та зобов'язання власників не мають відображатися у фінансовій звітності банку;

- **суттєвості** - фінансові звіти мають відображати всю суттєву інформацію, що необхідна для прийняття рішень керівниками банку або інвесторами;

- **консолідації** - складання фінансової звітності в цілому по банку з урахуванням дочірніх банків і підприємств як єдиної економічної одиниці;

- **безперервності** - оцінка активів банку здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність продовжуватиметься в неосяжному майбутньому;

- **дати операції** - операції відображаються у бухгалтерському обліку в день їх здійснення, тобто в день виникнення прав (активів) або зобов'язань (пасивів) незалежно від дати руху коштів за цими активами або зобов'язаннями;

- **окреме відображення активів і пасивів** - усі рахунки активів і пасивів оцінюються окремо і відображаються в розгорнутому вигляді;

- **послідовності** (прийнятність вхідного балансу) - залишки за балансовими рахунками на початок поточного звітного періоду мають відповідати залишкам на кінець попереднього звітного періоду;

- **постійності** - постійне (з року в рік) застосування банком обраної облікової політики;

- **переваги змісту над формою** - операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їхньої сутності та економічного змісту, а не лише за їх юридичною формою.

3. *Принципи, що регламентують способи обліку в конкретних ситуаціях:*

- **оцінки** (історичної/фактичної собівартості) - активи і пасиви обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення;

- **нарахування та відповідність доходів і витрат** - для визначення фінансового результату звітного періоду потрібно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів;

- **обережності** - застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, відповідно до яких активи та/або дохід не будуть завищені, а зобов'язання та/або витрати - не будуть занижені.

3. Бухгалтерський баланс

Фінансова звітність - це сукупність компонентів бухгалтерської звітності, складених на підставі даних фінансового обліку, в яких узагальнено інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових потоків банку за звітний період.

До складу основної фінансової звітності входять:

- Балансовий звіт;

- Звіт про фінансові результати;

- Звіт про рух грошових коштів;

- Звіт про власний капітал.

Розглянемо структуру й основні формули перших двох звітів. Баланс банку призначений для надання інформації про фінансовий стан банку на звітну дату, він

відображає його активи, зобов'язання та власний капітал у грошовому вираженні на певну дату. Розуміння змісту і структури балансу та вміння його читати є початком для опанування особливостей обліку в банках.

Облікова формула бухгалтерського балансу фіксує взаємозв'язок, що існує між його елементами:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал} + (\text{Доходи} - \text{Витрати}).$$

Активи - це ресурси, що контролюються установою в результаті попередніх дій і з яких передбачається отримання майбутньої економічної вигоди, яка врешті приведе до потоку грошових коштів для установи.

Зобов'язання - поточні обов'язки установи, що впливають з попередніх дій, виконання яких пов'язане з відпливом ресурсів (активів).

Капітал - залишкова частка в активах після відрахування всіх зобов'язань.

4. План рахунків бухгалтерського обліку в банках

Предметом бухгалтерського обліку в банку є банківські операції. Для підготовки фінансових звітів використовується **рахунок**, який представляє собою стандартизований формат, який використовується для збору інформації про кожний елемент облікової моделі.

План рахунків - це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовуються для реєстрації банківських операцій.

НБУ розробив окремо План рахунків для установ НБУ та План рахунків для банків України. Особливостями Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України є:

- мультивалютність;
- наявність класу рахунків для управлінського обліку;
- подвійний запис операцій на позабалансових рахунках;
- наявність вимог до аналітичних рахунків.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений Постановою Правління НБУ від 17.06.2004 року №280, розділяється на 4 категорії та 9 класів.

Перша категорія - "Балансові рахунки": Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції. Клас 2. Операції з клієнтами. Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання. Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції. Клас 5. Капітал банку.

Друга категорія - "Рахунки доходів і витрат банку": Клас 6. Доходи. Клас 7. Витрати.

Третя категорія - "Рахунки управлінського обліку": Клас 8. Управлінський облік.

Четверта категорія - "Позабалансові рахунки": Клас 9. Позабалансові рахунки.

Рахунки в Плані рахунків розташовуються за принципом зростання їх номерів:

- рахунки 1-го порядку (класи) - однозначні;
- рахунки 2-го порядку (розділи) - двозначні;
- рахунки 3-го порядку (групи) - тризначні;
- рахунки 4-го порядку - чотиризначні.

1 клас Плану рахунків визначає казначейські операції та взаємовідносини між НБУ та іншими банками: операції з готівкою, банківськими металами, міжбанківськими кредитами та вкладками (депозитами), вкладеннями в цінні папери, що рефінансуються Національним банком України.

У **2 класі** - відображують операції з клієнтами (крім банків) - суб'єктами господарювання, органами загальнодержавного управління та фізичними особами.

За **3 класом** обліковують операції з цінними паперами та операції за іншими розрахунками (за господарськими операціями банку, операціями з формування та використання спеціальних резервів під цінні папери та дебіторську заборгованість, субординованим боргом).

У **4 класі** відображено вкладення банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами і нематеріальними активами.

5 клас призначений для обліку капіталу банку і включає: статутний капітал, емісійні різниці, результати переоцінки, загальні резерви та фонди банку, створені за рахунок

прибутку, результати попередніх років та результати звітнього року, що очікують затвердження.

Доходи і витрати банку відображують на рахунках, відповідно, **6 та 7 класів**. У бухгалтерських записах, пов'язаних із формуванням доходів і витрат, рахунки 6 та 7 класів кореспондують із рахунками 1-4 класів. Залишків на рахунках 6 та 7 класів до валюти балансу не включають, в кінці звітнього періоду рахунки 6 та 7 класів закривають. Фінансовий результат обліковується як результат звітнього року в 5 класі - "Капітал".

На рахунках **8 класу** ведеться управлінський облік, який не регламентується НБУ і визначається банками самостійно. Дані 8 класу не враховуються у фінансовій та статистичній звітності банку.

У **9 класі** обліковують позабалансові операції, які відображують в обліку за системою подвійного запису, що забезпечується спеціальними контрахунками.

5. Особливості синтетичного обліку в банках

Бухгалтерський облік банку забезпечує виконання таких функцій:

- запис інформації про операції банку та відображення її в агрегованому вигляді у статистичній і фінансовій звітності для аналізу й управління;
- запис детальної інформації про контрагентів кожної операції та параметри самих операцій (аналітичний облік) для отримання звітів у різних розрізах для внутрішнього користування і надання звітів про діяльність банку контрольним органам, зокрема НБУ;
- автоматизоване ведення розрахунків та виконання бухгалтерських записів (наприклад, нарахування процентів). Бухгалтерський облік у банках має два рівні: синтетичний та аналітичний. Банки самостійно розробляють і затверджують форми реєстрів обліку з урахуванням того, що реєстри синтетичного та аналітичного обліку повинні містити назву, період реєстрації операцій, прізвища і підписи або інші кодовані знаки, що дають змогу ідентифікувати осіб, які їх склали.

Синтетичний облік дозволяє отримувати агреговану і систематизовану бухгалтерську інформацію щодо фінансового стану банку і контролювати правильність відображення операцій у бухгалтерському обліку. Основна форма синтетичного обліку – баланс, який складається банками щоденно. Сальдовий баланс складається за залишками рахунків на певну дату, а обігово-сальдовий - містить як залишки, так і обороти за рахунками. Правильність складання щоденного балансу оборотів та залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активом і пасивом, а також відповідністю вихідних залишків вхідним з урахуванням оборотів за рахунками протягом операційного дня. Наявність указаних відповідностей є обов'язковою умовою початку нового операційного дня.

До інших форм синтетичного обліку належать: оборотно-сальдові відомості, перевірочні відомості, касові журнали тощо. Вони відрізняються ступенем узагальнення інформації і використовуються для звірки даних аналітичного і синтетичного обліку.

Касовий журнал складається на підставі документів із надходжень і видатків каси та включає записи про операції каси, де вказуються номери рахунків, що кореспондують із рахунками каси, номери документів, символи звітності, часткові суми операцій та підсумки за журналом.

Оборотну відомість складають на перше число кожного місяця, і вона включає вхідні залишки на початок періоду, обороти за цей період і вихідні залишки на кінець періоду. Оборотною відомістю за балансовими і позабалансовими рахунками складають за рахунками четвертого порядку з проміжними підсумками за рахунками третього і другого порядків. Оборотною відомістю потрібна для накопичення дебетових і кредитових оборотів за певний період.

6. Аналітичний облік в банках

Щоденну детальну інформацію про здійснення банком операцій відображають в

основній формі аналітичного обліку - особових рахунках, які відкривають за кожним балансовим і позабалансовим рахунком.

Особові рахунки реєструють у спеціальній книзі окремо для кожного балансового рахунку IV порядку. В ній реєструють усі особові рахунки клієнтів, а також рахунки, відкриті за внутрішньобанківськими операціями (облік майна, власного капіталу, доходів, витрат, розрахунків). При закритті рахунку в книзі проставляється дата і вказується причина. Книга зберігається в головного бухгалтера.

Особові рахунки включають такі обов'язкові реквізити:

- номер особового рахунку;
- сума вступного залишку;
- дата останнього руху за рахунком;
- дата здійснення поточної операції;
- номер документа, на підставі якого здійснюється запис;
- номер банку-кореспондента;
- номер рахунку кореспондента;
- код операції;
- код валюти;
- сума операції;
- сума обігів за дебетом і кредитом;
- сума вихідного залишку;
- реквізити банку, який веде рахунок.

Особові рахунки клієнтів складають у двох примірниках, роздруковують за встановленими стандартами і вважають вихідними документами банків (рис. 1.7). Другий примірник особового рахунку є витягом з особового рахунку і призначений для видачі клієнтові. До витягів з особових рахунків додають документи (їх копії), на підставі яких зроблено записи за кредитом рахунку.

На документах, які додають до витягів, проставляється штамп банку, який оформляє витяги з особових рахунків, а також календарний штамп дати проведення документа за особовим рахунком, якщо ця дата не збігається з датою виписки документа.

За деякими рахунками аналітичний облік може вестись в операційних журналах, картках, книгах, у формі хронологічного запису операцій. Як реєстри аналітичного обліку можна використовувати примірники документів.

Кожен об'єкт аналітичного обліку характеризується набором параметрів, необхідних для побудови звітності. Усі параметри аналітичного обліку поділяють на дві групи - обов'язкові і необов'язкові.

Обов'язкові параметри ведуть відповідно до вимог НБУ щодо статистичної та фінансової звітності банків, вони поділяються на загальні і спеціальні. Загальні є обов'язковими для заповнення при занесенні в комп'ютерну систему нового контрагента або при відкритті аналітичного рахунку. Спеціальні обов'язкові параметри застосовують для окремих груп аналітичних рахунків залежно від їхнього економічного змісту. До спеціальних обов'язкових параметрів відносять:

- параметри нарахування процентів;
- для кредитних рахунків: вид кредиту, цільове спрямування, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення, кількість пролонгації, категорій ризику, шифр неплатежів;
- для депозитних рахунків: дата розміщення, дата повернення коштів;
- для рахунку цінних паперів: емітент; місце емісії, вид цінних паперів, дата погашення, котирується чи не котирується на біржі;
- для рахунку доходів і видатків: входять чи ні в обчислення бази для оподаткування.

Необов'язкові параметри банк визначає самостійно. Їх використовують у внутрішньому обліку для задоволення окремих нормативно-правових вимог, цілей управлінської звітності та формування звітності до інших уповноважених державних органів.

7. Організація бухгалтерського обліку в банках

Організація бухгалтерського обліку - це система правил, яка забезпечує процес збору, опрацювання, використання, аналізу та зберігання облікової інформації для виконання функцій банків.

Зважаючи на високу динамічність сучасного фінансового ринку, розмаїття чинників, які впливають на його стан, банк не може успішно функціонувати в конкурентному середовищі без відповідної системи щоденного обліку всіх своїх операцій і зобов'язань та оцінки на цій підставі результатів своєї діяльності. Лише за такої умови керівництво банку постійно контролює всі аспекти його діяльності, а отже, і ризики, притаманні банківській діяльності. **Бухгалтерський облік** - це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність установи банку зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Мета організації бухгалтерського обліку в банках - забезпечення необхідною та достовірною інформацією зацікавлених у ній користувачів шляхом своєчасного та повного відображення в бухгалтерському обліку банківських операцій.

Усе методичне й інформаційно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в банках можна згрупувати у три групи:

- загальнодержавне (державні законодавчо-нормативні документи);
- галузеве (постанови, положення, інструкції, рекомендації НБУ);
- внутрішньобанківське (кожний банк розробляє самостійно, наприклад внутрішнє положення щодо проведення активних операцій, кредитування).

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх банківських операцій у первинних документах, збереження протягом установленого строку оброблених документів, реєстрів бухгалтерського обліку та звітності несуть керівник банку та головний бухгалтер.

Банк самостійно визначає свою облікову політику, розробляє систему і форми управлінського обліку, внутрішньої звітності і контролю операцій, визначає права працівників на підписування документів, затверджує правила документообігу і технології обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Система обліку в банках має забезпечити дотримання принципів бухгалтерського обліку, єдину методологічну основу, взаємозв'язок даних синтетичного і аналітичного обліку, хронологічне та систематичне відображення всіх операцій банку в реєстрах бухгалтерського обліку на підставі первинних документів, накопичення і систематизацію даних обліку в розрізі показників, необхідних для управління банком, а також складання звітності.

До питань організації бухгалтерського обліку відносять:

- вимоги до первинних облікових документів та реєстрів синтетичного і аналітичного обліку;
- план рахунків;
- облікову політику банку;
- внутрішній банківський контроль;
- складання звітності.

ТЕМА 2

Облік капіталу банку

1. Характеристика рахунків обліку капіталу банку.
2. Облік операцій під час формування статутного фонду до реєстрації комерційного банку.
3. Облік сум несплаченого та сплаченого зареєстрованого статутного капіталу банку.
4. Облік операцій з нарахування дивідендів та розрахунків з акціонерами.

1. Характеристика рахунків обліку капіталу банку.

Капітал банку - залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань ($K = A - Z$). Капітал є одним із елементів балансу банку, до елементів якого

належать також зобов'язання та активи. Зобов'язання фактично є джерелом коштів для банку. Разом із капіталом вони використовуються для створення активів. Отже, вартість капіталу прямо залежить від вартості активів.

Капітал банку складається з:

- основного капіталу - включає сплачений і зареєстрований статутний капітал і розкриті резерви, які створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів у капітал, загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів;
- додаткового капіталу: нерозкриті резерви, резерви переоцінки, гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти.

Зареєстрований статутний капітал обліковується на пасивних балансових рахунках групи 500: рахунки **5000** «Зареєстрований статутний капітал банку» і **5001** «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку», а до рахунка **5000** відкриваються ще два субрахунки: **5000/1** — для обліку привілейованих акцій; **5000/2** — для обліку простих акцій. Аналітичний облік ведеться в розрізі акціонерів банку в поіменному реєстрі.

Відображення операцій за рахунками групи **500** «Статутний капітал банку» здійснюється лише на балансі головного банку (юридичної особи).

Крім того, для обліку операцій, пов'язаних з рухом коштів із формування статутного капіталу — випуском (емісією) акцій, їх продажем, скуповуванням, нарахуванням емісійних різниць та дивідендів, — використовуються ще й такі рахунки:

- 3630 (А) «Внески за незареєстрованим статутним капіталом»;
- 3631 (П) «Кредиторська заборгованість перед акціонерами за дивіденди»;
- 5001 (КП) «Несплачений зареєстрований статутний капітал банку»;
- 5002 (КП) «Власні акції, які викуплені в акціонерів»;
- 5003 (П) «Дивіденди, які направлені на збільшення статутного капіталу»;
- 5010 (П) «Емісійні різниці»;
- 5020 (П) «Загальні резерви»;
- 5021 (П) «Резервні фонди»;
- 5022 (П) «Інші фонди банку»;
- 5030 (П) «Нерозподілені прибутки минулих років»;
- 5031 (А) «Непокриті збитки минулих років»;
- 5040 (П) «Прибуток звітнього року, що очікує затвердження»;
- 5041 (А) «Збиток звітнього року, що очікує затвердження»;
- 510 (П) «Результати переоцінки»;
- 59 (АП) «Результат поточного року»;
- 6203 (АП) «Результат від торгівлі цінними паперами на продаж».

2. Облік операцій під час формування статутного фонду до реєстрації комерційного банку.

Статутний капітал банку формується відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", інших актів чинного законодавства в порядку, визначеному статутом банку. Незалежно від організаційно-правової форми банку, його статутний капітал формується шляхом внесення резидентами і нерезидентами - юридичними і фізичними особами - коштів виключно у грошовій формі.

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 120 млн грн.

Для формування статутного капіталу банку за місцем його створення в регіональному управлінні Національного банку України відкривається тимчасовий рахунок для внесків засновників. Внески акціонерів за незареєстрованим статутним капіталом ураховуються на рахунка **3630** «Внески за незареєстрованим статутним капіталом». Після перерахування акумульованих коштів із тимчасового рахунка на кореспондентський рахунок, отримані

внески за статутним капіталом обліковуються наступним чином:

Д-т 1200 «Коррахунки в НБУ» або

Д-т 2600 «Поточні рахунки клієнтів»;

К-т 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом».

3. Облік сум несплаченого та сплаченого зареєстрованого статутного капіталу банку.

Наприклад. Облік внесення коштів за оголошеним і незареєстрованим статутним капіталом у розмірі 12 млн грн, який реєструється в процесі надходження внесків.

1. На часткове внесення грошей

Д-т 1200 «Коррахунок у Національному банку України» 40 млн грн;

К-т 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» 40 млн грн.

2. На суму несплаченого статутного капіталу

Д-т 5001 «Несплачений зареєстрований капітал банку» 80 млн грн;

К-т 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку» 80 млн грн.

3. На суму сплаченого статутного капіталу

Д-т 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» 40 млн грн;

К-т 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку» 40 млн грн.

4. Отримано кошти після реєстрації банку

Д-т 1200 «Коррахунок в НБУ» 80 млн грн;

К-т 5001 «Несплачений зареєстрований капітал банку» 80 млн грн.

Після цієї операції статутний капітал банку сформовано в зареєстрованій сумі 120 млн грн, що і відображено за кредитом рахунка **5000** «Зареєстрований статутний капітал банку».

4. Облік операцій з нарахування дивідендів та розрахунків з акціонерами.

До операцій, пов'язаних із обліком статутного капіталу, належать також операції з нарахуванням дивідендів акціонерам, індексація акцій та облік витрат на випуск і розповсюдження акцій власної емісії.

1. Нарахування дивідендів акціонерам за акціями банку.

На суму нарахованих дивідендів:

Д-т 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження», субрахунок «Оголошені дивіденди»;

К-т 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами за дивіденди».

Виплати нарахованих дивідендів:

Д-т 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами за дивіденди»;

К-т 1001 «Банкноти та монети в касі банку» або

К-т 1200 «Коррахунок у Національному банку України».

2. Індиксація акцій.

Д-т 5020 «Загальні резерви» (за рахунок прибутку);

К-т 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку».

3. Відображення витрат на випуск і розповсюдження акцій власної емісії.

Д-т 7103 «Комісійні витрати за операціями з цінними паперами»;

К-т 1001 «Банкноти та монети в касі банку» або

К-т 1200 «Коррахунок у Національному банку України».

ТЕМА 3

Облік доходів та витрат банку

1. Класифікаційні групи доходів (витрат) банку. Їх взаємозв'язок із Планом рахунків.
2. Дія принципів нарахування, відповідності, обачності у відображенні в підсистемі фінансового обліку доходів (витрат).
3. Правила обліку доходів банку. Кореспонденція рахунків за кожним правилом.

1. Класифікаційні групи доходів (витрат) банку. Їх взаємозв'язок із Планом рахунків.

Доходи — це збільшення економічних вигід, яке являє собою збільшення активів або зменшення зобов'язань, що обумовлює зростання власного капіталу (без урахування зростання капіталу за рахунок внесків акціонерів).

Витрати — це зменшення економічних вигід, яке відбувається у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком скорочення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками).

Для відображення в системі рахунків сум доходів (витрат) необхідно пересвідчитись у додержанні таких умов:

- заборгованість за активами та зобов'язаннями банку є реальною;
- фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, можна достовірно оцінити.

Кожний вид доходу і витрат відображається в системі рахунків окремо. Усі доходи (витрати) розглядаються з позиції операційної, інвестиційної та фінансової діяльності банку.

За операційною діяльністю виникають такі доходи і витрати: процентні; комісійні; прибутки (збитки) від торговельних операцій; дохід у вигляді дивідендів; витрати на формування спеціальних резервів банку; доходи від повернення раніше списаних активів; інші операційні доходи і витрати; загальні адміністративні витрати; податок на прибуток; непередбачені доходи і витрати.

За результатом інвестиційної діяльності банк визнає доходи (витрати):

- за операціями з реалізації (придбання) інвестиційних цінних паперів;
- за операціями зі збільшення (зменшення) інвестицій у дочірні установи;
- від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів.

За результатами операцій, пов'язаних із фінансовою діяльністю, банк визнає доходи (витрати):

- за операціями з цінними паперами власного боргу;
- за субординованим боргом;
- дивіденди, сплачені протягом звітного періоду;
- доходи за результатами випуску інструментів власного капіталу.

Найбільшу питому вагу в обсягах доходів (витрат) банку мають процентні доходи (витрати), отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів, сум, що заборговані (залучені банком). Суми процентних доходів (витрат) обчислюються пропорційно часу і сумі активу або зобов'язання виходячи з бази нарахування.

У банківській практиці за базу нарахування може вибиратися один із трьох варіантів, кожен з яких ґрунтується на кількості днів, що беруться до розрахунку, а саме:

- урахується фактична кількість днів у місяці нарахування та в році нарахування — варіант факт/факт;
- урахується фактична кількість днів у місяці нарахування, але в році умовно — 360 днів — варіант факт/360;
- умовно до розрахунку в місяці нарахування беруть 30, у році — 360 днів — варіант 30/360.

Комісійні доходи і витрати виникають за наданими (отриманими) послугами. Як правило, комісії є фіксованими. Їх також можна обчислювати пропорційно сумі активу або зобов'язання. Як бачимо, часові терміни, як за процентними доходами (витратами), не враховуються. До комісійних доходів (витрат) належить плата: за розрахунково-касове обслуговування; за здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти; за операціями з цінними паперами від імені третіх осіб; за надання гарантій, зобов'язань з кредитування.

Інші види доходів (витрат) відповідають економічному змісту розділу, за яким вони обліковуються. Так, прибутки (доходи) і збитки (витрати) від торговельних операцій характеризують результат від операцій з купівлі (продажу) різних фінансових інструментів і обліковуються за такими рахунками розділу 62 «Результати від торговельних операцій»:

6203 АП «Результат від торговельних операцій з цінними паперами в торговому портфелі банку»;

6204 АП «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;

6209 АП «Результат від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами».

Витрати на формування спеціальних резервів банку (р. 77) пов'язані з процедурою створення резервів під можливі втрати банків у разі здійснення активних операцій у зв'язку зі зменшенням корисності активів та списання безнадійних активів з балансу банку.

Навпаки, доходи від повернення раніше списаних активів пов'язані з отриманням коштів, що надійшли в рахунок погашення заборгованості, яка попередньо вже була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи і витрати (р. 63, 73) зумовлені операціями, які не пов'язані ані з інвестиційною, ані з фінансовою діяльністю.

До них зокрема належать:

- ✓ доходи (витрати) від оперативного лізингу;
- ✓ витрати на аудит;
- ✓ витрати на інкасацію;

неустойки (штрафи, пені), що отримані (сплачені) за банківськими операціями.

2. Дія принципів нарахування, відповідності, обачності у відображенні в підсистемі фінансового обліку доходів (витрат).

Основними принципами бухгалтерського обліку доходів і витрат є:

- *нарахування*: доходи і витрати відображують у бухгалтерському обліку на час їх виникнення, а не на час надходження або сплати грошей, тобто обліковують у періоді, до якого вони належать;

- *відповідності*: для визначення результату звітного періоду необхідно зіставити доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів;

- здійснені витрати й отримані доходи, що належать до майбутніх звітних періодів, обліковуються як *відстрочені* витрати і доходи.

Основною вимогою до фінансової звітності банку в розрізі доходів і витрат є відповідність отриманих (визнаних) доходів сплаченим (визнаним) витратам, які здійснюються з метою отримання таких доходів (витрати визнають витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені).

Звітним періодом для застосування принципу відповідності є календарний місяць, тобто відповідність витрат, що здійснені банком, заробленим доходам оцінюється за результатами діяльності за місяць.

Доходи і витрати банку визнають, нараховують і відображують у бухгалтерському обліку відповідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України та в порядку, визначеному обліковою політикою банку.

Нарахування є методом визнання доходів і витрат. Доходи/витрати підлягають нарахуванню та відображенню у фінансовій звітності банку з дотриманням таких умов:

- щодо активів і зобов'язань - є реальна заборгованість (доходи/витрати за процентами),
- щодо наданих (отриманих) послуг - фінансовий результат може бути точно оцінено і при цьому є домовленість про надання (отримання) послуг та/або документи, що підтверджують їх повне (часткове) надання (комісійні доходи/витрати, результат торговельних операцій, адміністративні витрати).

У разі невиконання цих умов принципи нарахування та відповідності застосовують у межах принципу обережності, згідно з яким неприпустиме як перебільшення вартості активів або доходів банку, так і недооцінка його зобов'язань і витрат, а тому доходи/витрати банку визнаються за умови фактичного надходження/сплати коштів.

3. Правила обліку доходів банку. Кореспонденція рахунків за кожним правилом.

При обліку доходів і витрат послуговуються наступними правилами.

Правило перше. При класифікації витрат за елементами затрат і цільовим призначенням виділяють *капітальні затрати і поточні витрати*.

Капітальні затрати використовуються на придбання і покращення основних засобів (фіксованих активів), розраховані на тривалий час. **Джерелом покриття цих витрат є накопичений нерозподілений прибуток і при їх відображенні у балансі активи збільшуються.**

Поточні витрати виникають при здійсненні банківських операцій, використовуються для виплати заробітної плати і премій співробітникам банку, на експлуатацію приміщень, на виплату орендної плати, сплату аудиторських послуг тощо, тобто мають короткостроковий характер. Джерелом їх покриття є валовий операційний дохід і вони списуються одразу.

Правило друге. На практиці надання (отримання) послуги нерідко не збігається у часі з надходженням (сплатою) грошових коштів, що обумовлює необхідність використання принципів нарахування, відповідності та обережності. Відповідно до цих принципів доходи і витрати можна класифікувати за такими групами:

- 1) доходи, зароблені та отримані водночас; витрати, понесені та сплачені водночас;
- 2) доходи, отримані наперед, але ще не зароблені (дохід майбутніх періодів, або відкладений дохід); витрати сплачені наперед, але ще не понесені (витрати майбутніх періодів, або відкладені витрати);
- 3) доходи зароблені, але ще не отримані (нарахований дохід); витрати понесені, але ще не сплачені (нараховані витрати).

Керуючись принципом обережності, банк повинен:

— враховувати доходи від наданих послуг, тільки якщо є впевненість в одержанні цих доходів;

— якщо немає впевненості в одержанні доходів, ураховуються тільки витрати. Доходи за такими операціями відображаються в бухгалтерському обліку тільки після їх фактичного одержання.

Одержання доходів вважається сумнівним, якщо існують документи, які підтверджують наявність у клієнта прострочених платежів більше, ніж на 30 днів.

Після визнання дебіторської заборгованості за нарахованими доходами сумнівною банк зменшує свої доходи на суму такої заборгованості. У бухгалтерському обліку це відображається записом: Д-т — “Доходи”; К-т — “Нарощені доходи”. Наступний облік сумнівної заборгованості виконується за балансом на рахунку “Несплачені в строк доходи” до закінчення терміну давності позову.

Правило третє. Згідно з принципами нарахування і відповідності доходи і витрати повинні бути правильно оцінені в кожному звітному періоді. Для цього банк щомісяця здійснює бухгалтерські проводки для тих операцій, наслідки яких поширюються за межі облікового періоду, в якому здійснилася початкова операція. Такі проводки називаються *регулюючими* і стосуються доходів і витрат другої та третьої груп.

Правило четверте. Облік доходів і витрат здійснюється наростаючим підсумком з початку року. Залишки за рахунками доходів і витрат закриваються після закінчення календарного року.

Синтетичні рахунки для обліку доходів згруповані у шостому класі балансу, а для обліку витрат — у сьомому класі. В основу побудови синтетичних рахунків покладено ті ж ознаки, з урахуванням яких здійснена класифікація доходів та витрат і виділені об'єкти обліку. Це дозволяє забезпечити деталізований облік доходів і витрат у балансі, що дає можливість накопичувати і одержувати інформацію для оцінки фінансового стану банку і ефективності окремих напрямків його діяльності.

ТЕМА 4

Облік касових операцій

1. Рахунки, що використовуються для обліку касових операцій, їх призначення.
2. Облік операцій каси із приймання та видачі готівки.

3. Облік операцій вечірніх кас та кас перерахунку готівки.
4. Зберігання й облік цінностей та документів у грошових сховищах.
5. Облік операцій з підкріплення операційної каси банку.

1. Рахунки, що використовуються для обліку касових операцій, їх призначення.

Організація касової роботи комерційних банків регламентується Інструкцією Правління НБУ "Про касові операції в банках України" від 01.06.2011 р. №174.

Облік найважливіших прибутково-видаткових касових операцій на бухгалтерських рахунках відображається за рахунком 100 «Банкноти та монети» таким чином:

З кредиту рахунків	Дебет рахунка 100	Кредит рахунка 100	У дебет рахунків
25, 26	Внесено клієнтами готівкою	Видано готівкою клієнтам	25, 26
120	Одержано з коррахунка на поповнення каси	Видано в підзвіт працівникам банку	3550, 3551
3550, 3551	Повернено невикористані підзвітні суми	Виплачена заробітна плата	3652
220, 221, 229	Погашена позичка готівкою	Видана матеріальна допомога працівникові банку	5020
262	Здійснено вклади громадянами на депозит	Здано готівку на коррахунок	120
500	Внесено засновниками в статутний фонд	Оплачено одержані послуги, роботи	740, 742, 743
680	Оприбутковуються надлишки каси за результатами ревізії	Видана позичка клієнтові — фізичній особі	220, 221, 229
1003	Оприбутковується готівка з обмінного пункту	Повернуто вклад (депозит) Видано обмінному пункту Списуються недостачі каси за результатами ревізії	262 1003 355

2. Облік операцій каси із приймання та видачі готівки.

Приймання готівки в касу банку здійснюється на основі прибуткових документів, які виписуються в одному або в двох примірниках:

а) від підприємств, об'єднань, організацій, установ про сплату будь-яких платежів — за об'явами на внесення готівки з видачею квитанції, а від громадян — також за об'явами або повідомленнями або за прибутковими ордерами;

б) внески для зарахування на поточні рахунки різних фондів — за об'явами на внесення готівки;

в) платежі від населення — за повідомленнями з видачею квитанції;

г) усі інші надходження грошей, у тому числі й від працівників банку, — за прибутковими касовими ордерами з видачею підписаних касиром їх копій з відбитком печатки касира.

Приймання грошей проводиться за прибутковими касовими документами (заява на переказ готівки, рахунки на сплату платежів, прибутковий касовий ордер). Уся готівка, яка надійшла до каси банку протягом операційного дня, має бути оприбуткована до операційної каси і зарахована на відповідні рахунки за балансом установи банку того самого робочого дня.

Збільшення готівкових коштів збільшує активи банку і завжди записується за дебетом рахунків, де вони обліковуються. Суми грошових коштів, що вносяться в операційну касу, записують за дебетом рахунків готівкових коштів:

Дт Рахунки готівкових коштів

Кт Різні рахунки.

Видача грошей з каси установи банку проводиться за видатковими касовими документами (за грошовими чеками, заява на видачу готівки, за видатковими касовими ордерами). Видана банком готівка має бути списана з відповідних рахунків за балансом установи банку.

Зменшення готівкових коштів зменшує активи банку і завжди записується за кредитом рахунків, де вони обліковуються. Суми грошових коштів, що видаються з каси банку клієнтам, працівникам банку, записують за кредитом рахунків готівкових коштів:

Дт Різні рахунки

Кт Рахунки готівкових коштів.

Прибуткові касові документи відображають в обліку після прийому грошей касою, видаткові - подаються в касу для оплати тільки після відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку.

Касири ведуть щоденні записи прийнятих і виданих грошових сум у книзі обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей).

3. Облік операцій вечірніх кас та кас перерахунку готівки.

Вечірні каси приймають гроші від підприємств, установ, організацій і населення після закінчення операційного дня. Порядок документообігу та приймання грошей вечірньою касою досить чітко регламентований.

У бухгалтерії банку операції з інкасації готівки відображають на відповідних балансових рахунках.

1. На надходження готівки грошей до її перерахування:

Д-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»;

К-т 26 «Кошти клієнтів банку».

2. Зарахування готівки, якщо не виявлено відхилень фактичної наявності від документальної:

Д-т 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;

К-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

3. У разі недостачі, виявленої під час перерахування (фактична наявність 2200 грн; за супровідними відомостями і оприбутковано попередньо в касу 2300 грн; недостача 100 грн):

а) попереднє зарахування за документами без перерахування - 2300 грн:

Д-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»;

К-т 26 «Кошти клієнтів банку»;

б) на виявлену недостачу зменшується попередньо відображена сума інкасованої грошової готівки та її зарахування на розрахунковий рахунок підприємства - 100 грн:

Д-т 26 «Кошти до запитання клієнтів банку»;

К-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»;

в) після перерахування готівки її фактична сума 2200 грн зараховується в касу банку:

Д-т 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;

К-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

4. Якщо виявлено надлишок готівки (сума за супровідними відомостями — 5000 грн, фактична — 5300 грн, надлишок — 300 грн):

а) попереднє, до перерахунку, зарахування готівки на розрахунковий рахунок підприємства:

Д-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»;

К-т 26 «Кошти до запитання клієнтів банку» (розрахункові рахунки підприємств);

б) після перерахування додатково зараховується сума виявленого надлишку готівки:

Д-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»;

К-т 26 «Кошти до запитання клієнтів банку»;

в) на фактичну суму готівка оприбутковується в касу:

Д-т 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;

К-т 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

5. Зберігання й облік цінностей та документів у грошових сховищах.

Готівка обігової (операційної) каси та інші цінності повинні зберігатися в грошових сховищах — спеціально обладнаних охоронною сигналізацією коморах, а в них — у вогнетривких сейфах під відповідальність керівника, головного бухгалтера і завідувача каси банку.

Ключі від грошових сховищ повинні зберігатися: перший ключ — у завідувача каси; другий — у керівника банку; третій — у головного бухгалтера.

При розміщенні у кількох сховищах, на стелажах (полицях) цінностей одного і того самого виду або грошових білетів чи монети одного і того самого номіналу по кожному такому сховищу, стелажу (полиці) складається «Опис цінностей» за встановленою формою із зазначенням у ньому дати і суми фактичного вкладення.

Усі бланки суворої звітності (чекові та вкладні книжки, трудові та вкладені у них квитанційні книжки, акції, облігації, сертифікати, векселі тощо) обліковуються на відповідних позабалансових рахунках як у книжках, так і в окремих аркушах.

Бланки суворої звітності, що зберігаються у грошовому сховищі, обліковуються за їх видами в «Книзі обліку залишків бланків суворої звітності».

Видача цінностей із грошових сховищ здійснюється під розписку в «Книзі обліку видачі з комори та інших грошових сховищ грошових білетів та інших цінностей для обробки, контрольного перерахування, ревізії та повернення у сховище», записи в якій проводяться за видами цінностей, а грошових білетів з резервних фондів, крім того, — за номіналом.

Прийняті грошові білети, монети й інші цінності в грошових сховищах обліковуються в «Книзі обліку готівки обігової (операційної) каси й інших цінностей» та «Книзі обліку грошей у резервних фондах». Ці книги заповнює завідувач каси. Стелажі (полиці), візки, сейфи і металеві шафи, незалежно від наявності в них цінностей, мають бути замкнені на ключ.

6. Облік операцій з підкріплення операційної каси банку.

Банки можуть вільно переводити готівкові кошти в безготівкові і навпаки. Для поповнення своєї операційної каси банки можуть купувати готівку в установах НБУ та інших банках за відповідну плату. Якщо банки мають надлишок готівки, то вони можуть передавати її іншим банкам, які мають потребу в підкріпленнях або використовують її для поповнення свого коррахунку.

Рахунки для обліку транзитних оборотів, пов'язаних з виконанням операцій при безпосередній кореспонденції з рахунками каси та операціями з підкріплення банку готівкою:

181 Дебіторська заборгованість за операціями з банками

1811 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою

191 Кредиторська заборгованість за операціями з банками

1911 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою

Підкріплення банків готівкою національної валюти територіальними управліннями Національного банку здійснюється після надходження відповідних сум з кореспондентських рахунків банків.

У бухгалтерському обліку зазначені операції відображають:

► Під час перерахування коштів за готівку територіальному управлінню

Дт 1811 Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою

Кт 1200 Коррахунок

ТЕМА 5

Облік розрахункових операцій банку

1. Облік операцій за міжбанківськими розрахунками, які здійснюються через СЕП при НБУ.
2. Облік міжбанківських розрахунків, які здійснюються за прямими кореспондентськими угодами.
3. Принципи організації безготівкових розрахунків та форми розрахункових документів для здійснення безготівкових розрахунків у господарському обороті України.
4. Облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень.
5. Облік безготівкових розрахунків чеками.
6. Облік розрахунків акредитивами.
7. Облік розрахунків платіжними вимогами-дорученнями.
8. Облік розрахунків платіжними вимогами.

1. Облік операцій за міжбанківськими розрахунками, які здійснюються через СЕП при НБУ.

Міжбанківські розрахунки - це система здійснення та регулювання грошових вимог і зобов'язань, які виникають між банками, їх філіями і клієнтами. Ці розрахунки можуть здійснюватися через:

- ▶ Систему електронних платежів (СЕП) НБУ;
- ▶ власну внутрішньобанківську платіжну систему;
- ▶ прямі кореспондентські відносини між банками.

При здійсненні розрахунків через СЕП на балансі НБУ використовують рахунки двох типів:

- ▶ кореспондентський рахунок, на якому обліковують підсумкові обороти за день;
- ▶ технічний рахунок, який існує для відображення операцій за кожним документом.

Відображення операцій при здійсненні розрахунків через СЕП на балансі банку проводиться на балансовому рахунку **1200 А "Коррахунок банку в НБУ"**. Рахунок **1200 "Коррахунок у НБУ"** відкривається на балансі тієї установи банку, яка має вихід у СЕП.

Ті установи банків, які проводять розрахунки через консолідовані коррахунки головних банків у НБУ, мають відкриті коррахунки в цих головних банках і проводять міжбанківські розрахунки в межах власної платіжної системи.

2. Облік міжбанківських розрахунків, які здійснюються за прямими кореспондентськими угодами.

Пряма кореспондентська угода - договірні відносини між комерційними банками, метою яких є прискорення платежів і розрахунків. Платежі й розрахунки здійснюються одним банком за дорученням іншого.

За своїм економічним змістом операції, що проводяться за прямими коррахунками між установами банків у межах України та між установами банків, які розташовані на території України та зарубіжними банками, мають однаковий характер. Однак існує різний порядок їх регулювання з боку НБУ та органів державного управління.

Виходячи з мультивалютного принципу роботи бухгалтерських рахунків, однакові за змістом операції, незалежно від того, чи виконуються вони в іноземній валюті, чи в гривнях, відображаються за однією групою рахунків. Коррахунки «лоро» і «ностро» можуть відкриватися як в іноземній, так і в національній валюті.

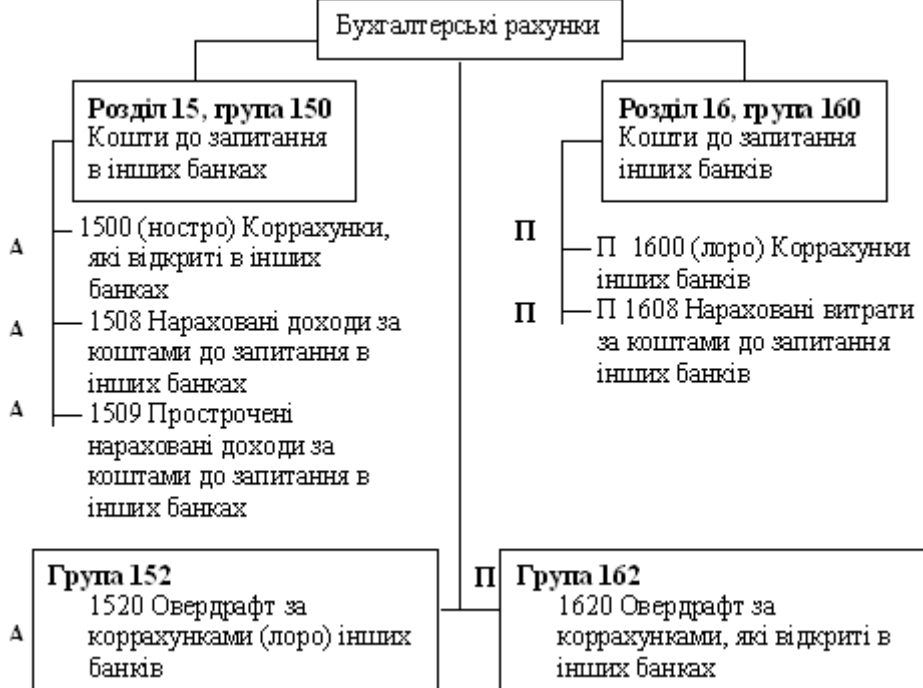
Коррахунок "лоро" - рахунок, відкритий у даному банку для іншого комерційного банку — його власника. В обслуговуючого банку-кореспондента "лоро" відображається в пасиві балансу, а в банку-власника — в активі балансу.

Коррахунок "ностро" - називається рахунок, відкритий даним банком в іншому комерційному банку. Рахунок "ностро" відображається у банку-власника в активі, а в обслуговуючого банку-кореспондента — в пасиві балансу.

Прямі коррахунки між банками в межах України можуть бути відкриті лише з дозволу Національного банку. Ці рахунки використовуються для проведення банківських операцій, що мають постійний характер. За коррахунками виконуються операції:

— здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями за дорученням клієнтів; платежі неторгового характеру, якщо вони не суперечать чинному законодавству;

Схема бухгалтерських рахунків для відображення операцій за прямими кореспондентськими угодами

— міжбанківські операції — купівля та продаж валюти, торгівля на грошовому ринку (надання один одному грошових коштів на певний термін), залучення та розміщення депозитів, купівля цінних паперів та ін.;

— облік витрат і отримання доходів, пов'язаних з обслуговуванням коррахунків.

Облік операцій, що здійснюються за прямими кореспондентськими розрахунками (приклад):

► Отримання платежу на користь клієнта:

Дт 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках

Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання

► Сплата банком комісійних за обслуговування кореспондентського рахунку:

Дт 7100 Комісійні витрати за розрахунково-касове обслуговування

Кт 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках

► Банк вирішив розмістити надлишок коштів на своєму коррахунку на короткостроковий депозит:

Дт 1512 Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках

Кт 1500 Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках

► За дорученням банку-кореспондента з його коррахунку здійснено платіж на користь клієнта:

Дт 1600 Кореспондентські рахунки інших банків

Кт 2600 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання.

3. Принципи організації безготівкових розрахунків та форми розрахункових документів для здійснення безготівкових розрахунків у господарському обороті України.

Ефективність функціонування економіки в цілому і кожного окремого підприємства

значною мірою залежить від організації розрахунків.

Перший принцип безготівкових розрахунків стосується обов'язкового зберігання підприємствами та установами грошових коштів на рахунках в установах банку (за винятком перехідних залишків у касі). Правовою базою для реалізації цього принципу є угода між підприємством і банком щодо розрахунково-касового обслуговування.

Другий принцип полягає в тому, що підприємствам надано право вибору установи банку для відкриття рахунків усіх видів (основного й додаткового) за згодою банку.

Третій принцип - принцип самостійного (без участі банків) вибору підприємствами форми розрахунків та закріплення їх у своїх договорах та угодах. Установи банків можуть тільки пропонувати своїм клієнтам застосовувати ту чи іншу форму розрахунків, ураховуючи специфіку діяльності та конкретні умови, які можуть скластися в процесі розрахунків.

Четвертий принцип - кошти з рахунка підприємства списуються за розпорядженням його власника. Ураховуючи можливість відкриття кількох рахунків, суб'єкт підприємницької діяльності визначає один з рахунків як основний. На ньому здійснюється облік заборгованості, яка списується безспірно.

П'ятий принцип стосується відкриття рахунків. Поточні рахунки підприємствам - суб'єктам підприємницької діяльності відкривають установи банків тільки за умови повідомлення про це податкового органу.

Шостий принцип полягає в терміновому здійсненні платежів. Момент здійснення платежу має бути максимально наближеним до часу відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг.

Сьомий принцип: платежі здійснюються в межах залишків коштів на рахунках платника або в межах наданого банківського кредиту.

Восьмий принцип: розрахунки між суб'єктами підприємницької діяльності можуть здійснюватись готівкою, що пов'язане з виплатою заробітної плати, премій, винагород, матеріальної допомоги, дивідендів, провадиться тільки через її отримання з кас банків.

Форми розрахункових документів для здійснення безготівкових розрахунків визначено Інструкцією НБУ "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" від 21.01.2004 р. №22:

- меморіального ордера;
- платіжного доручення;
- платіжної вимоги-доручення;
- платіжної вимоги;
- розрахункового чека;
- акредитива.

4. Облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень.

Платіжне доручення — це документ, котрий являє собою письмово оформлене доручення клієнта банку, що його обслуговує, на перерахування певної суми коштів зі свого рахунка. Є найбільш поширеною формою розрахунків.

Доручення приймаються від платника до виконання банками протягом 10 календарних днів з дня виписки; день заповнення не враховується. До виконання банк приймає доручення тільки в межах наявних коштів на рахунку платника, якщо інше не зазначено умовами договору на розрахунково-касове обслуговування.

Платіжні доручення застосовуються в розрахунках за платежами товарного і нетоварного характеру: за фактично відвантаженою продукцією (виконані роботи та послуги), у порядку попередньої оплати, для завершення розрахунків за актами звіряння взаємної заборгованості підприємств. Про це зазначається в рядку «Призначення платежу» з посиланням на назву, номер, дату товарно-транспортного чи іншого документа, що підтверджує відвантаження продукції (виконання робіт, надання послуг).

Усі претензії за розрахунками між клієнтами регулюються ними без участі банку. Але

банк приймає від клієнтів претензії, згідно з угодою на обслуговування, за несвоєчасне списання або зарахування сум, виплачуючи штраф на користь клієнта.

При проведенні розрахунків між клієнтами банк відображає операції на рахунках у своєму обліку:

1. Якщо клієнти обслуговуються в одному банку:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» платника;

К-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» одержувача коштів.

2. Якщо клієнти обслуговуються в різних банках:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» платника;

К-т 1200 «Коррахунок у Національному банку України».

Схема документообігу при розрахунках платіжними дорученнями наведена нижче (рис. 1):

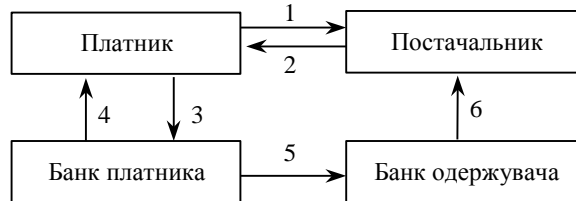

Рис. 1. Схема документообігу при розрахунках платіжними дорученнями:

1 — укладення угоди-контракту; 2 — відвантаження продукції, товарів, здача робіт, послуг; 3 — передання платіжного доручення на право списання суми платежу; 4 — виписка із поточного рахунка про списання грошових коштів; 5 — платіжне доручення (повідомлення) про зарахування платежу на поточний рахунок одержувача; 6 — виписка із поточного рахунка про зарахування платежу.

5. Облік безготівкових розрахунків чеками.

Розрахунковий чек — це документ, що містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, сплатити чекодержателю зазначену в чеку суму коштів. Заповнена форма чека наведена у додатку 8.

Чеківі книжки (розрахункові чеки) є бланками суворої звітності. Вони виготовляються на спеціальному папері на Банкнотній фабриці Національного банку України.

Чеки застосовуються для здійснення розрахунків у безготівковій формі між юридичними особами, а також між фізичними та юридичними особами з метою скорочення розрахунків готівкою за отримані товари, виконані роботи та надані послуги.

Банк-емітент без видачі чекової книжки може видати на ім'я чекодавця (фізичної особи) один або кілька розрахункових чеків на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця, або на суму, що внесена готівкою.

Строк дії чекової книжки — один рік; розрахункового чека, який видається для разового розрахунку фізичній особі, — три місяці. За погодженням з установою банку строк дії невикористаної чекової книжки може бути продовжений.

Чек заповнюється від руки (кульковою ручкою, чорнилом) або з використанням технічних засобів. У ньому не допускається виправлень та використання факсиміле замість підпису.

Чек із чекової книжки подається до оплати в банк чекодержателя протягом 10 календарних днів (день виписування чека не враховується).

Власникові заборонено передавання чекової книжки будь-якій іншій юридичній або фізичній особі.

Відображення в обліку операцій з розрахунковими чеками здійснюється у такий спосіб:

1. Згідно з заявою клієнта банк депонує зазначену суму на спеціальному рахунку,

одержуючи комісійні за послуги:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності»;

К-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», аналітичний рахунок «Розрахунки чеками» на суму ліміту чекової книжки;

К-т 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів» (на суму, визначену за послугу).

Одночасно списується з позабалансу бланк виданої чекової книжки:

Д-т 991 «Коррахунки до рахунків розділів 95—98»;

К-т 9821 «Бланки суворої звітності».

У міру розрахунків з постачальниками продукції, товарів, робіт, послуг чекодавець виписує чек на суму платежу, що не перевищує ліміту (граничної суми, зазначеної на зворотному боці першої сторінки чекової книжки) і передає його постачальнику-чекодержателю. Останній перевіряє обов'язкові реквізити та завіряє його підписами посадових осіб згідно з карткою зразків підписів та відбитком печатки.

2. За інкасового варіанта розрахунків чеками банк чекодержателя для контролю за оплатою чеків оприбутковує їх на позабалансовому рахунку 9831 «Розрахункові документи і цінності, відіслані на інкасо», що чекають акцепту до сплати.

3. У разі надходження розрахункових чеків від іногородніх чекодержателів у банк-емітент до моменту здійснення їх перевірки вони обліковуються на позабалансових рахунках:

Д-т 9830 «Розрахункові документи і цінності, прийняті на інкасо»;

К-т 991 «Коррахунки до рахунків розділів 95—98».

4. Після прийняття банком-емітентом рішення про здійснення оплати розрахункових чеків будуть зроблені такі бухгалтерські записи:

Д-т 991 «Коррахунки до рахунків розділів 95—98»;

К-т 9830 «Розрахункові документи і цінності, прийняті на інкасо»,

та одночасно:

Д-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності» аналітичний рахунок «Розрахунки чеками»;

К-т 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України».

5. У випадку, якщо чекодавець і чекодержатель обслуговуються в одній установі банку, буде зроблено такий бухгалтерський запис:

Д-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності» аналітичний рахунок «Розрахунки чеками»;

К-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності».

6. При повідомленні банком-емітентом про відсутність коштів на спеціальному рахунку **2602** «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності» або за наявності порушень в оформленні чека (виправлення, факсиміле підпису, сума чека перевищує задепоновану) банк чекодержателя списує суму з зазначеного позабалансового рахунку **9831** «Розрахункові документи і цінності, відіслані на інкасо» і повертає чек чекодержателю із зазначенням причин його несплати.

7. Якщо клієнт припиняє подальші розрахунки чеками, за наявності невикористаного ліміту до закінчення строку дії чекової книжки, за його дорученням (фізична особа — за заявою) залишок ліміту зараховується на той рахунок, з якого депонувалися кошти:

Д-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», аналітичний рахунок «Розрахунки чеками»;

К-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності».

Схема документообігу при розрахунках розрахунковими чеками наведена нижче (рис.

2).

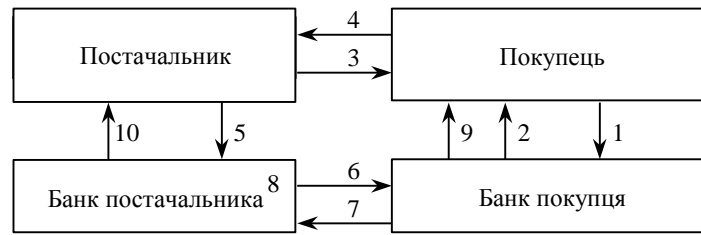

Рис. 2. Схема документообігу при розрахунках розрахунковими чеками:

1 — подання заяви та необхідних платіжних доручень на придбання чекової книжки; 2 — видача чекової книжки з депонуванням суми ліміту; 3 — відвантаження продукції, товару, послуг; 4 — передання чека на оплату продукції, товару, послуг; 5 — чек і реєстр чеків; 6 — передання чека в банк чекодавця; 7 — сплата чека після перевірки; 8 — зарахування грошей на поточний рахунок постачальника; 9 — надання виписки із рахунка депонованих сум; 10 — надання виписки із поточного рахунка постачальника.

6. Облік розрахунків акредитивами.

Акредитив — це форма безготівкових розрахунків, за якої клієнт-заявник акредитива доручає банку, що його обслуговує:

- виконати платіж бенефіціару (постачальнику) за товари, виконані роботи чи надані послуги;
- надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Вид акредитива залежить від наявності грошового покриття:

а) *покритий* — акредитив, для здійснення платежів, за якого завчасно бронюються кошти платника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або виконуючому банку;

б) *непокритий (гарантований)* — акредитив, оплата за яким у разі тимчасової відсутності коштів на рахунку платника гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Акредитиви бувають відкличні та безвідкличні.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього погодження з бенефіціаром, наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором, дострокової відмови банку-емітента від гарантування платежів за акредитивом.

Безвідкличний акредитив — це акредитив, який може бути змінений або анульований тільки за згодою бенефіціара, на користь якого він був відкритий.

Розглянемо особливості обліку покритого акредитива. При відкритті покритого акредитива заявник, крім заяви, подає до банку-емітента платіжне доручення на бронювання коштів на аналітичному рахунку «Розрахунки за акредитивами» таких балансових рахунків:

2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності»;

2526 «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються з Державного бюджету України»;

2550 «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються з бюджету Автономної Республіки Крим»;

2552 «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються з обласних бюджетів»;

2554 «Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються з районних, міських, селищних та сільських бюджетів».

Схема документообігу при розрахунках покритими акредитивами з депонуванням коштів покупця в банку-емітенті наведена нижче (рис. 3).

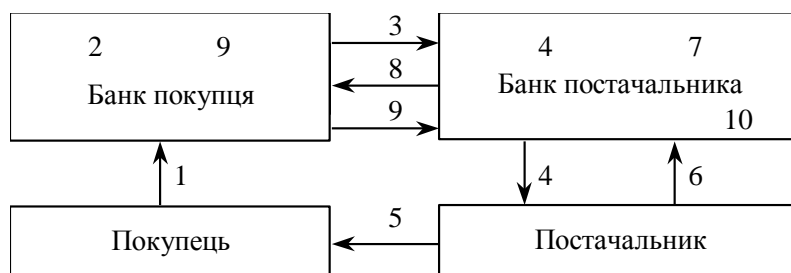

Рис. 3. Схема документообігу при розрахунках покритими акредитивами:

1 — покупець-платник передає до свого банку заяву на відкриття акредитива;

2 — банк депонує кошти на рахунок **2602** «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», аналітичний рахунок «Розрахунки акредитивами», бухгалтерським проведенням:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності»;

К-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», рахунок «Розрахунки акредитивами» (на суму заявленого акредитива);

К-т 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів» (на суму, визначену за послугу);

3 — банк покупця повідомляє банк постачальника про відкриття акредитива;

4 — банк постачальника, після одержання повідомлення, інформує постачальника про відкриття акредитива, який обліковує на позабалансовому рахунку **9802** «Акредитиви до сплати» (на балансових рахунках жодних записів не здійснюють, бо гроші не надійшли);

5 — постачальник відвантажує товар покупцеві;

6 — постачальник передає товарно-транспортні накладні та розрахункові документи своєму банку для одержання платежу;

7 — банк постачальника, одержавши зазначені документи, перевіряє їх та звіряє з умовами реалізації акредитива;

8 — банк постачальника надсилає документи спецзв'язком до банку-емітента;

9 — банк-емітент після перевірки сплачує надіслані документи та сповіщає про платіж банк-контрагент:

Д-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», рахунок «Розрахунки акредитивами»;

К-т 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України»;

10 — банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника:

Д-т 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України»;

К-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» та одночасно

Д-т 991 «Коррахунок для рахунків розділів 95—98»;

К-т 9802 «Акредитиви до сплати»

Нижче наведено схему документообігу при розрахунках покритими акредитивами з депонуванням коштів покупця в банку постачальника (рис. 4).

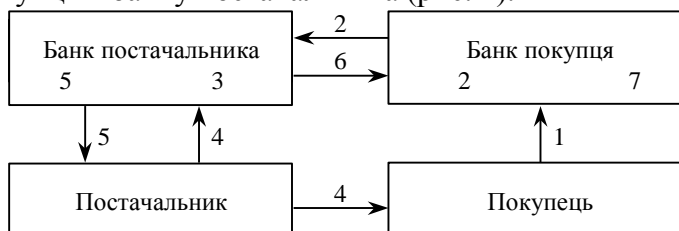

Рис. 4. Схема документообігу при розрахунках покритими акредитивами з депонуванням коштів покупця в банку постачальника

У даному випадку сума депонованого акредитива підлягає перерахуванню із банку-емітента у виконуючий банк. Послідовність операцій така.

1. Покупець-платник подає заяву своєму банку на відкриття акредитива.

2. Банк заявника акредитива (емітент) прийняту до виконання заяву враховує на прибутку позабалансового рахунка **9802** «Акредитиви до оплати» і перераховує гроші з поточного рахунка в банк постачальника бухгалтерським проведенням:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» (покупця);

К-т 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України».

3. Заява на акредитив отримана банком постачальника, одержані гроші зараховуються на рахунок **2602** «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності» (рахунок «Розрахунки акредитивами») бухгалтерським проведенням:

Д-т 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України»;

К-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», рахунок «Розрахунки акредитивами».

4. Постачальник, після одержання повідомлення від банку про надходження акредитива, відвантажує товар і передає реєстри рахунків та транспортні документи у свій банк.

5. Банк постачальника перевіряє документи останнього на відповідність умовам, передбаченим акредитивом, сплачує їх і надає виписку з рахунка:

Д-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності», рахунок «Розрахунки акредитивами»;

К-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» (постачальника).

6. Банк постачальника повідомляє банк покупця про проведений платіж.

7. Банк покупця, одержавши повідомлення, списує суму акредитива на зменшення позабалансового рахунка **9802** «Акредитиви до оплати».

У випадку відкриття непокритого акредитива (про це у заяві в рядку «вид акредитива» має бути додатковий запис «гарантований») банк-емітент (банк покупця) ураховує це за дебетом позабалансового рахунка **9122** «Непокриті акредитиви». Банк постачальника, одержавши про це повідомлення, враховує такий акредитив за дебетом позабалансового рахунка **9802** «Акредитиви до оплати», окремо від депонованих.

Надалі, після відвантаження постачальником продукції, товару, робіт, послуг і подання відвантажувальних документів своєму банку, здійснюються облікові операції оплати і перерахування коштів за методикою і послідовністю, як і при розрахунках покритими акредитивами, якщо на день надходження документів на поточному рахунку заявника акредитива є наявні кошти або за методикою кредитної операції в разі реалізації банківської гарантії.

7. Облік розрахунків платіжними вимогами-дорученнями.

За цієї форми в розрахунках беруть участь два суб'єкти:

- постачальник (сировини, товарів, робіт, послуг), що має право на одержання платежу;

- платник (одержувач послуг чи товарів), що має право доручити банку здійснити платіж зі свого поточного рахунка.

Платіжна вимога-доручення — це розрахунковий документ, що являє собою вимогу одержувача коштів до платника, про сплату певної суми грошових коштів через банк.

Платіжна вимога-доручення виписується постачальником після того, як він виконав свої зобов'язання перед покупцем, і разом з відвантажувальними, транспортними документами пересилається платнику. Останній перевіряє відповідність цих документів договірним зобов'язанням, заповнює ту частину платіжної вимоги-доручення, яка підтверджує його згоду на здійснення платежу і передає їх у свій банк для сплати.

Пересилаючи документи від постачальника до платника, можна користуватися послугами пошти чи передавати платіжний документ платникові через банк-постачальника з пересиланням останнім у банк покупця.

В обліку в обох випадках здійснюються такі записи.

Банком платника:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» платника;

К-т 1200 «Коррахунок у Національному банку України».

Банком постачальника:

Д-т 1200 «Коррахунок у Національному банку України»;

К-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» одержувача коштів.

Схема документообігу у випадку розрахунків платіжними вимогами-дорученнями наведена на рис. 5.

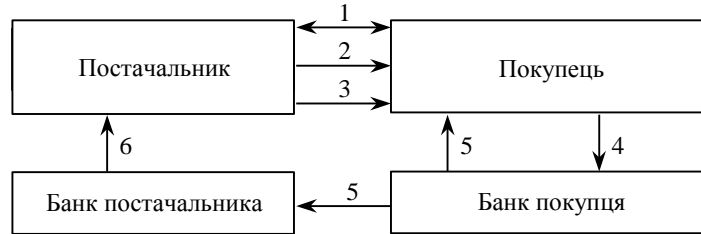

Рис. 5. Схема документообігу при розрахунках платіжними вимогами-дорученнями:

1 — угода з зазначенням форми розрахунків — платіжними вимогами-дорученнями; 2 — відвантаження товару, продукції або передання робіт, послуг; 3 — документи про відвантаження і платіжні вимоги-доручення, відправлені або вручені покупцеві; 4 — покупець дооформлює платіжні документи і здає у свій банк на оплату; 5 — банк покупця здійснює платіж із врученням виписки про це з поточного рахунка платника і надсилає документи в банк постачальника; 6 — банк постачальника зараховує кошти на рахунок свого клієнта з врученням виписки про це з його поточного рахунка.

8. Облік розрахунків платіжними вимогами.

Платіжна вимога — розрахунковий документ, що містить письмову вимогу стягувача до банку платника перерахувати без погодження з останнім певну суму коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

Стягувачами можуть бути податкові органи, державні виконавці та підприємства, що здійснюють примусове списання коштів на підставі визнаних претензій. Вказані особи оформлюють та подають у банк платіжні вимоги й у необхідних випадках супровідні документи на примусове списання коштів із рахунків платників. Примусове стягнення коштів із рахунків платників дозволяється тільки у випадках, установлених законами України, а саме: на підставі виконавчих документів, установлених законами України, рішень податкових органів та визнаних претензій.

Банк стягувача приймає платіжні вимоги протягом 10 календарних днів з дати їх складання, а банк платника — протягом 30 календарних днів.

Платіжні вимоги стягувачів приймаються банком до виконання незалежно від наявності коштів на поточному рахунку платника, оскільки стягнення здійснюється з усіх рахунків підприємства: поточних, депозитних, коштів у розрахунках.

Якщо на час надходження на рахунках платника недостатньо коштів для виконання платіжних вимог, то документи виконуються частково і в несплаченій сумі повертаються стягувачу. Часткова оплата оформляється меморіальним ордером. У разі відсутності коштів на рахунках платника документи в день надходження повертаються без виконання.

У разі сплати документа виконуються такі бухгалтерські записи:

Д-т 2600 «Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності» боржника;

Д-т 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності» боржника;

Д-т 2610 «Короткострокові депозити суб'єктів господарської діяльності» боржника;

К-т 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України», якщо стягувач обслуговується іншим банком.

ТЕМА 6
Облік операцій з кредитування
ПЛАН

1. Організація обліку кредитних операцій.
2. Облік кредитних операцій на дату укладення кредитного договору (дата операції)
3. Облік наданих кредитів.
4. Облік забезпечення кредитних операцій.
5. Погашення заборгованості за наданими кредитами.
6. Бухгалтерський облік отриманих кредитів.
7. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за кредитними операціями.
8. Особливості обліку окремих кредитних операцій (кредитних ліній, репо, овердрафту, факторингу, векселів, консорціумного кредитування) – Д/З (**конспект, доповіді**).

1. Організація обліку кредитних операцій

Кредит – це кошти, що надаються банком у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

Кредити, що застосовуються у банківській практиці, відрізняються залежно від категорії позичальника, цільових потреб позичальника, строків та інших характеристик (табл.).

Банк здійснює кредитні операції відповідно до вимог законодавства України і відображає в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17.06.2004 р. № 280, залежно від категорії контрагентів, виду кредиту/вкладу і строків їх використання.

Банк оцінює надані (отримані) кредити під час первісного визнання за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію, і відображає в бухгалтерському обліку відповідно як актив та зобов'язання, які не підлягають взаємозаліку.

Справедлива вартість - вартість, за якою може бути здійснений продаж чи обмін об'єкта, або плата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Банк включає витрати на операцію, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, у суму дисконту (премії) за цим фінансовим інструментом.

Банк амортизує дисконт (премію) протягом строку дії фінансового інструменту із застосуванням ефективної ставки відсотка. Сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована на дату погашення (повернення) кредиту (депозиту).

Ефективна ставка відсотка – це ставка відсотка, яку реально виплачує позичальник і яка охоплює витрати на обслуговування кредиту. Ефективна відсоткова ставка за кредитом враховує не лише відсотки за кредитом за рік, а й періодичність виплат за ним, а також усі витрати позичальника, пов'язані з отриманням і обслуговуванням кредиту згідно з кредитним договором.

Банк визнає в бухгалтерському обліку прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу або фінансового зобов'язання та вартістю договору в кореспонденції з рахунками дисконту (премії), якщо під час первісного визнання він визначає вартість фінансового активу або фінансового зобов'язання за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова.

Банк визначає справедливу вартість фінансового активу або фінансового зобов'язання шляхом дисконтування всіх очікуваних майбутніх грошових потоків із застосуванням ринкової процентної ставки щодо подібного фінансового інструменту.

Класифікація кредитів

Надані та отримані кредити на міжбанківському ринку	Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити фізичним особам	Кредити небанківським фінансовим установам
Овердрафт Овернайт За операціями репо Короткострокові Довгострокові Фінансовий лізинг	Короткострокові Довгострокові Іпотечні (короткострокові, довгострокові)	Овердрафт За операціями репо За врахованими векселями За операціями факторингу У поточну діяльність (коротко-, довгострокові) В інвестиційну діяльність (фінансовий лізинг, коротко-, довгострокові) Іпотечні (коротко-, довгострокові)	Овердрафт За врахованими векселями На поточні потреби (коротко-, довгострокові) В інвестиційну діяльність (фінансовий лізинг, коротко-, довгострокові) Іпотечні (коротко-, довгострокові)	Овердрафт

Д/З: термін кожного виду кредиту

Реальна процентна ставка - відображає реальний дохід інвестора від вкладення коштів і відповідає середнім темпам зростання економіки.

Банк має коригувати балансову вартість фінансового інструменту на будь-які витрати та винагороди за ним і здійснювати їх амортизацію за первісною ефективною ставкою протягом строку дії зміненого зобов'язання з урахуванням змінених грошових потоків, якщо обмін борговими фінансовими інструментами або зміна умов за ними не відображається в бухгалтерському обліку як погашення.

Рис. 1. Класифікація рахунків у балансі для обліку кредитних операцій

2. Облік кредитних операцій на дату укладення кредитного договору (дата операції)

Банк відображає суму зобов'язання з кредитування на дату здійснення кредитної операції (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування) на відповідних позабалансових рахунках.

Зміст операції	Дебет	Кредит
Надання зобов'язань з кредитування – на суму зобов'язань	9100 або 9129 Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування	9900 Контррахунок
Отримання зобов'язань з кредитування – на суму зобов'язань	9900 Контррахунок	9100 Рахунок для обліку отриманих зобов'язань з кредитування
Списання відповідної суми зобов'язання з позабалансових рахунків у разі припинення дії		

Зміст операції	Дебет	Кредит
договору, часткового або повного його виконання:		
а) за наданими зобов'язаннями	9900 Контррахунок	9100 або 9129 Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування
б) за отриманими зобов'язаннями	9100 Рахунок для обліку отриманих зобов'язань з кредитування	9900 Контррахунок

3. Облік наданих кредитів

Зміст операції	Дебет	Кредит
Облік наданих кредитів	Рахунки для обліку наданих кредитів: 2062 – юр. особам 2202 – фіз. особам 1523 – інш. банку 2102, 2112 – органам держ. влади	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів: 1200, 2600, 2602 – юр. особам 2620 – фіз. особам 1200 – інш. банку 251-255 – органам держ. влади
Видача кредиту з отриманням процентів авансом та/або сплатою клієнтом банку комісії, що є невід'ємною частиною кредиту	Рахунки для обліку наданих кредитів - на суму кредиту: 2062 – юр. особам 2202 – фіз. особам 1523 – інш. банку 2102, 2112 – органам держ. влади	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів - на суму кредиту за вирахуванням %, утриманих авансом, та/або комісії: 1200, 2600, 2602 – юр. особам 2620 – фіз. особам 1200 – інш. банку 251-255 – органам держ. влади
		41 Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами - на суму %, утриманих авансом, та/або комісій
Визнання збитку, якщо кредит надається за процентною ставкою, яка нижча, ніж ринкова:		
- на суму кредиту	Рахунки для обліку наданих кредитів: 2062 – юр. особам 2202 – фіз. особам 1523 – інш. банку 2102, 2112 – органам держ. влади	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів: 1200, 2600, 2602 – юр. особам 2620 – фіз. особам 1200 – інш. банку 251-255 – органам держ. влади
- на різницю між номінальною вартістю кредиту, зазначеною в договорі, та справедливою вартістю	7390 Рахунок для обліку витрат від наданих кредитів за ставкою, яка нижча, ніж ринкова	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами: 2066 – юр. особам 2206 – фіз. особам 1526 – інш. банку 2116 – органам держ. влади
Визнання прибутку у разі надання кредиту за процентною ставкою, яка вища, ніж ринкова:		
- на суму кредиту	Рахунки для обліку наданих кредитів:	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і

Зміст операції	Дебет	Кредит
	2062 – юр. особам 2202 – фіз. особам 1523 – інш. банку 2102, 2112 – органам держ. влади	банківських металів 1200, 2600, 2602 – юр. особам 2620 – фіз. особам 1200 – інш. банку 251-255 – органам держ. влади
- на різницю між справедливою вартістю кредиту та номінальною вартістю, зазначеною в договорі	6390 Рахунок для обліку доходів від наданих кредитів за ставкою, яка вища, ніж ринкова	Рахунок для обліку доходу від наданих кредитів за ставкою, яка вища, ніж ринкова: 2065 – юр. особам 2205 – фіз. особам 1525 – інш. банку 2115 – органам держ. влади
Амортизація суми неамортизованого дисконту за наданими кредитами не рідше одного разу на місяць	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами: 2066 – юр. особам 2206 – фіз. особам 1526 – інш. банку 2116 – органам держ. влади	Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами: 6026 – юр. особам 6042 – фіз. особам 6014 – інш. банку 6030 – органам держ. влади
Амортизація суми неамортизованої премії за наданими кредитами не рідше одного разу на місяць	Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами: 6026 – юр. особам 6042 – фіз. особам 6014 – інш. банку 6030 – органам держ. влади	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами 2065 – юр. особам 2205 – фіз. особам 1525 – інш. банку 2115 – органам держ. влади

4. Облік забезпечення кредитних операцій

Зміст операції	Дебет	Кредит
Облік застави, що отримана як забезпечення кредиту [майно, у тому числі майнові права на грошові кошти, які розміщені на вклад (депозит)], за позабалансовими рахунками за справедливою вартістю	Рахунки для обліку отриманої застави	Контррахунок
Списання з позабалансових рахунків вартості забезпечення в разі виконання зобов'язання боржником або іншою зобов'язаною особою, а також у разі припинення дії відповідного договору про забезпечення	Контррахунок	Рахунки для обліку отриманої застави
Задоволення вимог кредитора за рахунок предмета застави	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів, рахунки для обліку коштів у розрахунках, рахунки для обліку залучених вкладів	Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами

Зміст операції	Дебет	Кредит
	(депозитів), рахунки для обліку розміщених ощадних (депозитних) сертифікатів, рахунки з обліку активів банку	
Облік зміни вартості застави:		
а) у разі збільшення вартості застави:	Рахунки для обліку отриманої застав	Контррахунок
б) у разі зменшення вартості застави	Контррахунок	Рахунки для обліку отриманої застави

5. Погашення заборгованості за наданими кредитами

Зміст операції	Дебет	Кредит
Погашення заборгованості за наданими кредитами (основного боргу)	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами
Сплата процентів, що здійснюється періодично або на дату погашення кредиту	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку комісійних доходів за кредитними операціями
Амортизація сплачених авансом процентів	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами	Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами

6. Бухгалтерський облік отриманих кредитів

Зміст операції	Дебет	Кредит
Отримання кредиту	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	Рахунки для обліку отриманих кредитів
Облік наданої застави за балансовою вартістю як забезпечення отриманого кредиту за позабалансовими рахунками	Контррахунок	Рахунок для обліку наданої застави
Утримання процентів авансом та/або сплачених банком комісій, що є невід'ємною частиною отриманого кредиту, за рахунками неамортизованого дисконту за отриманими кредитами	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	Рахунки для обліку отриманих кредитів
	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами	
Визнання прибутку у разі отримання кредиту за ставкою, яка нижча, ніж ринкова:		
- на суму кредиту	Рахунки для обліку	Рахунки для обліку

Зміст операції	Дебет	Кредит
	грошових коштів і банківських металів	отриманих кредитів
- на різницю між номінальною вартістю отриманого кредиту та його справедливою вартістю	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами	Рахунок для обліку доходу від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
Визнання збитку у разі отримання кредиту за ставкою, яка вища, ніж ринкова:		
- на суму кредиту	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	Рахунки для обліку отриманих кредитів
- на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю	Рахунок для обліку витрат від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова,	Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами - на різницю між справедливою вартістю отриманого кредиту та його номінальною вартістю
Амортизація суми неамортизованого дисконту не рідше одного разу на місяць з відображенням витрат за відповідними рахунками протягом строку використання кредиту	Рахунки для обліку процентних витрат за отриманими кредитами	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами
Амортизація суми премії не рідше одного разу на місяць	Рахунки для обліку неамортизованої премії за отриманими кредитами	Рахунки для обліку процентних витрат за отриманими кредитами
Повернення отриманого кредиту	Рахунки для обліку отриманих кредитів	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів
Списання вартості наданої застави	Рахунок для обліку наданої застави	Контррахунок

7. Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за кредитними операціями

Зміст операції	Дебет	Кредит
Облік простроченої та безнадійної заборгованості за наданими кредитами		
Сума заборгованості за кредитом, що не сплачена позичальником (боржником) у визначений договором строк, наступного робочого дня	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами	Рахунки для обліку наданих кредитів
Погашення простроченої заборгованості за кредитною операцією	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами
Списання за рахунок спеціальних резервів заборгованість за кредитними операціями, яка визнана	Рахунки для обліку резервів під кредити	Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості

Зміст операції	Дебет	Кредит
безнадійною щодо отримання	Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями	Контррахунки для рахунків розділів 96-98
Бухгалтерський облік простроченої заборгованості за отриманими кредитами		
Відображення суми заборгованості за отриманим кредитом банком-позичальником (боржником), що не сплачена у визначений договором строк, наступного робочого дня	Рахунки для обліку отриманих кредитів	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за отриманими кредитами
Погашення простроченої заборгованості за отриманими кредитами	Рахунки для обліку простроченої заборгованості за отриманими кредитами	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів

Банки зобов'язані формувати резерви для покриття можливих збитків за кредитними операціями. Банки створюють резерви за всіма видами наданих кредитів у національній та іноземній валюті: кредити іншим банкам, кредити

клієнтам банку, за наданими гарантіями та поручительствами. Не нараховуються резерви: за бюджетними кредитами, за кредитами між установами в системі одного банку.

Резерви під заборгованість за кредитами поділяються: на резерви під стандартну заборгованість за кредитами; резерви під нестандартну заборгованість за кредитами. Резерви під стандартну заборгованість нараховуються на стандартні кредити. Резерви під нестандартну заборгованість нараховуються на нестандартні кредити, а саме: кредити під контролем, субстандартні кредити, сумнівні кредити, безнадійні кредити.

Резерви під заборгованість за кредитами формуються у повному обсязі відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за групами кредитів та встановленого рівня резервів (табл. 2).

Таблиця 2

Порядок визначення розміру резервів за кредитними операціями, %

Категорія кредитної операції	Коефіцієнт резервування (за ступенем ризику)	Коефіцієнт резервування за кредитними операціями в іноземній валюті з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки
"Стандартна"	1	2
"Під контролем"	5	7
"Субстандартна"	20	25
"Сумнівна"	50	60
"Безнадійна"	100	100

Групування кредитів за термінами погашення може бути різним: до 1 міс.; від 1 до 3 міс.; від 3 міс. до 1 року; від 1 до 5 років; від 5 років і більше. Часто звітні періоди об'єднуються шляхом їх групування за термінами до 1 року і більше 1 року.

Облік наданих та отриманих кредитів ведеться за рахунками 1-го та 2-го класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17 червня 2004 р. № 280:

- 1 Казначейські та міжбанківські операції
- 12 Кошти в Національному банку України
- 13 Кошти Національного банку України
- 15 Кошти в інших банках
- 16 Кошти інших банків
- 2 Операції з клієнтами

20 Кредити, що надані суб'єктам господарювання

21 Кредити, що надані органам державної влади

22 Кредити, що надані фізичним особам

26 Кошти клієнтів банку

В аналітичному обліку ведуться особові рахунки за кожним кредитом (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування).

Бухгалтерські проводки

1. На дату укладення кредитного договору (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування).

- надані зобов'язання з кредитування:

Д-т 9100,9129

К-т 9900

- отримані зобов'язання з кредитування:

Д-т 9900

К-т 9110

2. Припинення дії кредитного договору або його виконання:

- за наданими зобов'язаннями з кредитування:

Д-т 9900

К-т 9100,9129

- за отриманими зобов'язаннями з кредитування:

Д-т 9110

К-т 9900

3. Надання кредиту:

Д-т Позичковий рахунок

К-т Рахунок для обліку готівкових коштів, кореспондентський рахунок, поточний рахунок

4. Повернення кредиту:

Д-т Рахунок для обліку готівкових коштів, кореспондентський рахунок, поточний рахунок

К-т Позичковий рахунок

Система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю має автоматично або напівавтоматично відстежувати стан кредитної заборгованості й надавати дані для складання фінансової звітності. При відкритті кредитних рахунків в облікову систему вводяться спеціальні обов'язкові параметри, зокрема такі: вид кредиту, цільове спрямування кредиту, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення. Пізніше ці параметри можуть бути доповнені кількістю пролонгацій, категорією ризику, шифром неплатежів. Додатково банки можуть вміщувати у файл кредиту параметри на власний розсуд: опис кредиту (умови надання, умови виплати процентів, виплата премії або дисконту); інформація про суми нарахованих і сплачених процентів; дати чергової сплати або погашення тощо.

Інформація в параметрах може бути постійною або змінюватися наприкінці кожного звітного періоду чи в обумовлені строки.

Система внутрішнього контролю має охоплювати як балансові, так і позабалансові рахунки.

2. Бухгалтерський облік кредитів, наданих клієнтам банку

Банки надають кредити суб'єктам господарювання незалежно від їх галузевої належності, статусу, форм власності у разі наявності у них реальних можливостей та правових форм забезпечення своєчасного повернення кредиту та сплати процентів за користування кредитом. Для отримання кредиту позичальник звертається в банк. Форма звернення може бути у вигляді листа, клопотання, заяви. В документах зазначаються необхідна сума кредиту, його мета, строки погашення та форми забезпечення.

Кредитні взаємовідносини регламентуються на підставі кредитних договорів, що укладаються між кредитором і позичальником та визначають взаємні зобов'язання, відповідальність сторін, розмір процентних ставок та порядок їх сплати. Видами забезпечення можуть бути порука, застава, гарантія.

Кредити надаються суб'єктам господарювання у безготівковій формі, шляхом сплати платіжних документів з позичкового рахунку або шляхом перерахування на поточний рахунок позичальника, а також у готівковій формі для розрахунків зі здавачами сільськогосподарської продукції.

Погашення кредиту і нарахованих за ним процентів здійснюється позичальником з поточного рахунку. У разі неможливості позичальника сплатити борг він стягується з гарантів у встановленому чинним законодавством порядку.

Кошти для погашення заборгованості в першу чергу спрямовуються на сплату процентів за користування кредитом, потім на погашення простроченої заборгованості, сума, що залишається, спрямовується на погашення основної суми кредиту.

Облік кредитів, наданих суб'єктам господарювання, здійснюється за рахунками:

201 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання 2010 А
Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

202 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання 2020 А
Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2030 А Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

206 Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2062 А Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2063 А Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

207 Кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2071 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання

2072 А Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2073 А Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

208 Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання

2082 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання

2083 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання 260

Кошти на вимогу суб'єктів господарювання

2600 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання

Отримана застава обліковується за рахунками:

950 Отримана застава

9500 А Отримана застава

9503 А Застава, за складськими свідоцтвами

Бухгалтерські проводки

1. На дату укладення кредитного договору (у день виникнення в банку зобов'язання із кредитування):

Д-Т9129

К-т 9900

2. Припинення дії кредитного договору або його виконання:

Д-т 9900

К-т 9129

3. Надання кредиту:

Д-т 2010, 2020, 2030, 2062, 2063, 2071, 2072, 2073, 2082, 2083

К-т 1001, 1200, 2600

4. Повернення кредиту:

Д-т 1200, 2600

К-т 2010, 2020, 2030, 2062, 2063, 2071, 2072, 2073, 2082, 2083

5. Отримання застави:

Д-т 9500, 9503 - сума застави

К-т 9900

6. Повернення застави:

Д-т 9900

К-т 9500, 9503

Банки надають кредити повнолітнім дієздатним громадянам України, які мають постійне джерело доходу. Обов'язковою умовою надання кредитів фізичним особам є забезпечення. Видами забезпечення можуть бути порука, застава.

Для отримання кредиту позичальник укладає з банком кредитний договір, в якому визначаються умови видачі та порядок погашення кредиту, права, обов'язки і відповідальність сторін.

Кредити фізичним особам надаються в готівковій або безготівковій формі.

Погашення кредиту і нарахованих за ним відсотків здійснюється позичальником готівковими грошима або з поточного рахунку.

Кошти для погашення заборгованості в першу чергу спрямовуються на сплату відсотків за користування кредитом, потім на погашення простроченої заборгованості, сума, що залишається, спрямовується на погашення основної суми кредиту.

Облік кредитів, наданих фізичним особам, здійснюється за рахунками:

220 Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам

2202 А Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам

2203 А Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам

221 Кредити в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам 2211А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам

2212 А Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам

2213 А Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам

222 Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам

223 2220 А Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам

224 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам

2232 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам

2233 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам

2234 262 Кошти на вимогу фізичних осіб

2620 АП Кошти на вимогу фізичних осіб

Отримана застава обліковується за рахунками:

950 Отримана застава

9500 А Отримана застава

9503 А Застава, за складськими свідоцтвами

Бухгалтерські проводки

1. На дату укладення кредитного договору (у день виконання в банку зобов'язання із кредитування):

Д-т 9129

К-т 9900

2. Припинення дії кредитного договору або його виконання:

Д-т 9900

К-т 9129

3. Надання кредиту:

Д-т 2202,2203,2211,2212,2213,2220,2232,2233

К-т 1001,2620

4. Повернення кредиту:

Д-т 1001,2620

К-т 2202,2203,2211,2212,2213,2220,2232,2233

5. Отримання застави:

Д-т 9500,9503

К-т 9900

Д-т 9900

К-т 9500, 9503

3. Відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій у міжбанківській сфері

Міжбанківські кредити використовуються банками як засіб взаємкредитування для підтримання ліквідності й платоспроможності банку, виконання вимог Національного банку щодо економічних нормативів регулювання банківської діяльності, а також здійснення своїх кредитних та інвестиційних операцій.

На міжбанківському ринку банки можуть надавати кредити іншим банкам та отримувати кредити від Національного банку України та інших банків.

Облік кредитів, наданих іншим банкам, здійснюється за рахунками:

152 Кредити, що надані іншим банкам

1521 А Кредити овернайт, що надані іншим банкам

1522 А Кошти, що надані іншим банкам за операціями репо

1523 А Короткострокові кредити, що надані іншим банкам

1524 А Довгострокові кредити, що надані іншим банкам

1525 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам

Облік кредитів, що отримані від Національного банку України, здійснюється за рахунками:

131 Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1310 П Кредити овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування

1311 П Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями репо

1312 П Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування

1313 П Короткострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України

132 Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1322 П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1323 П Довгострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України

України

Облік кредитів, що отримані від інших банків, здійснюється за рахунками:

162 Кредити, що отримані від інших банків

1621 П Кредити овернайт, що отримані від інших банків

1622 П Кошти, що отримані від інших банків за операціями репо

1623 П Короткострокові кредити, що отримані від інших банків

1624 П Довгострокові кредити, що отримані від інших банків

Бухгалтерські проводки

1. На дату укладення договору про надання кредиту на міжбанківському ринку:

Д-т 9100

К-т 9900

2. Припинення дії договору про надання кредиту на міжбанківському ринку або його виконання:

Д-т 9900

К-т 9100

3. На дату укладення договору про отримання кредиту на міжбанківському ринку:

Д-т 9900

К-т 9110

4. Припинення дії договору про отримання кредиту на міжбанківському ринку або його виконання:

Д-т 9110

К-т 9900

5. Надання кредиту:

Д-т 1521, 1522, 1523, 1524, 1525

К-т 1200

6. Повернення наданого кредиту:

Д-т 1200

К-т 1521, 1522, 1523, 1524, 1525

7. Отримання кредиту:

Д-т 1200

К-т 1310, 1311, 1312, 1313, 1322, 1323, 1621, 1622, 1623, 1624

8. Повернення отриманого кредиту:

Д-т 1310, 1311, 1312, 1313, 1322, 1323, 1621, 1622, 1623, 1624

К-т 1200

4. Особливості обліку окремих кредитних операцій

Бухгалтерський облік кредитних ліній. На дату укладення договору про кредитну лінію банк обліковує зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками.

У разі надання кредиту сума зобов'язання з кредитування зменшується на суму наданих коштів і відображається в бухгалтерському обліку на балансових рахунках. Використання кредитної лінії (надання кредитів) відображається за відповідними балансовими рахунками з обліку кредитів згідно з обліковою політикою банку.

Бухгалтерський облік простроченої, сумнівної та безнадійної заборгованості за кредитними лініями здійснюється аналогічно обліку простроченої, сумнівної та безнадійної заборгованості за кредитами, наданими клієнтам банку.

Бухгалтерський облік кредитів овердрафт (кредитування рахунку). На дату укладення договору, відповідно до якого передбачається кредитування рахунку клієнта, банк відображає в обліку зобов'язання з кредитування. Суми наданих кредитів овердрафт відображаються в бухгалтерському обліку за дебетом поточних рахунків клієнтів на вимогу (юридичних та фізичних осіб), у результаті чого виникає дебетовий залишок на цих рахунках.

Сума зобов'язань з кредитування, що обліковується за позабалансовим рахунком, зменшується на суму наданого кредиту овердрафт.

Відображення в бухгалтерському обліку кредитів овердрафт за кореспондентським рахунком банку здійснюється аналогічно до відображення кредитів овердрафт за поточним рахунком клієнта.

Кредити овердрафт за кореспондентськими рахунками, відкриті в інших банках, розглядаються як отримані кредити овердрафт; кредити овердрафт за кореспондентськими рахунками інших банків розглядаються як надані кредити овердрафт.

Бухгалтерський облік кредитів овернайт. Облік кредитів овернайт здійснюється аналогічно до обліку наданих та отриманих кредитів. Ураховуючи особливість кредитів овернайт, які надаються строком на один робочий день і обертаються на міжбанківському ринку, у разі зміни початкової дати їх погашення (продлонгації) заборгованість за такими кредитами відображається за відповідними рахунками з обліку коротко- або довгострокових кредитів залежно від строку, що визначається від дати продлонгації договору до дати їх погашення.

Бухгалтерський облік операцій репо. Операція репо відображається в

бухгалтерському обліку як наданий (отриманий) кредит під заставу цінних паперів. Зобов'язання з надання (отримання) коштів за операцією репо відображається банком за позабалансовими рахунками. Після перерахування коштів за операціями репо (надання кредиту) сума зобов'язань списується з позабалансових рахунків.

Цінні папери, придбані за операцією репо, обліковуються покупцем (кредитором) як отримана застава за позабалансовими рахунками.

Кредитор у день зворотного викупу продавцем (позичальником) цінних паперів списує їх вартість з позабалансових рахунків. У разі неповернення позичальником коштів за операцією репо кредитор списує вартість цінних паперів, отриманих у заставу, з позабалансових рахунків і одночасно визнає їх за відповідними балансовими рахунками з обліку придбаних цінних паперів за справедливою вартістю.

Отримання коштів за операцією репо (отримання кредиту) відображається в балансі продавця (позичальника) на рахунках для обліку коштів, отриманих за операціями репо.

Одночасно списується з позабалансових рахунків сума отриманих зобов'язань з кредитування.

Цінні папери, продані за операцією репо із зобов'язанням зворотного викупу, продавець (позичальник) обліковує за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків з обліку цінних паперів. Одночасно балансова вартість цінних паперів відображається за позабалансовими рахунками як надана застава.

У разі неповернення продавцем (позичальником) коштів за операцією репо вартість цінних паперів списується з його балансу. Одночасно вартість цінних паперів, наданих у заставу, списується з позабалансових рахунків.

Бухгалтерський облік факторингових операцій. На дату укладення договору факторингу сума, яку фактор (банк) зобов'язується сплатити клієнту, відображається за позабалансовими рахунками. Отримані відповідно до умов договору факторингу розрахункові документи клієнта обліковуються за номінальною вартістю за позабалансовими рахунками.

Сума коштів, сплачених клієнту, відображається фактором (банком) у бухгалтерському обліку на рахунках для обліку коштів, які надані за факторинговими операціями. За позабалансовими рахунками відображається зменшення зобов'язань банку на суму, сплачену клієнту.

Отримані від боржника кошти фактор (банк) спрямовує на погашення заборгованості за кредитом та процентами. У разі перевищення надходжень сум заборгованості за кредитом та процентами фактор (банк) повертає різницю клієнту, якщо інше не встановлено договором факторингу. Одночасно фактор (банк) списує з позабалансових рахунків оплачені боржником документи за факторинговими операціями.

У разі часткового погашення боржником заборгованості на відповідному платіжному документі робиться відмітка про дату та суму частково погашених зобов'язань.

Якщо за умовами договору кошти за боргом сплачуються безпосередньо боржником на рахунок клієнта, то після отримання платежу клієнт здійснює розрахунок з фактором (банком).

Якщо договором факторингу передбачено право регресу фактора (банку) до клієнта за непогашеною боржником заборгованістю, то фактор (банк) після пред'явлення регресу відображає заборгованість за рахунками з обліку кредитів або за рахунком 2093 А "Сумнівна заборгованість за операціями факторингу суб'єктів господарювання" залежно від фінансового стану клієнта або боржника.

Бухгалтерський облік операцій з урахування векселів. Операція з урахування векселів передбачає їх утримання до строку погашення. У бухгалтерському обліку така операція відображається за рахунками з обліку кредитів. Якщо банк купує вексель з метою подальшого продажу або дострокового пред'явлення до погашення, то в бухгалтерському обліку така операція відображається за рахунками з обліку цінних паперів у портфелі банку на продаж.

На дату укладення договору про врахування векселя банк відображає в обліку суму зобов'язань з кредитування за позабалансовими рахунками.

Урахування векселів у бухгалтерському обліку відображається на рахунках для обліку кредитів, які надані за врахованими векселями. Одночасно зменшується зобов'язання з кредитування на суму балансової вартості врахованих векселів.

Враховані векселі обліковуються за позабалансовим рахунком 9819 А "Інші цінності і документи" за номінальною вартістю.

Амортизація суми дисконту за векселем за період від дати придбання до дати погашення векселя здійснюється не рідше одного разу на місяць.

Погашення врахованого векселя в установлений строк відображається в обліку як повернення кредитів, наданих за врахованими векселями (на номінальну суму векселя).

Бухгалтерський облік операцій з консорціумного кредитування. Зобов'язання з надання коштів за консорціумним кредитом відображається банками-учасниками за позабалансовими рахунками в сумі часток його участі. Кожний банк-учасник здійснює облік кредиту в розмірі частки їх участі за відповідними рахунками з обліку кредитів, відкритими на ім'я позичальника.

У разі перерахування коштів головному банку – координатору учасників консорціуму банки-учасники відображають в обліку суми часток їх участі на рахунках для обліку дебіторської заборгованості за операціями з банками.

Після отримання повідомлення від головного банку про надання кредиту позичальнику банки-учасники відображають в обліку суми часток їх участі в консорціумному кредиті на рахунках для обліку наданих кредитів.

Головний банк консорціуму, через який здійснюються розрахунки, до перерахування коштів позичальнику акумулює отримані від інших банків-учасників кошти і відображає на рахунках для обліку кредиторської заборгованості за операціями з банками. Надання позичальнику кредиту головний банк відображає в обліку на рахунках для обліку наданих кредитів (на суму частки власної участі в консорціумному кредиті). Суму зобов'язань банки-учасники списують з позабалансових рахунків.

Банки-учасники здійснюють нарахування доходів на суму частки їх участі в консорціумному кредиті відповідно до нормативно-правових актів Національного банку.

Отримання доходів головним банком з метою подальшого розподілу серед банків-учасників відображається на рахунках для обліку кредиторської заборгованості за операціями з банками (на суму процентів за кредитом). Головний банк розподіляє отримані доходи за кредитом та перераховує відповідні частки доходів банкам-учасникам.

Якщо кредит надається банківським консорціумом шляхом гарантування загальної суми кредиту групою банків, а кредитування здійснюється в міру виникнення потреби в кредиті, то банки-учасники обліковують частку участі як надану гарантію за позабалансовими рахунками: 9000 А "Гарантії, що надані банкам", 9020 А "Гарантії, що надані клієнтам". У такому разі головний банк консорціуму обліковує суми кредиту, гарантовані іншими учасниками консорціуму, за рахунками: 9010 П "Прості гарантії, що отримані від банків", 9015 П "Контргарантії, що отримані від банків".

Якщо консорціумне кредитування здійснюється шляхом гарантування головним банком загальної суми кредиту, то головний банк обліковує надану гарантію за позабалансовими рахунками: 9000 А "Гарантії, що надані банкам", 9020 А "Гарантії, що надані клієнтам". Банки-учасники обліковують суми, гарантовані головним банком консорціуму, за рахунками: 9010 П "Прості гарантії, що отримані від банків", 9015 П "Контргарантії, що отримані від банків".

Якщо умовами консорціумного кредитування передбачаються зміни гарантованих банками-учасниками квот кредитних ресурсів за рахунок залучення інших банків до участі в консорціумному договорі, то банки – нові учасники консорціуму обліковують гарантовану ними частку участі за позабалансовими рахунками: 9000 А "Гарантії, що надані банкам", 9020 А "Гарантії, що надані клієнтам". У такому разі банки-учасники зменшують раніше

визнану гарантовану частку участі та списують відповідну суму з позабалансових рахунків, на яких обліковуюються надані гарантії.

Забезпечення за операцією з консорціумного кредитування обліковується кожним банком-учасником пропорційно до часток участі у наданому кредиті відповідно до укладеного договору про забезпечення.

5. Бухгалтерський облік простроченої, сумнівної та безнадійної заборгованості за кредитними операціями

Прострочена заборгованість за кредитами та нарахованими за ними процентами виникає у разі неможливості позичальника сплатити борг в обумовлений угодою строк.

Облік простроченої заборгованості за кредитами здійснюється за рахунками простроченої заборгованості відповідних груп кредитів:

1527 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам
2027 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

2037 А Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2067 А Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2077 А Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2087 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання

2207 А Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам

2217 А Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам

2227 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам

2237 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам

Бухгалтерські проводки

1. Прострочена заборгованість за кредитом:

Д-т Прострочена заборгованість за кредитами

К-т Заборгованість за кредитами

2. Погашення простроченої заборгованості за кредитом:

Д-т 1001, 1200, 2600, 2620

К-т Прострочена заборгованість за кредитами

Сумнівна заборгованість за кредитами – це заборгованість, за якою в банку є сумнів щодо її погашення. Облік сумнівної заборгованості за кредитами здійснюється за рахунками сумнівної заборгованості:

1582 А Сумнівна заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам

2092 А Сумнівна заборгованість за врахованими векселями суб'єктів господарювання

2093 А Сумнівна заборгованість за операціями факторингу суб'єктів господарювання

2095 А Сумнівна заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання

2096 А Сумнівна заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2097 А Сумнівна заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2290 А Сумнівна заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам

2291А Сумнівна заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам

2292 А Сумнівна заборгованість за кредитами, що надані фізичним особам за врахованими вексялями

2295 А Сумнівна заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам

Бухгалтерські проводки

1. Сумнівна заборгованість за кредитом:

Д-т Сумнівна заборгованість за кредитами

К-т Прострочена заборгованість за кредитами

2. Погашення сумнівної заборгованості за кредитом:

Д-т 1001,1200,2600,2620

К-т Сумнівна заборгованість за кредитами

Безнадійна заборгованість за кредитами – заборгованість, стосовно якої є впевненість про її неповернення боржником, або заборгованість, за якою минув строк позовної давності.

Безнадійна заборгованість списується з балансових рахунків та одночасно ураховується за позабалансовим рахунком 9611 А "Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями".

Банки зобов'язані формувати резерви для покриття можливих збитків за кредитними операціями. Банки створюють резерви за всіма видами наданих кредитів у національній та іноземній валюті: кредити іншим банкам, кредити

клієнтам банку, за наданими гарантіями та поручительствами. Не нараховуються резерви: за бюджетними кредитами, за кредитами між установами в системі одного банку.

Резерви під заборгованість за кредитами поділяються: на резерви під стандартну заборгованість за кредитами; резерви під нестандартну заборгованість за кредитами. Резерви під стандартну заборгованість нараховуються на стандартні кредити. Резерви під нестандартну заборгованість нараховуються на нестандартні кредити, а саме: кредити під контролем, субстандартні кредити, сумнівні кредити, безнадійні кредити.

Резерви під заборгованість за кредитами формуються у повному обсязі відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за групами кредитів та встановленого рівня резервів (табл.).

Таблиця

Порядок визначення розміру резервів за кредитними операціями, %

Категорія кредитної операції	Коефіцієнт резервування (за ступенем ризику)	Коефіцієнт резервування за кредитними операціями в іноземній валюті з позичальниками, у яких немає джерел надходження валютної виручки
"Стандартна"	1	2
"Під контролем"	5	7
"Субстандартна"	20	25
"Сумнівна"	50	60
"Безнадійна"	100	100

Резерви під заборгованість за кредитами обліковуються на контраktivних рахунках:

159 Резерви під заборгованість інших банків

1590 КА Резерви під нестандартну заборгованість інших банків за кредитними операціями

1591 КА Резерви під стандартну заборгованість інших банків за кредитними операціями

240 Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам

2400 КА Резерви під нестандартну заборгованість за кредитами, що надані клієнтам

2401 КА Резерви під стандартну заборгованість за кредитами, що надані клієнтам

Відрахування в резерви під заборгованість за кредитами здійснюється шляхом

дебетування рахунків: 7701 АП "Відрахування в резерви під заборгованість інших банків", 7702 АП "Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам".

Розрахункова сума резервів під заборгованість за кредитами розраховується шляхом кредитування цих рахунків.

Бухгалтерські проводки

1. Формування резервів під заборгованість за кредитами:

Д-т 7701,7702

К-т 1590,1591,2400,2401

2. Зменшення розрахункової суми резервів під заборгованість за кредитами:

Д-т 1590,1591,2400, 2401

К-т 7701,7702

Резерви під кредитні ризики використовуються на покриття безнадійної заборгованості.

Списана безнадійна заборгованість обліковується за позабалансовим рахунком 9611 А "Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями".

Повернення раніше списаних сум безнадійної заборгованості відображається за кредитом рахунків: 7701 АП "Відрахування в резерви під заборгованість інших банків", 7702 АП "Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам".

Бухгалтерські проводки

1. Списання безнадійної заборгованості:

Д-т 1590,1591,2400,2401

К-т Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості

• одночасно:

Д-т 9611

К-т 9910

2. Повернення раніше списаної суми безнадійної заборгованості:

• якщо повернення здійснюється протягом року:

Д-т 1001,1200,2600,2620

К-т 7701,7702

• якщо повернення здійснюється в наступному році:

Д-т 1001,1200,2600,2620

К-т 6711,6712

• одночасно:

Д-т 9910

К-т 9611

Після закінчення строку позовної давності, якщо списаний актив не було повернено, списується безнадійна заборгованість з позабалансового рахунку 9611А "Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями".

ТЕМА 7

Облік депозитних операцій банку

1. Види депозитів (вкладів).
2. Облік залучення і повернення номіналу депозиту.
3. Облік нарахування і сплати банком процентів різними методами.
4. Облік міжбанківських депозитних операцій.

1. Види депозитів (вкладів)

Вклад (депозит) – це гроші або інші кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (юридичною або фізичною особою) або третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на

встановлених договором умовах, з обов'язковим поверненням вкладнику.

Вклади (депозити), що застосовуються у практиці сучасних банків, відрізняються залежно від строку, категорії депонента, умов внесення і вилучення коштів, сплати відсотків та інших характеристик (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація вкладів (депозитів) за категоріями депонентів та строками

Розміщені та залучені вклади (депозити) на міжбанківському ринку	Вклади (депозити) установ, які утримуються за рахунок бюджетів	Вклади (депозити) суб'єктів господарювання	Вклади (депозити) фізичних осіб	Вклади (депозити) небанківських фінансових установ
1. Овернайт 2. Короткострокові 3. Довгострокові	1. На вимогу 2. Строкові	1. На вимогу 2. Короткострокові 3. Довгострокові		

За строками використання коштів вклади (депозити) клієнтів банку поділяють на:

- вклади (депозити) на вимогу;
- строкові вклади (депозити).

До вкладів на вимогу належать залишки тимчасово вільних коштів клієнтів банку на поточних рахунках.

У складі строкових вкладів виокремлюють власне строкові вклади і ощадні вклади. Власне строкові вклади відкриваються усім клієнтам банку: суб'єктам господарювання, фізичним особам, небанківським фінансовим установам, банкам. Ощадні вклади відкриваються тільки фізичним особам.

Проведення вкладних (депозитних) операцій банку регламентується Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 р. №516:

- сума, строки та умови приймання депозитів визначаються між банком та вкладником на договірних засадах;
- залучення грошових коштів або банківських металів на депозити регулюються внутрішніми положеннями банків;
- банки встановлюють основні умови залучення банківського депозиту відповідного виду;
- умови депозиту мають бути оприлюднені банком шляхом розміщення відповідної інформації в установі банку в загальнодоступному для клієнтів місці та у засобах масової інформації;
- банки повертають депозити та сплачують нараховані проценти у строки, визначені умовами договору.

Вкладні операції впливають на фундаментальну облікову модель.

Активи =	Зобов'язання	+ Капітал	(Доходи -	Витрати)
Розміщені	Залучені вклади		Процентні	Процентні
вклади	(депозити)		доходи за	витрати за
(депозити)			вкладами	вкладами
			(депозитами)	(депозитами)

2. Облік залучення і повернення номіналу депозиту

Порядок обліку установами банків операцій закладами (депозитами) регламентується Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 27.12.2007 р. №481.

Депозити враховуються на всю суму номіналу на депозитному рахунку до часу погашення. Залежно від методу виплати процентів за депозитами – за період або на період (авансом) змінюється сума, що надходить від депонента. У будь-якому разі номінальна сума депозиту і сума, що враховується на депозитному рахунку, збігаються.

Після переходу на МСБО розмежування між депозитами і вкладками в комерційних банках не існує. Тепер "депозит" - це єдиний термін для означення коштів, які тимчасово залучені до банку згідно з угодою на будь-який час і від будь-якої особи.

Таблиця 2

Структура відображення депозитів та інших зобов'язань у Плані рахунків бухгалтерського обліку банку

1 клас Казначейські та міжбанківські операції	2 клас Операції з клієнтами	3 клас Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання
<p>13 розділ "Кошти Національного банку України" 130 Кореспондентський рахунок НБУ в банку 131 Короткострокові кредити, що отримані від НБУ 132 Довгострокові кредити, що отримані від НБУ 16 розділ "Кошти інших банків" 160 Кошти на вимогу інших банків 161 Строкові вклади (депозити) інших банків 162 Кредити, що отримані від інших банків</p>	<p>25 розділ "Кошти бюджету та позабюджетних фондів України" 251 Кошти Державного бюджету України 252 Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України 253 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України 254 Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються з місцевих бюджетів 255 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя 256 Кошти позабюджетних фондів 257 Кошти державного та місцевого бюджетів для виплат 26 розділ "Кошти клієнтів банку" 260 Кошти на вимогу СГ 261 Строкові кошти СГ 262 Кошти на вимогу фізичних осіб 263 Строкові кошти фізичних осіб 264 Кошти виборчих фондів 265 Кошти небанківських фінансових установ</p>	<p>33 розділ "Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання" 330 Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком 331 Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком 332 Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком 333 Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком 334 Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком</p>

Строкові депозити (короткострокові і довгострокові) - це кошти на рахунках, якими власник не може скористатися до закінчення строку дій угоди.

Грошові кошти на вкладні (депозитні) рахунки перераховуються суб'єктами господарювання з поточних рахунків і повертаються банками в безготівковій формі на ті ж самі поточні рахунки.

Депозитні рахунки фізичних осіб призначені для обліку коштів, внесених фізичною особою. Кошти на депозитні рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з власного депозитного рахунку в іншому банку чи з поточного рахунку.

Депозити фізичних осіб можуть бути власне строковими та ощадними депозитами (вкладами).

Особливості строкових депозитів:

- 1) чітко фіксований строк зберігання;
- 2) оформляються депозитною угодою;
- 3) у разі дострокового вилучення депозиту банк запроваджує штрафні санкції.

Особливості ощадних депозитів:

- 1) оформлення вкладу супроводжується видачею ощадної книжки;
- 2) для виконання операцій щодо внесення чи вилучення коштів з вкладу вкладник подає в банк ощадну книжку, в якій здійснюються записи за кожною операцією;
- 3) вклади можуть не мати чітко фіксованого строку зберігання;
- 4) можливе часткове вилучення коштів з вкладу.

Залучення депозитів можливе шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів.

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть випускатися за ініціативою банку одноразово або серіями, іменними або на пред'явника, на вимогу або на строк.

Особливості ощадних (депозитних) сертифікатів:

- емітовані банками в паперовій (документарній) формі;
- можуть бути процентними, купонними або безкупонними;
- можуть бути номіновані у національній і в іноземній валюті;
- розміщуються та погашаються лише банком-емітентом.

Таблиця 3

Бухгалтерський облік депозитів комерційними банками

Зміст операції	Дебет	Кредит
Облік строкових депозитів суб'єктів господарювання:		
2610 П Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання		
2615 П Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання		
1. Розміщення депозиту:	2600, 1200	2610, 2615
2. Погашення депозиту:	2610, 2615	2600, 1200
Облік строкових депозитів фізичних осіб:		
2630 П Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб		
2635 П Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб		
1. Розміщення строкового депозиту, ощадного вкладу:	2620, 1200, 1001	2630, 2635
2. Погашення строкового депозиту, ощадного вкладу:	2630, 2635	2620, 1200, 1001
Облік ощадних (депозитних) сертифікатів на вимогу:		
3320 П Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком		
3330 П Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком		
3340 П Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком		
1. Розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів з дисконтом:	1001, 1200, 2600, 2620 – на суму номіналу сертифіката за мінусом дисконту 3326, 3336, 3346 – на суму дисконту	3320, 3330, 3340 – на суму номіналу сертифіката
2. Випуск ощадних (депозитних) сертифікатів з премією:	1001, 1200, 2600, 2620 – на суму номіналу сертифіката	3320, 3330, 3340 – на суму номіналу

Зміст операції	Дебет	Кредит
	плюс премія	сертифіката 3327, 3337, 3347 – на суму премії
3. Амортизація дисконту протягом періоду від дати видачі сертифіката до його погашення:	7052, 7053, 7054	3326, 3336, 3346
4. Амортизація премії протягом періоду від дати видачі сертифіката до його погашення:	3327, 3337, 3347	7052, 7053, 7054

3. Облік нарахування і сплати банком процентів різними методами

Депозитним договором між банком і вкладником визначаються:

- 1) розмір процентної ставки;
- 2) методи нарахування процентів та визначення кількості днів, що застосовуються при розрахунку;
- 3) метод виплати нарахованих відсотків: щомісяця, в кінці строку дії;
- 4) спосіб виплати нарахованих відсотків: перерахування на поточний рахунок; зарахування на поповнення вкладу; видача готівкою.

Для цілей бухгалтерського обліку для розрахунку нарахованих процентів банки можуть використовувати номінальну або фактичну процентну ставку.

Особливості використання **номінальної процентної ставки** (метод рівних частин):

1. Сума нарахованих процентів розраховується шляхом множення номінальної процентної ставки на номінал вкладу без капіталізації раніше отриманих процентів за формулою:

$$I = P \times i \times n / T,$$

- де I - сума процентів за період у n днів;
P - сума номіналу вкладу;
i - номінальна процентна ставка (у сотих частках);
n - кількість днів;
T - кількість днів у році за умовами договору.

Капіталізація процентів - це процес нарощування вкладу за рахунок процентів за депозитом. Подальше нарахування здійснюється на суму вкладу з урахуванням суми капіталізованих процентів.

2. Витрати банку в окремі періоди відобразатимуться неточно стосовно поточної вартості сумарних зобов'язань за вкладом, які включають номінал та проценти.

Особливості використання **фактичної процентної ставки**:

1. Величина майбутніх сплачених сум дорівнює номінальній сумі вкладу й розраховується за формулою:

$$P = \sum \frac{I_n}{(1+i)^n},$$

- де P - сума номіналу вкладу;
 I_n - сума майбутнього платежу наприкінці періоду n;
i - фактична процентна ставка (у сотих частках);
n - період, за який здійснюється платіж, у річному обчисленні.

Сума нарахованих процентів за вкладом (депозитом) при використанні фактичної річної процентної ставки розраховується за формулою:

$$I = S \times (\sqrt[n]{1+i} - 1),$$

- де I - сума процентів за поточний період;
S - нарощена сума вкладу (депозиту) наприкінці попереднього періоду, тобто номінал вкладу (депозиту) плюс проценти;

i - фактична процентна ставка;

n - кількість періодів, за які нараховуються проценти.

Обов'язкова умова: процентна ставка і строк вкладу повинні бути приведені до однієї бази (рік, квартал, місяць).

2. Розрахунок процентних витрат дає змогу розподіляти витрати відповідно до поточної вартості вкладу в окремі періоди і відносити фактичні витрати банку до відповідної суми зобов'язань за вкладом, включаючи проценти за ним, у визначений час. Тому вартість ресурсів, що визначається як співвідношення процентних витрат до сумарних зобов'язань за вкладом, буде незмінною.

Нарахування процентів починається з дня надходження суми депозиту на депозитний рахунок.

Таблиця 4

**Бухгалтерський облік процентних витрат та доходів за депозитними операціями
комерційного банку**

Зміст операції	Дебет	Кредит
Процентні витрати за строковими депозитами суб'єктів господарювання		
1. Нарахування процентів:	7021	2618
2. Сплата процентів:	2618	1200, 2600, 2610, 2615
3. Безпосереднє віднесення суми процентів на рахунок витрат у кореспонденції з поточним рахунком вкладника:	7021	1200, 2600
4. Сплата процентів авансом:		
- сплата процентів авансом одночасно із внесенням коштів на депозит:	7021	3500
- амортизація сплачених авансом процентів з віднесенням відповідної суми на процентні витрати:	7021	3500
5. Сплата процентів за зниженою процентною ставкою при поверненні депозиту до закінчення дії депозитного договору:		
- якщо протягом дії депозитного договору проценти депоненту не сплачувалися:	2618 – на суму нарахованих процентів	1200, 2600, 2610, 2615 – на суму процентів за депозитом за зниженою ставкою 7021 – на суму різниці між нарахованими та сплаченими процентами за зниженою ставкою
- якщо протягом дії депозитного договору проценти депоненту сплачувалися:	1200, 2600, 2610, 2615	7021 – на суму різниці між раніше сплаченими та перерахованими за зниженою ставкою процентами
6. Амортизація дисконту за депозитом:	7021	2616
7. Амортизація премії за депозитом:	2617	7021
Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб		
1. Нарахування процентів за строковим депозитом, ощадним вкладом:	7041	2638
2. Сплата процентів за строковим депозитом, ощадним вкладом:	2638	1001, 1200, 2620, 2630, 2635
3. Безпосереднє віднесення суми процентів за строковим депозитом, ощадним вкладом на рахунок витрат у кореспонденції з поточним рахунком вкладника:	7041	1001, 1200, 2620, 2630, 2635
4. Сплата процентів авансом за строковим депозитом:		

Зміст операції	Дебет	Кредит
- сплата процентів авансом одночасно із внесенням коштів на депозит:	3500	2630, 2635
- амортизація сплачених авансом процентів з віднесенням відповідної суми на процентні витрати:	7041	3500
5. Сплата процентів за зниженою процентною ставкою при поверненні строкового депозиту до закінчення дії депозитного договору:		
- якщо протягом дії депозитного договору проценти депоненту не сплачувалися:	2638 – на суму нарахованих процентів	1001, 1200, 2620, 2630, 2635 – на суму процентів за депозитом за зниженою ставкою 7041 – на різницю між нарахованими та сплаченими процентами за зниженою ставкою
- якщо протягом дії депозитного договору проценти депоненту сплачувалися:	1001, 1200, 2620, 2630, 2635	7041 – на суму різниці між раніше сплаченими та перерахованими за зниженою ставкою процентами
6. Амортизація дисконту за депозитом:	7041	2636
7. Амортизація премії за депозитом:	2637	7041
Облік доходів та витрат за вкладними (депозитними) операціями на міжбанківському ринку		
1. Нарахування процентних доходів за розміщеними на міжбанківському ринку депозитами:	1218,1518	6003, 6011, 6012, 6013
2. Отримання нарахованих процентних доходів за розміщеними на міжбанківському ринку депозитами:	1200	6003, 6011, 6012, 6013
3. Нарахування процентних витрат за залученими на міжбанківському ринку депозитами:	7005, 7006, 7011, 7012, 7013	1338, 1618
4. Сплата нарахованих процентних витрат за залученими на міжбанківському ринку депозитами:	1338, 1618	1200

4. Облік міжбанківських депозитних операцій

На міжбанківському ринку банки можуть здійснювати операції із залучення та розміщення тимчасово вільних грошових ресурсів у формі міжбанківських депозитів. Найпоширеніші строки міжбанківських депозитів – 1, 3, 6 міс., найкоротші – 1 доба, найдовші – від 1 року.

Банки можуть залучати депозити Національного банку України та інших банків, а також розміщувати депозити в Національному банку України та в інших банках.

Таблиця 5

Схема обліку міжбанківських депозитів

Банк А		Банк Б
1. Розміщено депозит в іншому банку: Д-т депозитний рахунок К-т коррахунок	→	2. Одержано депозит від іншого банку: Д-т коррахунок К-т депозитний рахунок
3. Нараховані доходи: Д-т нараховані доходи	↔	3. Нараховані витрати: Д-т 7 клас

К-т 6 клас		К-т нараховані витрати
5. Повернуто депозит разом з процентами: Д-т коррахунок К-т депозитний рахунок	←	4. Повернуто депозит разом з процентами: Д-т депозитний рахунок Д-т нараховані витрати К-т коррахунок

Депозити і кошти інших банків обліковують у 1-му класі Плану рахунків за видами.

Таблиця 6

Структура відображення строкових коштів у міжбанківській сфері в Плані рахунків бухгалтерського обліку в банках

План рахунків банку - власника депозиту	План рахунків банку, де розміщено депозит
151 Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках 1510 А Депозити овернайт, що розміщені в інших банках 1512 А Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках 1513 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках 1514 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені на умовах субординованого боргу 1516 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках 1517 А Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках	161 Строкові вклади (депозити) інших банків 1610 П Депозити овернайт інших банків 1612 П Короткострокові вклади (депозити) інших банків 1613 П Довгострокові вклади (депозити) інших банків 1615 П Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) інших банків 1616 КП Неамортизовані й дисконт за строковими вкладками (депозитами) інших банків 1617 П Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків

На дату укладення договору про розміщення або залучення коштів на міжбанківському ринку банки відображають вимоги та зобов'язання відповідно до укладеного договору банківського вкладу за позабалансовими рахунками: **9100 А** "Зобов'язання з кредитування, що надані банкам", **9110 П** "Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків". Облік за позабалансовими рахунками здійснюється до часу розміщення або залучення коштів за вкладом. Якщо розміщення або залучення вкладу здійснюється на дату укладення договору, то вимоги та зобов'язання за позабалансовими рахунками не відображаються.

Суми вкладів ураховуються на вкладних рахунках до часу їх повернення.

Облік строкових вкладів НБУ здійснюється в **розділі 13** Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- 133 Строкові вклади НБУ
- 1332 П Короткострокові вклади (депозити) НБУ
- 1335 П Довгострокові вклади (депозити) НБУ

Строкові вклади (депозити) інших банків обліковуються на балансових рахунках **розділу 16** Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- 161 Строкові вклади (депозити) інших банків
- 1610 П Депозити овернайт інших банків
- 1612 П Короткострокові вклади (депозити) інших банків
- 1615 П Довгострокові вклади (депозити) інших банків

Облік строкових вкладів (депозитів), розміщених у НБУ, здійснюється на рахунках **розділу 12** Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- 121 Строкові вклади (депозити) у НБУ

1211 А Кошти, що надані НБУ за операціями репо

1212 П Короткострокові вклади у НБУ

Строкові вклади, розміщені в інших банках, обліковуються на балансових рахунках розділу 15 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

151 Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках

1510 А Депозити овернайт, що розміщені в інших банках

1512 А Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках

1515 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках

Заборгованість за залученими вкладками на міжбанківському ринку може бути простроченою. Облік простроченої заборгованості здійснюється за рахунком 1617 П "Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків".

Заборгованість за строковими депозитами, розміщеними в інших банках, обліковується як:

- прострочена - за рахунком 1517 А "Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках"

- сумнівна - за рахунком 1517 А "Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках";

- безнадійна - за позабалансовим рахунком 9611 А "Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями"

Банки зобов'язані формувати резерви під нестандартну заборгованість інших банків. Резерви під нестандартну заборгованість інших банків обліковуються на контрактивному рахунку 1590 КА "Резерви під нестандартну заборгованість інших банків за кредитними операціями".

Таблиця 7

Бухгалтерський облік міжбанківських депозитних операцій комерційних банків

Зміст операції	Дебет	Кредит
Облік строкових вкладів НБУ		
1. На дату укладення договору про залучення коштів на міжбанківському ринку:	9900	9110
2. Припинення дії договору про залучення коштів на міжбанківському ринку або його виконання:	9110	9900
3. На дату укладення договору про розміщення коштів на міжбанківському ринку:	9110	9900
4. Припинення дії договору про розміщення коштів на міжбанківському ринку або його виконання:	9900	9110
5. Залучення депозиту:	1200	133, 161
6. Повернення залученого депозиту:	133, 161	1200
7. Розміщення депозиту:	121, 151	1200
8. Повернення розміщеного депозиту:	1200	121, 151
Облік заборгованості інших банків за депозитними операціями		
1. Сума несплаченого у визначений договором строк залученого депозиту:	1610, 1612, 1615	1617
2. Погашення простроченої заборгованості за залученими депозитами:	1617	1200
3. Сума не отриманого у визначений договором строк розміщеного депозиту:	1517	1510, 1512, 1515
4. Погашення простроченої заборгованості за розміщеними депозитами:	1200	1517
5. Визнання простроченої заборгованості за розміщеним вкладом (депозитом) сумнівною:	1581	1510, 1512, 1515, 1517
6. Погашення сумнівної заборгованості за розміщеними депозитами:	1200	1581

Зміст операції	Дебет	Кредит
7. Формування резервів під нестандартну заборгованість інших банків:	7701	1590
8. Визнання заборгованості за розміщеними депозитами безнадійною:	1590	1510, 1512, 1515, 1517, 1581
- одночасно:	9611	9910
9. Отримання коштів за безнадійною заборгованістю за розміщеними депозитами, що була списана:		
- якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в поточному році:	1200	7701
- якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в минулому році:	1200	6711
- одночасно:	9910	9611

ТЕМА 8

Облік операцій банку з цінними паперами

1. Характеристика та загальні принципи оцінки та обліку цінних паперів у портфелях банку.
2. Облік цінних паперів у торговому портфелі банку.
3. Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж.
4. Облік боргових цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення.
5. **Облік цінних паперів власної емісії.**

1. Характеристика та загальні принципи оцінки та обліку цінних паперів у портфелях банку

Банківські установи здійснюють операції на ринку цінних паперів з метою:

- залучення додаткових ресурсів для традиційної кредитної та розрахункової діяльності на основі емісії цінних паперів;
- отримання прибутку від власних інвестицій в цінні папери за рахунок отриманих банком процентів, дивідендів і росту курсової вартості цінних паперів;
- отримання прибутку від надання клієнтам послуг по операціях з цінними паперами;
- розширення сфери впливу банку та залучення нових клієнтів за рахунок участі в капіталах підприємств та організацій.

Цінні папери, що обертаються на ринку цінних паперів можна класифікувати :

- за видами;
- за видами сплати доходу;
- за формою випуску.

На ринку цінних паперів банки можуть виступати в якості інвесторів, емітентів, а також здійснювати посередницькі операції.

Під інвестиційними операціями розуміють вкладання коштів у цінні папери і така діяльність банку є альтернативною по відношенню до кредитування. Інтенсивність інвестицій банків в цінні папери залежить від потреби клієнтів банку в кредитних ресурсах і прогнозу динаміки процентних ставок на ринку кредитів.

Цінні папери є однією із форм ліквідних резервів банку, тому при виборі цінних паперів для інвестицій особливу увагу приділяють їх надійності.

Цінні папери банку з метою їх оцінки та відображення в бухгалтерському обліку класифікуються таким чином:

- цінні папери, які обліковуються в торговому портфелі;
- цінні папери в портфелі банку на продаж;
- цінні папери в портфелі банку до погашення;
- інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.

Цінні папери, які придбані та (або) зберігаються за дорученням та за кошти клієнтів, а також цінні папери, які придбані згідно з договорами про довірче управління, обліковуються за позабалансовими рахунками.

За борговими цінними паперами окремо обліковуються дисконт або премія у разі їх наявності.

Сума амортизації дисконту збільшує процентний дохід, а сума амортизації премії зменшує процентний дохід за цінними паперами.

Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням процентів.

Різниця між ними полягає в:

- характеристиці цінного папера (чи обертається він на активному ринку);
- намірі інвестора (на продаж чи інвестиції);
- фактичному періоді зберігання (якщо більше одного року відносяться до портфеля цінних паперів на інвестиції).

У кінці кожного місяця банк здійснює перегляд класифікації цінних паперів на продаж. За результатом цього перегляду або після закінчення річного строку з дати придбання, цінні папери переводяться у портфель цінних паперів на інвестиції.

Вимоги до відображення у фінансовій звітності операцій з цінними паперами регламентують міжнародні стандарти бухгалтерського обліку № 25, 30, 32, у відповідності з якими слід розкривати наступну інформацію:

а) облікової політики;

- визначення балансової вартості інвестицій;
- підходу до змін ринкової вартості поточних інвестицій;
- відображення прибутку від продажу переоцінених інвестицій.

б) значних сум, що складають дохід:

- проценти та дивіденди за довгостроковими і поточними інвестиціями;
- прибутки та збитки від продажу поточних інвестицій та змін вартості таких інвестицій.

в) для довгострокових інвестицій:

- політику частоти переоцінок;
- дату останньої переоцінки.

г) руху прибутку від переоцінки інвестицій за звітний період та характер такого руху.

2. Облік цінних паперів у торговому портфелі банку.

Цінні папери, що придбані в торговий портфель, відображаються за балансовими рахунками груп 140, 300 та 301 Плану рахунків. Аналітичний облік цінних паперів за балансовими рахунками груп 140, 300 та 301 ведеться в розрізі їх емітентів та випусків

У торговому портфелі обліковуються боргові цінні папери, акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що використовуються банком для отримання прибутків у результаті короткотермінових коливань ціни або дилерської маржі та продажу в найближчий час.

У разі зміни справедливої вартості здійснюється переоцінка цінних паперів. Результат переоцінки обов'язково відображається в бухгалтерському обліку на дату балансу.

Придбані акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком на дату розрахунку відображаються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

Дт 3002, 3003, 3005

Кт 1200,2600 - на суму договору

Придбані боргові цінні папери на дату розрахунку відображаються за балансовими

рахунками такими бухгалтерськими проводками:

Дт 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 – на суму номіналу

Дт/Кт 1407, 3017 / 1406, 3016 - на суму премії / дисконту

Кт 1200, 2600 - на суму договору

Цінні папери в торговому портфелі підлягають переоцінці в разі зміни їх справедливої вартості. Обов'язково на дату балансу результат переоцінки відображається за аналітичним рахунком балансового рахунку 6203 на суму різниці між справедливою вартістю цінного папера і його балансовою вартістю в кореспонденції з рахунками переоцінки.

У разі збільшення ринкової вартості цінних паперів здійснюються такі проводки:

- на суму до оцінки за акціями та іншими цінними паперами за нефіксованим прибутком

Дт 3007

Кт 6203

- на суму до оцінки за борговими цінними паперами

Дт 1405, 3015

Кт 6203

У разі зменшення ринкової вартості цінних паперів здійснюються такі проводки:

- на суму уцінки за акціями та іншими цінними паперами за нефіксованим прибутком

Дт 6203

Кт 3007

- на суму уцінки за борговими цінними паперами

Дт 6203

Кт 1405, 3015

За борговими цінними паперами в торговому портфелі банк визнає процентні доходи.

Банк здійснює нарахування процентних доходів за борговими цінними паперами в торговому портфелі на дату їх переоцінки, але не рідше одного разу на місяць.

Нарахування процентів відображається бухгалтерською проводкою:

Дт 1408, 3018

Кт 6056, 6057

У разі надходження коштів за нарахованими процентами здійснюється така проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1408, 3018

Нарахування доходу у вигляді дивідендів за акціями в торговому портфелі відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3008

Кт 6300

На суму отриманих дивідендів здійснюється така проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 3008

У разі реалізації цінних паперів з торгового портфеля прибуток чи збиток (різниця між вартістю реалізації та балансовою вартістю) відображається в банку-продавці за аналітичним рахунком 6203.

Банк – продавець на дату розрахунку припиняє визнавати цінні папери і здійснює такі проводки:

- за акціями та іншими цінними паперами за нефіксованим прибутком

Дт 1200, 2600

Дт/ Кт 3007

Кт 3002, 3003, 3005

Кт/ Дт 6203

- за борговими цінними паперами

Дт 1200, 2600

Кт 1408, 3018 – на суму нарахованих доходів

Кт 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 – на суму номіналу
 Дт/ Кт 1406, 3016/ 1407, 3017 – на суму дисконту/ премії
 Дт/ Кт 6203

Під час погашення боргових цінних паперів у торговому портфелі в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

– сторнування за наявності суми уцінки

Дт 1405, 3015

Кт 6203

– сторнування за наявності суми дооцінки

Дт 6203

Кт 1405, 3015

– погашення цінних паперів

Дт 1200, 2600 - на суму погашення

Кт 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 – на суму номіналу

Дт/ Кт 1406, 3016/ 1407, 3017 – на суму дисконту/ премії

Кт 1408, 3018 - на суму нарахованих процентів

Кт 6203

У разі поступового або часткового погашення номіналу боргових цінних паперів у торговому портфелі здійснюються така проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 – на суму погашеної частини номіналу.

3. Облік цінних паперів у портфелі банку на продаж

У портфелі цінних паперів на продаж обліковуються акції, інші цінні папери з нефіксованим прибутком та боргові цінні папери, а саме:

– боргові цінні папери з фіксованою датою погашення, які банк не має наміру і/ або змоги тримати до дати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку цінних паперів у портфелі до погашення;

– цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку із зміною ринкових відсоткових ставок, його потребами, пов'язаними з ліквідністю тощо;

– інші цінні папери, придбані з метою утримання їх у портфелі на продаж тощо.

Цінні папери у портфелі банку на продаж, підлягають переоцінці. Обов'язково на дату балансу результати переоцінки відображаються в капіталі банку.

Дохід за борговими цінними паперами визнається під час кожної переоцінки, але не рідше одного разу на місяць. Амортизація дисконту (премії) здійснюється одночасно з нарахуванням процентів.

Придбані у портфель на продаж цінні папери відображаються за балансовими рахунками груп 141, 143, 310 та 311 Плану рахунків. Аналітичний облік ведеться в розрізі їх емітентів та випусків.

Придбані акції та інші цінні папери за нефіксованим прибутком на дату розрахунку відображаються за балансовими рахунками такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3102, 3103, 3105

Кт 1200, 2600 - на суму придбання

У разі придбання боргових цінних паперів з дисконтом на дату розрахунку здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 на суму номіналу

Кт 1416, 1436, 3116 - на суму дисконту

Кт 1200, 2600 - на суму придбання

У разі придбання боргових цінних паперів з премією на дату розрахунку здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Дт 1417, 1437, 3117- на суму премії

Кт 1200, 2600 - на суму придбання

Цінні папери в портфелі банку на продаж підлягають переоцінці. Результат переоцінки відображається в капіталі за аналітичним рахунком балансового рахунку 5102.

До оцінка акцій у разі збільшення їх справедливої вартості відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3107

Кт 5102

До оцінка боргових цінних паперів у разі збільшення їх справедливої вартості відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 1415, 1435, 3115

Кт 5102

Уцінка акцій у разі зменшення їх справедливої вартості відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 5102

Кт 3107

Уцінка боргових цінних паперів у разі зменшення їх справедливої вартості відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 5102

Кт 1415, 1435, 3115

Нарахування процентів за борговими цінними паперами здійснюється такими проводками:

Дт 1418, 1438, 3118

Кт 6050, 6052, 6054

У разі надходження коштів за нарахованими процентами здійснюється така проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1418, 1438, 3118

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 1416, 1436, 3116

Кт 6050, 6052, 6054

Амортизація премії за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 6050, 6052, 6054

Кт 1417, 1437, 3117

Нарахування доходу за акціями в портфелі банку на продаж у вигляді дивідендів здійснюється проводкою:

Дт 3108

Кт 6300

На суму отриманих дивідендів здійснюється проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 3108

У разі несвоєчасного погашення процентів за цінними паперами такі проценти обліковуються як прострочені і здійснюється проводка:

Дт 1419, 3119

Кт 1418, 3118 – на суму прострочених нарахованих процентів

У разі часткового або повного погашення заборгованості за простроченими нарахованими доходами за цінними паперами здійснюється проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1419, 3119 - на суму прострочених нарахованих доходів

Під час визнання зменшення корисності за цінними паперами, що обліковуються в

портфелі банку на продаж за справедливою вартістю, формується резерв і здійснюється така проводка:

Дт 7703
Кт 1490, 3190

Під прострочені, сумнівні нараховані доходи за цінними паперами банку формують резерви

Дт 7720
Кт 1492, 3191

У разі часткового або повного погашення заборгованості за простроченими нарахованими доходами на відповідну суму здійснюється коригування резерву

Дт 1492, 3191
Кт 7720

У разі списання знецінених цінних паперів за рахунок резерву здійснюється проводка:
– за акціями та іншими цінними паперами за нефіксованим прибутком

Дт 3190
Кт 3102, 3103, 3105

– за борговими цінними паперами

Дт 1490, 1492, 3190, 3191
Кт 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Дт/Кт 1416, 3116/ 1417, 3117 – на суму неамортизованого дисконту(премії)

Кт 1418, 1419, 3118, 3119 – на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковуються за позабалансовими рахунками

Дт 9613
Кт 9910

Одночасно на суму списаної заборгованості за нарахованими доходами за позабалансовими рахунками здійснюється проводка:

Дт 9600, 9601
Кт 9910

У разі надходження коштів за цінними паперами, що списані банком за рахунок резервів здійснюються проводки:

Дт 1200, 2600
Кт 7703, 7720 – якщо цінні папери були списані протягом поточного року
Кт 6713, 6717 - якщо цінні папери були списані протягом попередніх років

Дт 1200, 2600
Кт 6XXX - якщо банк визнав нараховані доходи за позабалансовими рахунками

Одночасно

Дт 9910
Кт 9613

Кт 9600, 9601

У разі реалізації цінних паперів з портфеля на продаж прибуток чи збиток відображається в банку-продавці за рахунком 6393.

У разі наявності уцінки:

Дт 3107
Кт 5102

У разі наявності до оцінки

Дт 5102
Кт 3107

Якщо за акціями та іншими цінними паперами за нефіксованим прибутком, що продаються, були створені резерви, то на дату розрахунку на суму раніше сформованих резервів здійснюється зворотна проводка

Дт 3190

Кт 7703

Реалізація акцій та інших цінних паперів за нефіксованим прибутком з портфеля банку на продаж відображається проводкою

Д 1200, 2600

Кт 3102, 3103, 3105

Кт/ Дт 6393

Також

Д 1200, 2600

Кт 3102, 3103, 3105

Дт/ Кт 5102

К 6393

Під час реалізації боргових цінних паперів з портфеля на продаж

– у разі наявності уцінки

Дт 1415, 1435, 3115

Кт 5102

– у разі наявності до оцінки

Дт 5102

Кт 1415, 1435, 3115

Продаж боргових цінних паперів здійснюється проводкою:

Дт 1200, 2600

Кт 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 на суму номіналу

Дт / Кт 1416, 1436, 3116 / 1417 1437 3117 - на суму неамортизованого дисконту (премії)

Кт 1418, 1438, 3118, 1419, 3119

Кт / Дт 6393

4. Облік боргових цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення

У портфелі до погашення обліковуються придбані боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, що можна визначити, а також з фіксованим строком погашення. Боргові цінні папери відносяться до портфеля до погашення, якщо банк має намір та змогу утримувати їх до строку погашення з метою отримання процентного доходу.

Придбані в портфель до погашення цінні папери відображаються за балансовими рахунками груп 142, 144 та 321 Плану рахунків в розрізі емітентів та випусків.

У разі придбання боргових цінних паперів з дисконтом на дату розрахунку здійснюється така проводка:

Дт 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 – на суму номіналу

Кт 1426, 1446, 3216 - на суму дисконту

Кт 1200, 2600

У разі придбання боргових цінних паперів з премією на дату розрахунку здійснюється така проводка:

Дт 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 – на суму номіналу

Дт 1427, 1447, 3217 – на суму премії

Кт 1200, 2600

Нарахування процентів здійснюється проводкою:

Дт 1428, 1448, 3218

Кт 6051, 6053, 6055

У разі надходження коштів за нарахованими процентами здійснюється проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1428, 1448, 3218

Амортизація дисконту за цінними паперами в портфелі банку до погашення

здійснюється проводкою:

Дт 1426, 1446, 3216

Кт 6051, 6053, 6055

Амортизація премії за цінними паперами в портфелі банку до погашення

здійснюється проводкою:

Дт 6051, 6053, 6055

Кт 1427, 1447, 3217

У разі несвоєчасного погашення процентів такі проценти обліковуються як прострочені і здійснюється проводка:

Дт 1429, 3219

Кт 1428, 3218

У разі часткового або повного погашення заборгованості за простроченими нарахованими доходами за цінними паперами здійснюється проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1429, 3219

У разі зменшення корисності цінних паперів формують резерви

Дт 7704, 7720

Кт 1491, 3290, 1493, 3291

У разі прийняття банком рішення про списання цінних паперів за рахунок резерву здійснюється проводка:

Дт 1491, 1493, 3290, 3291

Кт 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 – на суму номіналу

Дт/ Кт 1426, 3216/ 1427, 3217 на суму неамортизованого дисконту (премії)

Кт 1428, 1429, 3218, 3219 на суму нарахованих(прострочених) доходів

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковуються за позабалансовими рахунками.

У разі погашення цінних паперів з настанням строку здійснюється проводка:

Дт 1200, 2600

Кт 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 – на суму номіналу

Кт 1428, 1448, 3218 - на суму нарахованих процентів

У разі погашення цінних паперів, за якими були створені резерви здійснюється проводка:

Дт 1200, 2600

Дт 1491, 1493, 3290, 3291

Кт 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 – на суму номіналу

Дт /Кт 1426, 1446, 3216/ 1427, 1447, 3217 – на суму неамортизованого дисконту

(премії)

Кт 1428, 1448, 3218, 1429, 3219

Якщо за погашеними цінними паперами раніше був сформований резерв під зменшення їх корисності, то на суму залишку, що не був використаний під час погашення, здійснюється проводка:

Дт 1491, 3290

Кт 7704

Наприклад:

Операція	Дебет	Кредит	Сума
1 червня 20X1 року	3110	1200	980
Придбані банком боргові цінні папери центральних органів державного управління на продаж за 980 грн. (номінал - 1000 грн. дисконт - 20 грн.)	3110	3116	20

Придбані банком боргові цінні папери центральних органів державного управління на інвестиції за 1100 грн. (номінал - 1000 грн. премія - 100 грн.)	3210 3217	1200 3210	1100 100
---	--------------	--------------	-------------

Щомісяця протягом періоду знаходження боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж та інвестиції необхідно здійснювати амортизацію дисконту та премії з віднесенням нарахованих сум на збільшення чи зменшення процентних доходів (рахунки: № 6052 “Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж”, № 6053 “Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на інвестиції”).

Сума амортизації дисконту збільшує процентний дохід. Сума амортизації премії зменшує процентний дохід.

Наприклад:

Операція	Дебет	Кредит	Сума
31 березня 20X1 року Нарахована амортизація дисконту за борговими цінними паперами на продаж 100 грн	3116	6052	100
Нарахована амортизація дисконту за борговими цінними паперами на інвестиції 200 грн	3216	6053	200
Нарахована амортизація премії за борговими цінними паперами на продаж 80 грн	6052	3117	80
Нарахована амортизація премії за борговими цінними паперами на інвестиції 120 грн	6053	3127	120

Величина амортизації дисконту (премії) за період розраховується за методом прямої таким чином, щоб залишок неамортизованого дисконту (премії) на день погашення цінного папера був нульовим, або за методом ефективної ставки процентів.

Наприкінці місяця за борговими цінними паперами необхідно здійснювати нарахування процентного доходу, що відображається в обліку:

Дт 3118 (3218) "Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж (на інвестиції)"

Кт 6052 (6053) "Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж (на інвестиції)"

Нарахування процентів за купонними цінними паперами здійснюється також щомісяця за процентною ставкою купона, починаючи з дати їх придбання.

Відображення в обліку аналогічне наведеному вище. В аналітичному обліку ведуться особові рахунки в розрізі емітентів боргових цінних паперів.

Боргові цінні папери на продаж аналогічно цінним паперам з нефіксованим прибутком переоцінюються згідно з правилом нижчої вартості щомісяця.

В разі зниження ринкової вартості цінних паперів на інвестиції створюється резерв, що відображається в обліку:

Дт 7703 "Відрахування в резерв під знецінення цінних паперів на продаж"

Кт 3190 "Резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж"

При підвищенні вартості цінних паперів наступного місяця створений резерв зменшується. Результат коригування відображається за кредитом рахунку № 7703 “Відрахування в резерв під знецінення цінних паперів на продаж”.

Результат від торгівлі борговими цінними паперами на продаж відображається за рахунком № 6203 “Результат від торгівлі цінними паперами на продаж”.

Облікові процедури з борговими цінними паперами на інвестиції такі ж самі, як і з борговими цінними паперами на продаж.

Коригування вартості боргових цінних паперів на інвестиції здійснюється в кінці року.

У разі зниження ринкової вартості цінних паперів створюється резерв, що відображається в обліку:

Дт 7704 "Відрахування в резерв під знецінення цінних паперів на інвестиції"

Кт 3290 "Резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на інвестиції"

При підвищенні ринкової вартості цінних паперів наступного року створений резерв зменшується. Результат коригування відображається за кредитом рахунку № 7704 “Відрахування в резерв під знецінення цінних паперів на інвестиції”.

Перевищення ринкової ціни цінних паперів над їх балансовою вартістю в обліку не відображається.

Вкладення банків у боргові цінні папери уряду України та місцевих органів державного управління, що рефінансуються Національним банком України, відображаються на балансових рахунках груп 141 та 142 аналогічно обліку боргових цінних паперів, придбаних на продаж та на інвестиції

5. Облік цінних паперів власної емісії

Боргові цінні папери можуть бути реалізовані банком за номінальною вартістю, з дисконтом або премією.

Операції з продажу цінних паперів власного боргу відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками.

– у разі продажу за номінальною вартістю

Дт 1001, 1200, 2600

Кт 3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340 – на суму номіналу

– у разі продажу з дисконтом

Дт 1001, 1200, 2600

Дт 3306, 3316, 3326, 3336, 3346 – на суму дисконту

Кт 3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340

– у разі продажу з премією

Дт 1001, 1200, 2600

Кт 3307, 3317, 3327, 3337, 3347 – на суму премії

Кт 3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340

Нарахування процентів та амортизації дисконту (премії) за борговими цінними паперами власної емісії здійснюються залежно від умов випуску цінних паперів, але не рідше одного разу на місяць протягом періоду від дати продажу цінного папера до дати його погашення.

За операціями з борговими цінними паперами власної емісії сума амортизації дисконту збільшує процентні витрати, а сума амортизації премії зменшує процентні витрати.

Амортизація дисконту відображається проводкою

Дт 7050, 7051, 7052, 7053, 7054

Кт 3306, 3316, 3326, 3336, 3346

Амортизація премії відображається проводкою

Дт 3307, 3317, 3327, 3337, 3347

Кт 7050, 7051, 7052, 7053, 7054

У разі нарахування та сплати процентів за цінними паперами власного боргу здійснюються бухгалтерські проводки

Дт 7050, 7051, 7052, 7053, 7054

Кт 3308, 3318, 3328, 3338, 3348

Виплата процентів за борговими цінними паперами

Дт 3308, 3318, 3328, 3338, 3348

Кт 1001, 1200, 2600

Цінні папери власного боргу можуть погашатися в разі настання строку погашення або достроково (якщо це визначено умовами випуску). Викуп банком боргових цінних паперів власної емісії є достроковим погашення , навіть якщо такий цінний папір можна продати в короткостроковому періоді часу.

Погашення боргових цінних паперів відображається проводкою

Дт 3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340

Дт 3308, 3318, 3328, 3338, 3348

Кт 1001, 1200, 2600

У разі дострокового погашення цінного папера здійснюється амортизація відповідної частини дисконту (премії) до дати погашення, а також застосовується знижений відсоток .

Дострокове погашення цінних паперів відображається проводкою

Дт 3300, 3305, 3310, 3315, 3320, 3330, 3340

Дт 3308, 3318, 3328, 3338, 3348

Дт/ Кт 3307, 3317, 3327, 3347/ 3306, 3316, 3326, 3336, 3346

Кт 1001,1200, 2600

Дт/ Кт 7050, 7051, 7052, 7053, 7054

Під час вчинення банком акцепту на переказному векселі в бухгалтерському обліку здійснюється проводка

Дт рахунки для обліку кредиторської заборгованості 3641

Кт 3301, 3311

У разі погашення цього переказного векселя в бухгалтерському обліку здійснюється проводка

Дт 3301, 3311

Кт 1200, 2600

Отримані дозволи на випуск цінних паперів обліковуються за позабалансовим рахунком 9811.

Бланки цінних паперів обліковуються за номінальною або умовною вартістю (1 гривня) за позабалансовим рахунком 9820.

Цінні папери, що є власністю банку і перебувають у банку в документарній формі, обліковуються за позабалансовим рахунком 9819.

Цінні папери, які внаслідок відповідних договірних відносин передають у заставу, обліковуються за позабалансовим рахунком 9510. Цінні папери, що прийняті банком як застава обліковуються за позабалансовим рахунком 9500.

Цінні папери, що прийняті банком на зберігання від клієнтів, обліковуються за позабалансовим рахунком 9702.

Цінні папери, що перебувають у банку за договором доручення (комісії) обліковуються за позабалансовим рахунком 9704.

Векселі, що прийняті банком на інкасо, обліковуються за позабалансовим рахунком 9830. Векселі, що відіслані на інкасо, обліковуються за позабалансовим рахунком 9831.

ТЕМА 9

Облік операцій банку в іноземній валюті

1. Операції в іноземній валюті та їх класифікація.
2. Характеристика рахунків для запису валютної позиції. Відображення доходів і витрат в валюті.
3. Облік обмінних операцій банку в іноземній валюті.
4. Облік касових операцій з іноземною валютою.
5. Облік інших неторговельних операцій банку в іноземній валюті.

1. Операції в іноземній валюті та їх класифікація.

Валютними цінностями називаються такі цінності, відносно яких валютним законодавством встановлено особливий режим обігу на території країни та при перетині її кордонів.

Валютними операціями є господарські операції, вартість яких визначається в іноземній валюті, або ті, що потребують розрахунків в іноземній валюті.

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 15-93, валютні операції — це операції, пов'язані з:

- переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- увезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютними цінностями.

Валютними цінностями називаються такі цінності, відносно яких валютним законодавством встановлено особливий режим обігу на території країни та при перетині її кордонів.

До валютних цінностей, згідно із зазначеним вище Декретом відносяться:

- валюта України — грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України;
- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України;
- іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України;
- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі

(тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах;

- банківські метали — це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Широкий спектр банківських валютних операцій дозволяє провести їх класифікацію як за ознаками, що є загальними для всіх банківських операцій, так і властивими лише валютним операціям, зокрема:

- економічною суттю;
- видами ринків, на яких здійснюються валютні операції;
- видами валютних цінностей;
- ступенем конвертованості іноземних валют;
- видами руху грошових потоків;
- характером посередницької діяльності;
- контрагентами, з якими проводяться валютні операції;
- наміром проведення;

- джерелами коштів;
- строками проведення;
- впливом на валютну позицію банку;
- відображенням на рахунках бухгалтерського обліку;
- типом події;
- видами доходів (витрат).

За економічною суттю валютні операції поділяються: на касові, розрахункові, кредитні, депозитні, обмінні, гарантійні, довірчі та інші.

За видами ринків: на валютні операції, що здійснюються на внутрішніх валютних ринках та міжнародних ринках.

За видами валютних цінностей: валютні операції класифікуються на:

- операції, що здійснюються в національній валюті з нерезидентами;
- операції, що здійснюються в іноземній валюті;
- операції, що здійснюються в банківських металах.

За ступенем конвертованості іноземних валют розрізняють: валютні операції, що здійснюються у вільноконвертованих валютах та операції, що здійснюються у валютах з обмеженою конвертацією.

За видами руху грошових потоків валютні операції поділяються на:

За характером посередницької: діяльності валютні операції можна класифікувати на активні та пасивні.

За контрагентами: з якими банк проводить валютні операції, останні класифікуються на: міжбанківські операції; клієнтські операції; операції з резидентами; операції з нерезидентами; операції з фізичними особами; операції з юридичними особами.

За наміром проведення валютні операції поділяються: на такі, що проводяться за дорученням контрагента; власною ініціативою; з метою спекуляції, хеджування та арбітражу.

За джерелами коштів валютні операції поділяються: на операції, що здійснюються за кошти клієнтів та операції, що здійснюються за власні кошти банку.

За строками проведення валютні операції класифікуються: на негайні, короткострокові, середньострокові та довгострокові.

За впливом на валютну позицію банку валютні операції поділяються: на операції, які не впливають на валютну позицію та операції, які впливають на валютну позицію.

За відображенням на рахунках бухгалтерського обліку валютні операції поділяються: на балансові та позабалансові валютні операції.

За видами доходів (витрат): валютні операції поділяються на операції, пов'язані з одержанням (сплатою) комісійних доходів (витрат), процентних доходів (витрат) та торговельних прибутків (збитків).

2. Характеристика рахунків для запису валютної позиції. Відображення доходів і витрат в валюті.

Зв'язок між операціями в іноземній та національній валюті здійснюється за допомогою рахунків:

3800 АП Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

3801 АП (контррахунок) Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Рахунок 3800 вважається технічним рахунком для обліку валютної позиції банку при відображенні операцій, що здійснюються у двох різних валютах. Записи за цим рахунком проводяться за датою валютування, тобто за датою зарахування або списання коштів за операцією. За дебетом обліковується вартість іноземної валюти (або банківських металів), що збільшують коротку або зменшують довгу валютну позицію. Відповідно за кредитом — вартість іноземної валюти, що збільшує довгу або зменшує коротку валютну позицію.

Рахунок 3801 є контррахунком по відношенню до рахунку 3800 і слугує для обліку

гривневого еквівалента позиції по відношенню до іноземної валюти та банківських металів. Записи за цим рахунком також проводяться за датою валютування. За дебетом відображається еквівалент суми іноземної валюти, що збільшує довгу або зменшує коротку валютну позицію, а за кредитом — еквівалент, який збільшує коротку або зменшує довгу валютну позицію.

Загальновідомі кілька способів перерахунку валютної позиції в національну валюту України — гривню. Обрання способу перерахунку залежить від типу обмінної операції і здійснюється за такими курсами:

— за ринковим: — у разі купівлі-продажу іноземної валюти за гривню;

— за офіційним — при обліку доходів та витрат, отриманих і сплачених в іноземній валюті; внесків до статутного фонду в іноземній валюті; купівлі-продажу основних засобів та товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту.

У разі купівлі однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту, вартість придбаної валюти визначається на рівні вартості проданої валюти за офіційним курсом.

За викладеним матеріалом можна зробити висновок, що для відображення операцій купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти застосовуються два методи визначення гривневого еквівалента валютної позиції:

Перший: за операціями з купівлі-продажу валюти за гривні

— при зарахуванні купленої валюти

Д-т 1500 Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках

К-т 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

— при списанні проданої валюти

Д-т 3800 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів

К-т 1500 Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках

Одночасно за рахунками проводяться записи щодо руху гривні.

— на сплачену суму гривні за ринковим курсом:

Д-т 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

К-т 1200 Кореспондентський рахунок у Національному банку України.

— на отриману суму національної валюти (гривні) за ринковим курсом:

Д-т 1200 Кореспондентський рахунок у Національному банку України

К-т 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Другий: за операціями обміну однієї іноземної валюти на іншу

— зарахування придбаної валюти

Д-т 1500/1 К-т 3800/1

— списання проданої валюти

Д-т 3800/2 К-т 1500/2

— гривневий еквівалент проданої іноземної валюти за офіційним курсом

Д-т 3801/1 К-т 3801/2

З метою підрахунку курсових прибутків і збитків усі залишки в іноземній валюті повинні оцінюватись на кінець дня за офіційним курсом НБУ з дотриманням обов'язкового правила: гривневі еквіваленти залишків за рахунками 3800 (за кодами валют) повинні дорівнювати залишкам за відповідними аналітичними рахунками до рахунку 3801.

Рахунок 3801 коригується щодо суми, записаної за рахунком 3800 у двох випадках:

у разі зміни офіційних курсів валют;

у разі підрахунку фінансових результатів від торговельних операцій, проведених упродовж дня.

За першим випадком маємо справу з нереалізованим фінансовим результатом, що є результатом переоцінки активів та зобов'язань в іноземній валюті у зв'язку зі зміною курсів, не пов'язаним із рухом коштів за реальними операціями на час переоцінки. Отже нереалізований результат відображає лише коригування вартості іноземної валюти.

У другому випадку йдеться про реалізований результат від проведеної операції з іноземною валютою, тобто про доходи або витрати, отримані або сплачені після закінчення

фінансової операції або події.

Результати за проведеними операціями з іноземною валютою обліковуються за активно-пасивним рахунком 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами. За рахунком обліковуються результати переоцінки всіх валютних рахунків балансу, відкритої валютної позиції банку і підсумкові результати торгових операцій, що виконані за день.

3. Облік обмінних операцій банку в іноземній валюті

До обмінних операцій з іноземною валютою належать операції, коли одна валюта обмінюється на іншу. До таких операцій належать купівля-продаж іноземної валюти та конвертація, які можуть здійснюватись як у готівковій, так і безготівковій формі.

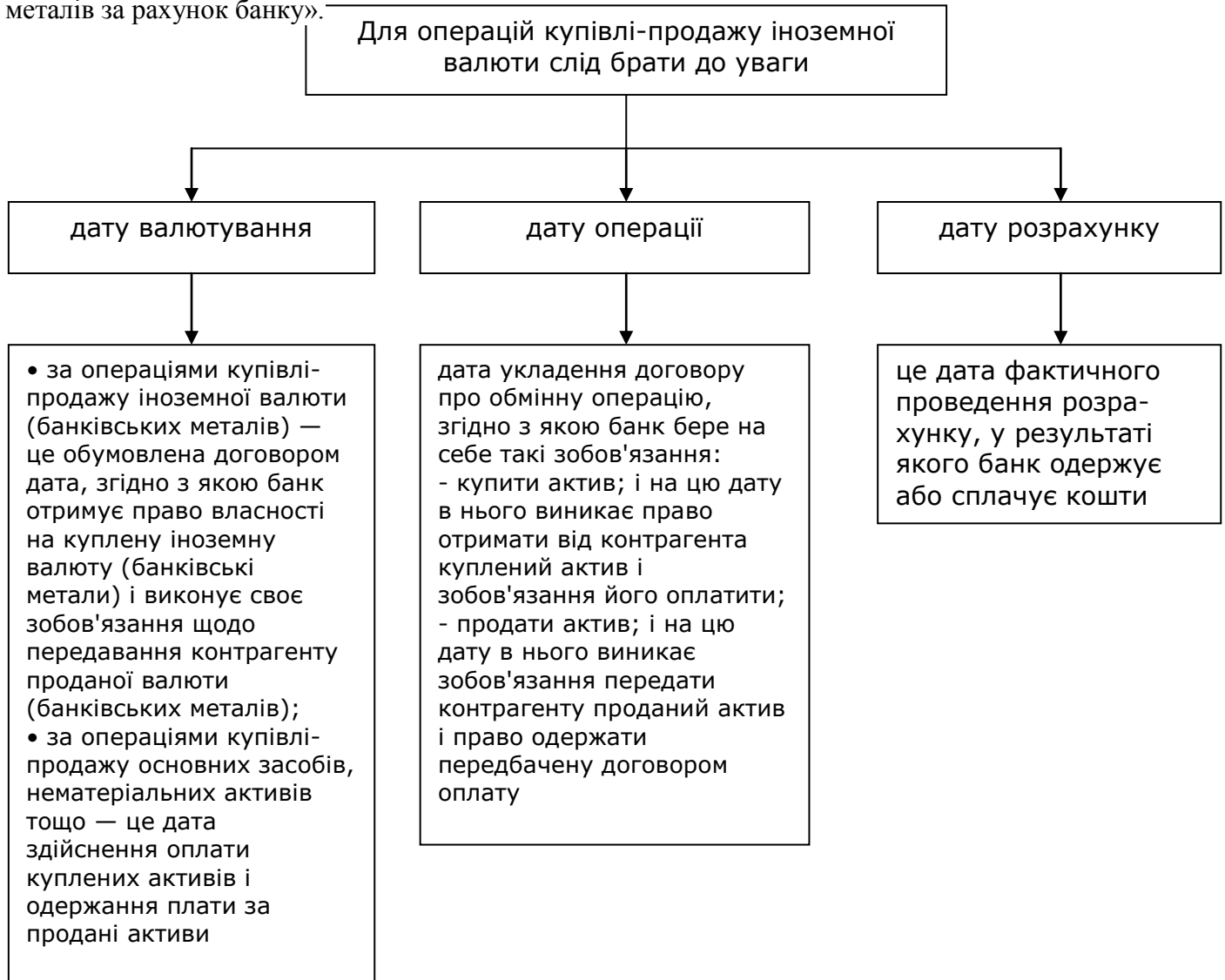
Проведення за балансовими рахунками здійснюються на дату валютування; дата розрахунку та дата валютування можуть збігатися. Різниця між датою розрахунку та датою валютування виникає під час передоплати або відстрочення платежу. Якщо дата розрахунку та дата валютування не збігаються, то використовуються такі рахунки:

2800 (А) «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;

2900 (П) «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів»;

3540 (А) «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

3640 (П) «Кредиторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

4. Облік касових операцій з іноземною валютою

Для здійснення касових операцій в іноземній валюті комерційні банки, що отримали ліцензію НБУ на право ведення операцій неторгового характеру, залежно від умов, обсягів і режиму роботи в межах операцій, передбачених ліцензією, мають облаштовувати:

валютне сховище — для зберігання запасу готівкової іноземної валюти, бланків суворої звітності, бланків платіжних документів, різних бланків за іноземними операціями, примірників іноземних грошових білетів, цінних паперів у іноземній валюті.

касу перерахунку — для перерахунку, визначення платіжності, проведення експертизи, обробки, об'єднання і формування валютних та інших цінностей.

операційні каси — для здійснення валютно-касового обслуговування клієнтів банку щодо прийому і видачі готівкової іноземної валюти та інших цінностей;

вечірні каси — для забезпечення валютно-касового обслуговування в другій половині операційного дня або у вечірній час;

обмінні пункти — для здійснення операцій купівлі-продажу готівкової іноземної валюти і платіжних документів;

каси підготовки авансів обмінним пунктам.

Документальне оформлення касових операцій в іноземній валюті відбувається за допомогою прибуткових та видаткових валютних ордерів.

На початку дня операціоніст бухгалтерії неторгових операцій виконує проведення щодо надання касирам пунктів обміну в підзвіт коштів у національній та іноземній валютах:

1) надання коштів із каси банку:

Д-т 1007 Банкноти та монета в дорозі

К-т 1001 Банкноти та монета в касі банку

2) отримання коштів обмінним пунктом:

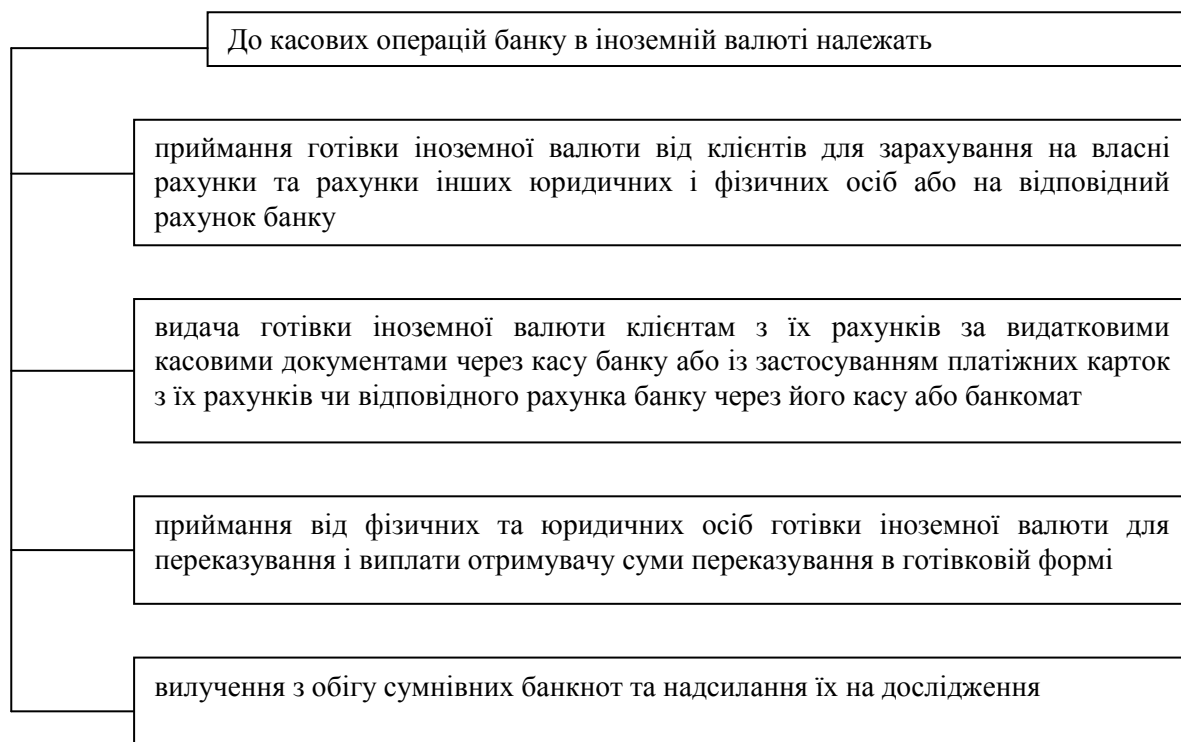
Д-т 1003 Банкноти та монета в обмінних пунктах

К-т 1007 Банкноти та монета в дорозі

За звітною довідкою касира обмінного пункту списуються залишки цінностей з підзвіту касира в касу банку за усіма видами валют:

Д-т 1001 Банкноти та монета в касі банку

К-т 1003 Банкноти та монета в обмінних пунктах банку.

5. Облік інших неторговельних операцій банку в іноземній валюті

Неторговельні операції включають у себе наступні банківські операції:

1. купівля та продаж готівкової іноземної валюти у фізичних осіб;
2. оплата (купівля) платіжних документів (дорожніх чеків) у іноземній валюті;
3. продаж платіжних документів (дорожніх чеків) у іноземній валюті;
4. інкасо готівкової іноземної валюти та платіжних документів у іноземній валюті;
5. конверсійні операції з іноземною валютою;
6. виплата переказів, що надходять із-за кордону, перекази фізичних осіб за кордон;
7. зворотний обмін невикористаної громадянами-нерезидентами національної валюти на іноземну;
8. операції з міжнародними пластиковими картками.

1. ТИПОВА КОРЕСПОНДЕНЦІЯ РАХУНКІВ ДЛЯ ОБЛІКУ КУПЛЕНОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

Дебет	Кредит	Сума
1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах банку»	3640 «Кредиторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» (субрахунок за операціями з купівлі іноземної валюти)	На суму купленої іноземної валюти
3540 «Дебіторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» (субрахунок за операціями з продажу національної валюти)	1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах банку»	На суму виданих гривень

ТИПОВА КОРЕСПОНДЕНЦІЯ РАХУНКІВ ДЛЯ ОБЛІКУ ПРОДАНОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

Дебет	Кредит	Сума
-------	--------	------

3540 «Дебіторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» (субрахунок за операціями з продажу іноземної валюти)	1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах банку»	На суму проданої валюти
1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах банку»	3640 «Кредиторська заборгованість з придбання іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» (субрахунок за операціями з купівлі іноземної валюти)	На суму отриманої національної валюти

ТЕМА 10

Облік операцій банку з основними засобами та нематеріальними активами

1. Завдання бухгалтерського обліку основних засобів та інших необоротних активів банку. Характеристика рахунків з обліку операцій банку з необоротними активами.
2. Облік придбання необоротних активів за національну й іноземну валюту.
3. Облік поліпшення і ремонту необоротних активів.
4. Облік нарахування амортизації за необоротними активами.
5. Вибуття основних засобів і нематеріальних активів банку.

1.Завдання бухгалтерського обліку основних засобів та інших необоротних активів банку. Характеристика рахунків з обліку операцій банку з необоротними активами.

Необоротні активи — це основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.

Основні засоби — це матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). До основних засобів належать земля, будівлі, устаткування, банківське обладнання, комп'ютерна та обчислювальна техніка, приладдя, меблі, транспортні засоби, інструменти, інвентар та інші матеріальні цінності.

Основні засоби і нематеріальні активи

Необоротні активи, які можуть бути як придбані, так і створені банком, вони визначаються активом, якщо є ймовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням і його вартість може бути достовірно оцінена.

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами:

а) основні засоби:

- земельні ділянки;
- будинки, споруди і передавальні пристрої;
- машини та обладнання;
- транспортні засоби;
- інструменти, прилади, інвентар (меблі);
- інші основні засоби;

б) інші необоротні матеріальні активи:

- бібліотечні фонди;

- малоцінні необоротні матеріальні активи;
 - тимчасові (нетитульні) споруди;
 - інші необоротні матеріальні активи;
- в) незавершені капітальні інвестиції.**

Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів визначає:

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції з основними засобами.

Основними операціями з основними засобами та іншими необоротними матеріальними активами є: придбання; створення; поліпшення (удосконалення нематеріальних активів); обмін; підтримання; переоцінювання; нарахування амортизації; вибуття (реалізація, безоплатне передавання, ліквідація); вкладення в статутний капітал банку у формі основних засобів; надання (отримання) у фінансовий (оперативний) лізинг; застава; інвентаризація.

Основними завданнями організації обліку та контролю основних засобів банку є:

3 правильне документальне оформлення операцій з придбання, введення в експлуатацію, переміщення, вибуття та своєчасне відображення в регістрах бухгалтерського обліку;

3 правильне обчислення та відображення в обліку амортизації основних засобів;

3 достовірне відображення в обліку проведених витрат на поліпшення та підтримання основних засобів у робочому стані;

3 своєчасне відображення результатів переоцінки та інших змін вартості основних засобів та інших необоротних активів у регістрах бухгалтерського обліку;

3 складання внутрішніх і зовнішніх звітів про наявність, стан та рух основних засобів та інших необоротних активів;

3 контроль за витратами на поліпшення основних засобів;

3 забезпечення контролю за збереженням основних засобів, інших необоротних активів;

3 контроль за дотриманням внутрішніх процедур щодо надходження і використання основних засобів та виконання функцій їх збереження.

Для організації обліку операцій з основними засобами та іншими необоротними активами у банку необхідно забезпечити таке:

◆ документальне оформлення та відображення в обліку операцій з основними засобами (комплект первинних документів);

◆ облік капітальних інвестицій (будівництво, виготовлення, реконструкція, модернізація);

◆ порядок відображення в обліку операцій списання, передавання, реалізації, ліквідації основних засобів;

◆ порядок і метод нарахування амортизації, відображення в обліку;

◆ установлення єдиних строків корисного використання основних засобів по банку — юридичній особі;

◆ облік орендованих основних засобів (наданих, прийнятих у лізинг (оренду));

◆ порядок оцінювання та переоцінювання основних засобів.

Облік ОЗ і НА має забезпечувати:

Своєчасне та повне відображення в обліку операцій з:

придбання

Метою обліку основних засобів та нематеріальних активів є:

— правильне і своєчасне документування і відображення операцій за рухом основних засобів;

— контроль за збереженням основних засобів;

— правильне своєчасне нарахування амортизації (зношення).

Для обліку активів групи "Основні засоби" використовуються рахунки 4400, 4409. У тому числі за цими рахунками обліковуються об'єкти нерухомості, що належать до категорії нерухомості, зайнятої власником.

Активи групи "Інші необоротні матеріальні активи" обліковуються за рахунками 4500, 4509.

Облік необоротних активів, що класифікуються як інвестиційна нерухомість, здійснюється за рахунками 4410, 4419.

Необоротні активи, утримувані для продажу, обліковуються за рахунком 3408.

Майно, набуте у власність банку шляхом реалізації прав заставодержателя, обліковується за рахунком 3409.

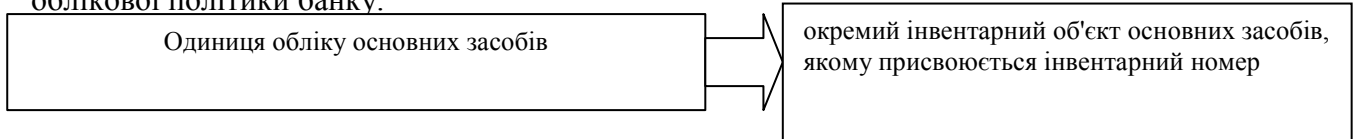
Незавершені капітальні інвестиції обліковуються за рахунками 4310, 4430, 4431, 4530. Незавершені капітальні інвестиції за об'єктами інвестиційної нерухомості обліковуються за окремим аналітичним рахунком 4410. Нематеріальні активи обліковуються за рахунками 4300, 4309. Облік необоротних активів, що отримані у фінансовий лізинг (оренду), здійснюється лізингодержувачем за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків 4300, 4309, 4310, 4400, 4409, 4430.

Основні засоби та нематеріальні активи, що передані в оперативний лізинг (оренду) або в заставу, обліковуються лізингодавцем або заставодавцем за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків 4300, 4309, 4400, 4409.

Витрати лізингодержувача, що пов'язані з поліпшенням об'єкта основних засобів, під час фінансового лізингу (оренди) відображаються за окремим аналітичним рахунком балансового рахунку 4430.

Активи, що поєднують матеріальні і нематеріальні елементи, відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками з обліку основних засобів або нематеріальних активів залежно від того, який з цих елементів є суттєвішим.

Для відображення в бухгалтерському обліку операцій з основними засобами та нематеріальними активами банки можуть використовувати транзитні рахунки відповідно до облікової політики банку.

2.Облік придбання необоротних активів за національну й іноземну валюти.

Первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів включає такі витрати:

- сплачену грошову суму постачальникові активів та підрядчику за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційні збори, державне мито та інші платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- сплачену вартість ввізного мита;
- суму непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів, якщо вони не відшкодовуються банку;
- витрати на страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інші витрати, що безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, придатного для використання за призначенням.

Адміністративні та інші витрати, які не належать безпосередньо до витрат на придбання об'єкта чи доведення його до робочого стану, первісну вартість об'єкта не збільшують.

Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з ціни (вартості) придбання (крім торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних із його придбанням.

Основні засоби відображаються в обліку за первісною вартістю. Витрати, які здійснені установою банку під час придбання та підготовки основних засобів до експлуатації, відображаються на рахунках 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом та за не введеними в експлуатацію операційними основними засобами», 4530 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом та за не введеними в експлуатацію неопераційними основними засобами».

Операції по нематеріальним активам обліковуються на таких рахунках: 4300 «Нематеріальні активи», 4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами».

Первісна вартість об'єктів, переведених з оборотних активів до основних засобів, дорівнює їх собівартості.

Справедливою вартістю придбаних будівель, а також землі є їхня ринкова вартість, для машин та устаткування — також. За браком даних про цю вартість до уваги береться відновна вартість, тобто собівартість придбання на конкретну дату за відрахування суми зносу на дату оцінки.

Створені банком основні засоби зраховуються на баланс за первісною вартістю, яка включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, а також інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

Оприбуткування основних засобів та нематеріальних активів здійснюється на підставі затверджених актів приймання-передачі основних засобів.

Складання одного акта на кілька об'єктів основних засобів допускається в разі, коли ці об'єкти однотипні, мають однакову вартість, приймаються одночасно і під відповідальність тієї самої особи.

Акт є єдиним первинним бухгалтерським документом, в якому зазначають склад комісії, подають докладну характеристику об'єкта, рік побудови чи випуску заводом, дату введення в експлуатацію, коротку технічну характеристику, відповідність технічним умовам, висновок комісії. Указують також особу, яка прийняла основні засоби, та необхідні відомості для нарахування амортизації.

Акт затверджується керівником установи і разом з технічною документацією передається на зберігання матеріально відповідальній особі.

На підставі цих документів відкривається інвентарна картка, а об'єкту надається порядковий номер, який проставляється в акті приймання-передачі.

Приймання завершених робіт з добудови, капітального ремонту та дообладнання

Операції	Дт	Кт
Придбання основних засобів і нематеріальних активів за національну валюту відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:		
а) передоплата:	3510	1001, 1200, 2600, 2620, 2650;
б) капітальні інвестиції за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами:	4310, 4430, 4431;	3510
в) визнання основних засобів і нематеріальних активів у балансі банку:	4300, 4400, 4500;	3510, 4310, 4430, 4431
Придбання основних засобів і нематеріальних активів за іноземну валюту відображається такими проводками:		
а) передоплата:	3510	1500
б) визнання необоротних активів у балансі банку:	3800	3510
Придбання об'єкта основних засобів або нематеріальних активів в обмін на подібний об'єкт у бухгалтерському обліку відображається такими проводками:		
а) якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості:	1)4309,4409,4509 2)4300,4400,4500	1)4300,4400,4500 2)4300,4400,4500
б) якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливую вартість:	1)4309,4409,4509 2)4309,4409,5409 3)7490	1)4300,4400,4500 2)4400,4300,4500 3) 4300,4400,4500
Придбання об'єкта необоротного активу в обмін на неподібний об'єкт відображається такою проводкою:		
а) якщо залишкова вартість переданого активу дорівнює його справедливій вартості:	1)4309, 4409,4509 2)4300,4400,4500	1) 4300,4400,4500 2) 4300,4400,4500
б) якщо залишкова вартість переданого активу перевищує його справедливую вартість:	4309,4409,4506	4300,4400,4500
в) збільшення первісної вартості об'єкта необоротного активу, отриманого під час обміну, на суму сплачених грошових коштів:	4300,4400,4500	1200,2600
г) зменшення первісної вартості об'єкта необоротного активу, отриманого під час обміну, на суму отриманих грошових коштів:	1200,2600	4300,4400,4500
Створення основних засобів і нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:		
а) передоплата:	4310,4430	1200,2600
б) нарахування заробітної плати працівникам:	4310,4430,	3652,3653
в) нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), пов'язаних з оплатою праці,	4310,4430	3622
г) віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів і нематеріальних активів:	4300,4400	4310,4430

об'єкта, котре здійснюється через капітальні вкладення і збільшує балансову вартість об'єкта, оформляється актом приймання-передачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів.

Придбання основних засобів і нематеріальних активів за національну валюту відображається

3. Облік поліпшення і ремонту необоротних активів

Поліпшення основних засобів та вдосконалення нематеріальних активів.

Облік витрат, пов'язаних із поліпшенням основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками обліку капітальних інвестицій.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, первісно очікувані від використання цього об'єкта.

Первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, що сприятиме збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Операції	Дт	Кт
Під час проведення робіт для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у робочому стані здійснюються такі проводки:		
а) передоплата:	3519	1200,2600
б) виконані роботи:	7420	3519
Поліпшення основних засобів і вдосконалення нематеріальних активів відображаються такими проводками:		
а) передоплата:	4310,4430	1200,2600,2620,2650
б) віднесення суми витрат на поліпшення та вдосконалення на збільшення вартості об'єкта:	4300,4400	4310,4430
Заміна елементів або конструктивних частин об'єкта основних засобів відображається в обліку під час її здійснення такими бухгалтерськими проводками:		
а) якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, можна визначити, то списується вартість заміненого активу і визнається вартість нового активу:	7490,4409	4400
б) якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, неможливо визначити:	4409	1200,2600,2620,2650
Придбання обладнання, що потребує монтажу, відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:		
а) передоплата:	4430	1200,2600,2620,2650
б) передавання для монтажу обладнання, що його потребує:	4431	4430
в) уведення в експлуатацію обладнання після монтажу:	4400	4431
Під час проведення робіт для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у робочому стані		
а) передоплата:	3519	1200,2600
б) виконані роботи:	7420	3519

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у придатному для використання стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість.

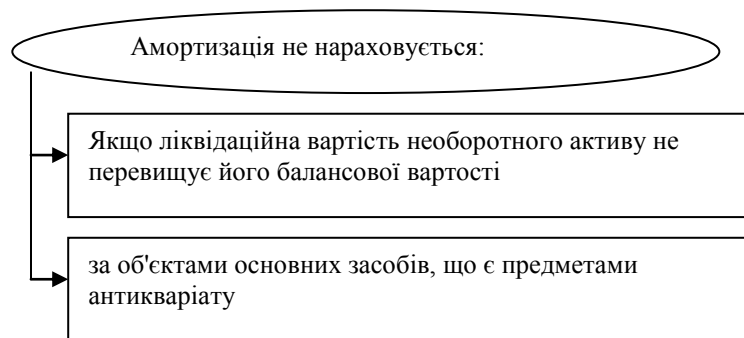
4. Облік нарахування амортизації за необоротними активами

Амортизація — це систематичний розподіл вартості необоротних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Нарахування амортизації необоротних активів передбачає визначення:

- 1) строку корисного використання (експлуатації);
- 2) вартості, що амортизується;
- 3) методу амортизації.

Строк корисного використання — це очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

Вартість, яка амортизується — це первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості. Під останньою розуміють суму коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Метод амортизації — це модель, за якою корисність необоротного активу, як очікується, буде спожита.

Згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, вартість усіх необоротних (матеріальних та нематеріальних) активів підлягає амортизації (крім вартості землі і незавершених капітальних інвестицій).

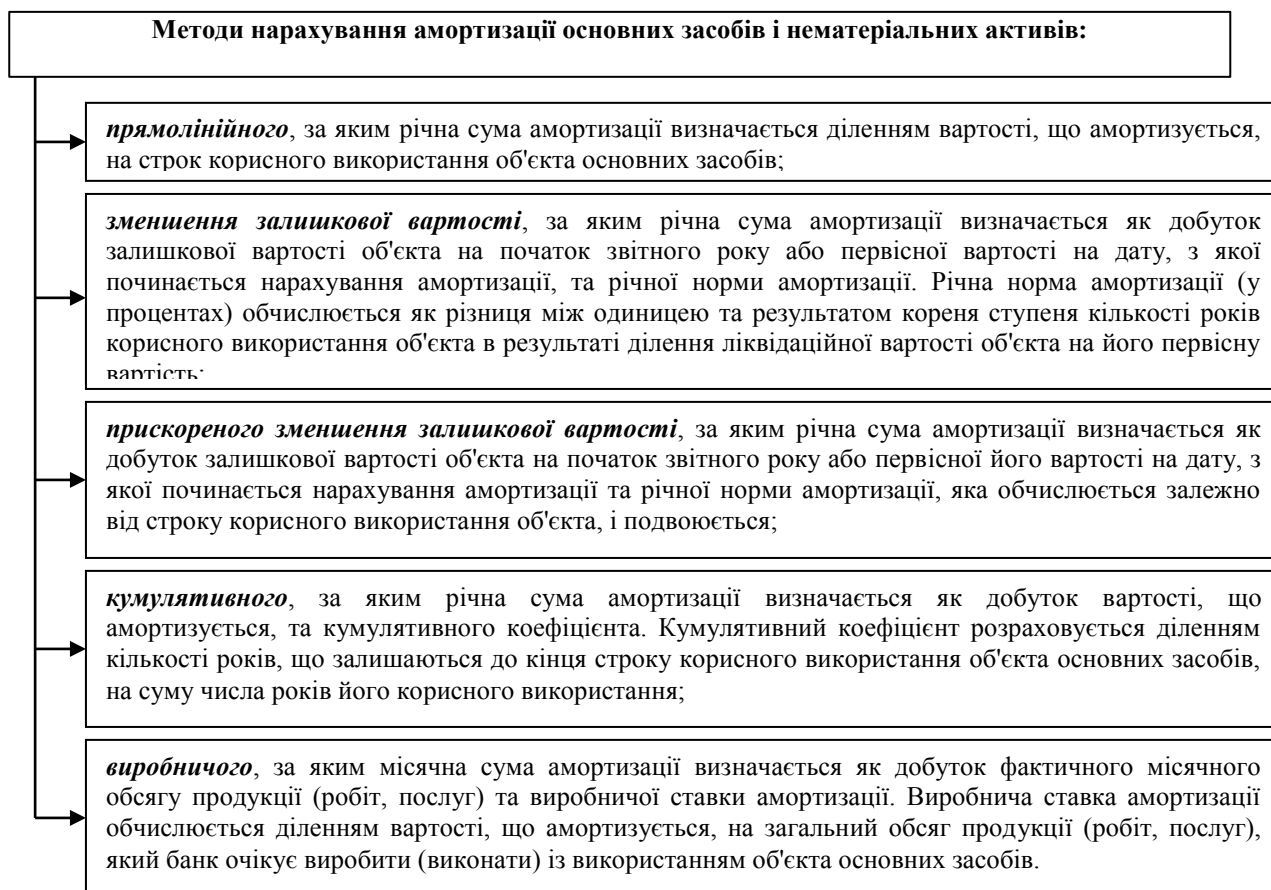
Амортизація не нараховується, якщо балансова вартість необоротних активів дорівнює їх ліквідаційній вартості. Амортизація не нараховується за об'єктами основних засобів, що є предметами антикваріату.

Порядок нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів

Усі необоротні (матеріальні та нематеріальні) активи підлягають амортизації.

За кожним об'єктом необоротних активів банк визначає вартість, яка амортизується.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком за визнання цього об'єкта активом (під час зарахування на баланс).

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів і нематеріальних активів визначається банком самостійно. Визначаючи строк корисного використання (експлуатації), слід урахувувати таке:

- очікуване використання об'єкта банком з урахуванням його потужності або продуктивності;
- строки корисного використання подібних активів;
- фізичний та моральний знос, що передбачається;
- правові або інші подібні обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори.

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому об'єкт основних засобів і нематеріальних активів став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів і нематеріальних активів.

Амортизація об'єкта основних засобів і нематеріальних активів нараховується, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Нарахування амортизації основних засобів припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

Результат амортизації основних засобів і нематеріальних активів відображається на рахунках 4309 «Знос нематеріальних активів», 4409 «Знос основних засобів», 4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Нарахована сума амортизації необоротних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- амортизація основних засобів:
Дт 7423 «Амортизація»
Кт 4409 «Знос основних засобів»;

- амортизація нематеріальних активів:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;

- амортизація інших необоротних матеріальних активів:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів».

У разі використання необоротного активу за повної його амортизації первісна (переоцінена) вартість і сума нарахованого зносу (до часу списання активу з балансу) обліковуються на відповідних рахунках з обліку активів і зносу.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється відповідно до внутрішніх положень щодо обліку основних засобів і нематеріальних активів, розроблених банком.

5. Облік вибуття основних засобів і нематеріальних активів

Об'єкти основних засобів і нематеріальних активів вилучають з активів (списують з балансу) у разі їх вибуття внаслідок продажу, безоплатної передачі або невідповідності критеріям визнання як активів.

Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів і нематеріальних активів визначається як різниця між доходом від вибуття основних засобів і нематеріальних активів (за вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям основних засобів і нематеріальних активів) та їхньою залишковою вартістю.

Реалізація основних засобів і нематеріальних активів.

Суму залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображають за дебетом рахунку 7490 "Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів", а суму виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, - за кредитом рахунку 6490 "Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів".

Операції	Дт	Кт
Реалізація основних засобів і нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:		
а) у разі перевищення суми залишкової вартості об'єкта порівняно із сумою виручки від його реалізації:	1200,2600,2620,2650	4309,4409,4590
б) у разі перевищення суми виручки від реалізації порівняно із сумою залишкової вартості об'єкта:	1200,2600,2620,2650	4300,4400,4500
в) за переоціненими основними засобами і нематеріальними активами, додатково на суму, що обліковується за рахунком 5100 або 5101	5100,5101	5030
Ліквідації об'єкта основних засобів його первісна (переоцінена) вартість і знос зменшуються відповідно на суму первісної (переоціненої) вартості та зносу ліквідованої частини об'єкта	4409,7490	4400
Списання з балансу основних засобів	4409,4509,7490	4400,4500

Безоплатне передавання основних засобів і нематеріальних активів здійснюється аналогічно до їх реалізації (крім передавання між підвідомчими установами). Порядок безоплатного передавання активів між підвідомчими установами визначається банком самостійно.

ТЕМА 11

Облік лізингових операцій банку

1. Характеристика лізингових операцій.
2. Облік з операцій оперативного лізингу.
3. Облік операцій з фінансового лізингу на балансі лізингодавця.
4. Облік операцій з фінансового лізингу на балансі лізингоодержувача.

1. Характеристика лізингових операцій.

Лізинг можна визначити як підприємницьку діяльність, що спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затвердженою постановою Правління НБУ №480 від 20.12.2005 р., **фінансовий лізинг (оренда)** — це оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися. Лізинг (оренда), що не передбачає передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, класифікується **оперативним**.

Класифікація лізингу (оренди) як фінансового або оперативного залежить від суті операції, а не від форми договору.

В Україні загальні правові та економічні засади фінансового лізингу регулюються Законом України «Про фінансовий лізинг» від 11.12.2003 р. № 1381-IV. Згідно з цим Законом, **фінансовий лізинг** — це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу, за яким лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Відповідно до Закону «Про фінансовий лізинг» предметом договору фінансового лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів. Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці).

Законом України «Про фінансовий лізинг» встановлено вимоги щодо договору лізингу, права та обов'язки лізингодавця і лізингоодержувача, склад лізингових платежів. Відносини, що виникають у зв'язку з договором фінансового лізингу, регулюються положеннями Цивільного кодексу України про лізинг, найм (оренду), купівлю-продаж, поставку, з урахуванням особливостей, що встановлюються Законом України «Про фінансовий лізинг».

Однією із істотних умов лізингового договору є лізингові платежі, під якими розуміють виплати лізингодавцеві, які здійснює лізингоодержувач за надане йому право користуватися лізинговим майном. Складові лізингових платежів та їх розрахунок буде різним для операційного та фінансового лізингу.

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», лізингові платежі можуть включати:

- а) суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу;
- б) платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;
- в) компенсацію відсотків за кредитом;
- г) інші витрати лізингодавця, що безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу.

Лізингові платежі за угодою про операційний лізинг (за винятком витрат на послуги,

наприклад, страхування та технічне обслуговування), як правило, визнаються на прямолінійній основі протягом строку оренди.

2.Облік з операцій оперативного лізингу.

1.Прийняті в оперативний лізинг (оренду) активи обліковуються лізингоодержувачем за рахунком 9840 «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)» за вартістю, що зазначається в договорі про оперативний лізинг (оренду). У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 9840 «Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)»

Кт 9910 «Контррахунок».

1.Лізингоодержувач нараховує лізингові платежі, що відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт 7395 «Витрати на оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3678 «Інші нараховані витрати».

2.Сплата лізингових (орендних) платежів супроводжується проводкою:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650.

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються лізингоодержувачем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів за рахунком 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)».

Поліпшення об'єкта основних засобів за оперативним лізингом (орендою) відображається в бухгалтерському обліку лізингоодержувача такими проводками:

а) здійснення попередньої оплати:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650;

б) капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дт 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

в) завершене поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дт 4500 «Інші необоротні матеріальні активи»

Кт 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»;

г) амортизація суми заведеного поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дт 7423 «Амортизація»

3.Облік операцій з фінансового лізингу на балансі лізингодавця.

Активи надані банком у фінансовий лізинг відображаються у балансі лізингоодержувача. Банк — лізингодавець наданий у фінансовий лізинг об'єкт необоротних активів обліковує за такими рахунками:

• **1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам».** Рахунок призначений для обліку заборгованості інших банків за фінансовим лізингом. За дебетом рахунку проводяться суми заборгованості за фінансовим лізингом. За кредитом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом.

• **2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання».**

Рахунок призначений для обліку переданих у користування суб'єктам господарювання основних засобів за договорами фінансового лізингу (оренди). За дебетом рахунку відображається вартість основних засобів, наданих у фінансовий лізинг (оренду). За кредитом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

• **2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам».** Рахунок призначений для обліку переданих у користування фізичним особам основних засобів за договорами фінансового лізингу (оренди). За дебетом рахунку відображається вартість основних засобів, наданих у фінансовий лізинг (оренду). За кредитом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

Надання нового об'єкта основних засобів у фінансовий лізинг відображається в обліку лізингодавця такою проводкою:

Дт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам», або
2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання»,
або 2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам»
Кт 4400 «Основні засоби».

Різниця між сумою мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) та теперішньою його вартістю, що визначена за лізинговою (орендною) ставкою процента, є доходом лізингодавця.

Розподіл доходу між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку заборгованості лізингоодержувача за кредитом на початок звітного періоду.

Витрати, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості кредиту під час первісного визнання і відображаються за такими активними рахунками:

- 1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»;
- 2075 «Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;
- 2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам». При цьому в обліку здійснюється така проводка:

Дт 1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам», або
2075 «Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», або

2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»». Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Зазначені витрати амортизуються протягом строку лізингу (оренди), що відображається такими проводками:

- за договором фінансового лізингу з іншим банком:

Дт 6018 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»

Кт 1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»;

- за договором фінансового лізингу з суб'єктом господарювання:

Дт 6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»

Кт 2075 «Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

- за договором фінансового лізингу з фізичною особою:

Дт 6044 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам»

Кт 2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам».

Нарахування доходу за фінансовим лізингом супроводжується такими проводками:

- за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

Дт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 6018 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»;

- за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

Дт 2078 «Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кт 6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»;

- за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам:

Дт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 6044 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам».

Отримана лізингодавцем сума лізингового (орендного) платежу відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам» — на суму отриманого доходу

Кт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам» — на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди);

- за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2078 «Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання» — на суму отриманого доходу

Кт 2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання» — на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди);

• за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам: Дт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам» — на суму отриманого доходу

Кт 2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам» — на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

У випадку несплати лізингодержувачем у встановлений в лізинговому договорі термін нарахованих процентів та заборгованості за фінансовим лізингом їх сума переноситься на рахунки з обліку прострочених нарахованих доходів та простроченої заборгованості за фінансовим лізингом відповідно. При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

- а) за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

- на суму прострочених нарахованих доходів:

Дт 1529 «Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»;

- на суму простроченої заборгованості за фінансовим лізингом:

Дт 1527 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам»;

- б) за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

- на суму прострочених нарахованих доходів:

Дт 2079 «Прострочені нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кт 2078 «Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;

- на суму простроченої заборгованості за фінансовим лізингом:

Дт 2077 «Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кт 2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання»;
в) за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам:

- на суму прострочених нарахованих доходів:

Дт 2219 «Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»;
• на суму простроченої заборгованості за фінансовим лізингом:

Дт 2217 «Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам». Погашення простроченої заборгованості за фінансовим лізингом та нарахованими за ним доходами відображається в обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2605, 2620, 2625 та інші)

Кт Рахунки для обліку простроченої заборгованості за фінансовим лізингом (1527, 2077, 2217)

Кт Рахунки для обліку простроченої заборгованості за нарахованими доходами (1528, 2079, 2219).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцю, то в обліку лізингодавця на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється така проводка:

4. Облік операцій з фінансового лізингу на балансі лізингоодержувача.

Якщо банк виступає у ролі лізингоодержувача в операції з фінансового лізингу, то на початок строку лізингу (оренди) необоротні активи, що отримані банком-лізингоодержувачем у фінансовий лізинг, обліковуються за найменшою з оцінок: справедливою вартістю необоротного активу або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів. Витрати лізингоодержувача, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості активу під час його первісного визнання.

Одержаний у фінансовий лізинг об'єкт основних засобів у бухгалтерському обліку банку-лізингоодержувача відображається такою проводкою:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)».

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта фінансового лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

На суму завершених капітальних інвестицій збільшується залишкова вартість активу і в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

Розподіл фінансових витрат між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку зобов'язань на початок звітного періоду. Якщо в договорі про фінансовий лізинг (оренду) не зазначена лізингова (орендна) ставка процента, то застосовується ставка процента до можливих позик лізингоодержувача.

Нараховані витрати за отриманими лізингоодержувачем активами у фінансовий лізинг (оренду) відображаються в обліку такою проводкою:

Дт 7028 «Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)»

Кт 3678 «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингоодержувачем орендних платежів у бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

- на суму нарахованих витрат за отриманими активами у фінансовий лізинг:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 1500, 2600;

- на суму зобов'язання за фінансовим лізингом (орендою):

Дт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)»;

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 1500, 2600.

Лізингоодержувач протягом періоду очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу нараховує амортизацію. Періодом очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) є строк корисного використання — якщо договором передбачено перехід права власності на актив до лізингоодержувача (орендаря), або коротший з двох періодів — строк лізингу (оренди) або строк корисного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) — якщо переходу права власності на об'єкт фінансового лізингу (оренди) не передбачено. Метод нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) визначається лізингоодержувачем відповідно до порядку нарахування амортизації власних основних засобів і нематеріальних активів.

Нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) в бухгалтерському обліку відображається такою проводкою:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4409 «Знос основних засобів».

Під час переходу за умовою лізингу основних засобів, отриманих у фінансовий лізинг, у власність лізингоодержувача в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка: Дт 4400 «Основні засоби» (аналітичний рахунок «Власні необоротні активи») Кт 4400 «Основні засоби» (аналітичний рахунок «Фінансовий лізинг»).

Одночасно на суму зносу: Дт 4409 «Знос основних засобів» (аналітичний рахунок «Фінансовий лізинг») Кт 4409 «Знос основних засобів» (аналітичний рахунок «Власні необоротні активи»).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу повертається лізингодавцю, то на суму негарантованої ліквідаційної вартості лізингоодержувачем здійснюється проводка:

Дт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)» Дт 4409 «Знос основних засобів»

Кт 4400 «Основні засоби».

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, одержаного у фінансовий лізинг, у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421 «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

ТЕМА 12

Складання фінансових звітів

1. Порядок складання фінансової звітності банків.
2. Особливості складання квартальної фінансової звітності банків.
3. Особливості складання річної фінансової звітності в банках України.
4. Особливості складання консолідованої фінансової звітності банків.
5. Порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку України та її оприлюднення.

1. Порядок складання фінансової звітності банків

Завершальним етапом облікового циклу фінансового бухгалтерського обліку є процес складання та подання фінансової звітності. Вона складається як для потреб менеджменту, так і для зовнішніх користувачів.

Фінансова (бухгалтерська) звітність банку – це система взаємопов'язаних узагальнюючих показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

Основною метою складання фінансових звітів є надання користувачам для прийняття економічних рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки банку (рис. 1).

Рис. 1. Фінансова (бухгалтерська) звітність банку та прийняття економічних рішень

Фінансові звіти мають правдиво відображати фінансову інформацію про банк. Необхідною умовою правдивого відображення діяльності банку є подання інформації у певному форматі та за показниками, які забезпечують якісні характеристики фінансових звітів.

Основні вимоги щодо форм фінансової звітності банку такі:

- відповідність національним та міжнародним стандартам з бухгалтерського обліку;
- складання на підставі даних бухгалтерського обліку;
- оптимальність за кількістю і складом показників, що відображаються у фінансових звітах;
- розкриття кількісних та якісних характеристик господарського факту, явища чи процесу, які відображаються у фінансовому звіті;
- зручність форм фінансової звітності для заповнення, розроблення та створення програм електронної обробки інформації.

Якісні характеристики визначають ступінь корисності інформації, що містять фінансові звіти. Виділяють такі якісні характеристики фінансової інформації: дохідливість, доречність, достовірність і зіставність.

Дохідливість – це якість інформації. Інформація, включена до форм звітності, має бути зрозумілою користувачам. Однак це не означає, що користувачі зможуть правильно зрозуміти зміст фінансових звітів без необхідних базових знань у галузі банківського бізнесу, економіки та бухгалтерського обліку. Тому інформація про складні поняття, яка є корисною для прийняття рішень, не повинна виключатись зі звітності внаслідок складності розуміння її окремими користувачами. Отже, інформація, яка подається у фінансових звітах, має бути розрахована на її розуміння та однозначне тлумачення користувачами.

Доречність означає здатність інформації впливати на рішення, що приймаються. Для користувачів інформація є доречною, якщо дає їм змогу оцінити минулі, поточні події та скласти прогноз майбутніх подій і на основі отриманих висновків прийняти обґрунтоване економічне рішення щодо діяльності банку. Доречність інформації визначається и суттєвістю, своєчасністю та можливістю використання для прогнозування.

Достовірність означає, що інформація не містить помилок та похибок, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності. Вимоги щодо достовірності передбачають:

- сумлінність подання інформації. Кожна стаття звіту має з достатньою точністю піддаватись конкретній оцінці;
- змістовність інформації. Відображення максимальних обсягів інформації в межах форми;

- нейтральність. Подання звітної інформації не повинне мати вибіркового характеру для заздалегідь визначеного результату;
- відповідність. Для недопущення значних недооцінок чи переоцінок окремих елементів звітів необхідна повна точність у відображенні всіх показників діяльності банку.

Зіставність інформації означає надання користувачам можливості порівнювати фінансові звіти:

- банку за різні періоди;
- різних банків.

Передумовою зіставності є наведення звітної інформації попереднього періоду у фінансових звітах та розкриття інформації про облікову політику та її зміни у примітках.

Склад і порядок заповнення форм, періодичність і строки подання фінансової звітності визначено: у Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 30 грудня 1998 р. № 566; Правилах організації фінансової та статистичної звітності банків України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 19 березня 2003 р. № 124; Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затвердженій постановою Правління Національного банку України від 7 грудня 2004 р. № 598.

За звітним періодом фінансові звіти, що складають банки, поділяються на щоденну, місячну, квартальну та річну звітність (табл. 13.1).

Повним звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік (починається 1 січня і закінчується 31 грудня). Звітний період називають обліковим періодом. У межах річного облікового періоду, або циклу, банки складають проміжні фінансові звіти.

Щоденна, місячна і квартальна звітність є проміжною і складається наростаючим підсумком з початку року. Баланс банку складається на кінець останнього дня звітного періоду.

Щоденна звітність подається лише у складі однієї форми – балансу. Щомісячна фінансова звітність включає дві форми: баланс і звіт про прибутки та збитки. Щомісячний і щоденний баланси складаються за однаковим форматом. Квартальна звітність включає такі форми: баланс, звіт про фінансові результати, примітки.

Найбільш вичерпною та змістовною є річна фінансова звітність, яка включає: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки. Найбільша частка суттєвої та детальної фінансової інформації про банк розкривається в примітках.

Для зовнішніх користувачів доступна тільки квартальна та річна фінансова звітність. Банки зобов'язані оприлюднювати таку звітність.

Річна банківська звітність підлягає обов'язковій аудиторській перевірці та підтвердженню незалежним аудитором.

Таблиця 1

Класифікація та склад фінансової звітності за звітним періодом

Періодичність фінансової звітності	Форми фінансової звітності
Щоденна	Баланс
Місячна	Баланс. Звіт про прибутки та збитки
Квартальна	Баланс. Звіт про фінансові результати. Примітки
Річна	Баланс. Звіт про фінансові результати. Звіт про рух грошових коштів. Звіт про власний капітал. Примітки

Найнаочніше процес складання фінансової звітності простежується за підсумкового узагальнення облікових даних у річному фінансовому звіті. Процес підготовки до складання та безпосереднє складання форм фінансових звітів включає кілька етапів (рис. 2).

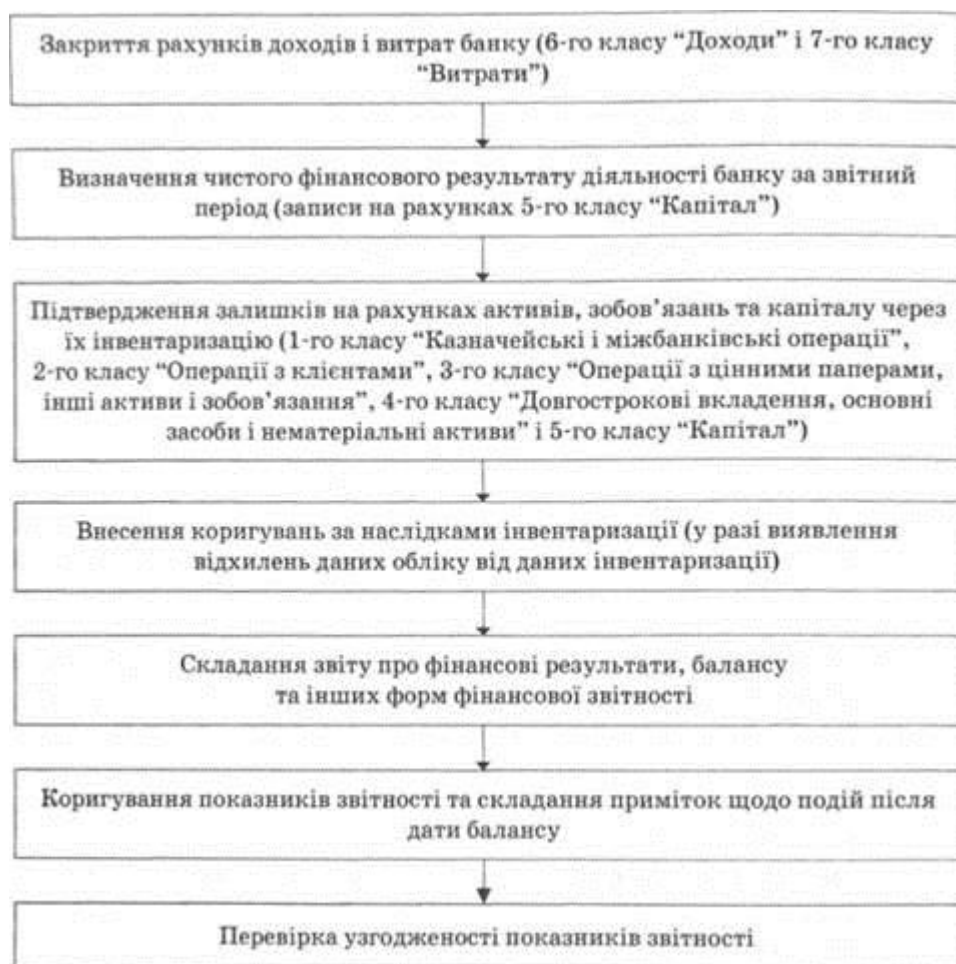

Рис. 2. Етапи процесу складання фінансової (бухгалтерської) звітності банку

Річна фінансова звітність банку складається на підставі даних бухгалтерського обліку банку з урахуванням коригувальних проводок за рік. Інформація у річних фінансових звітах подається порівняно з попереднім роком. Річна фінансова звітність складається у тисячах гривень.

Відповідальність за складання та надання фінансової звітності несе керівництво банку в особі керівника та головного бухгалтера.

Банки – юридичні особи складають консолідовану річну фінансову звітність. Порядок складання та подання звітності філіями, відділеннями визначається банком самостійно.

2. Особливості складання квартальної фінансової звітності банків

Квартальну фінансову звітність банк складає та подає разом із супровідним листом у формі:

- звіт "Баланс";
- звіт про фінансові результати;
- примітка "Зобов'язання банку, які обліковуються на позабалансових рахунках";
- примітка "Рахунки довірного управління".

Принципи визнання активів, зобов'язань, доходів і витрат у проміжних звітних періодах аналогічні до тих, що застосовуються в річних фінансових звітах.

У супровідному листі до квартальної фінансової звітності на паперових носіях банк зазначає склад фінансової звітності, інформацію про виявлені помилки та пов'язані з ними коригування, дає пояснення подій та операцій, які є важливими для розуміння змін у фінансовому стані банку, після дати останньої річної звітності, а також розкриває інформацію про будь-які події або операції, які є суттєвими для розуміння поточного квартального періоду (наприклад, зміна облікової політики, характер і суми статей, що

впливають на активи, зобов'язання, капітал або на потоки грошових коштів, які не є типовими).

У кварталних фінансових звітах банки застосовують таку саму облікову політику, що й у річних фінансових звітах. Винятком є зміни в обліковій політиці, які відбувалися після дати останнього річного балансу та мають відобразитися надалі в річних фінансових звітах.

Звіт "Баланс" банку має включати дані за станом на кінець поточного кварталу та порівняльні дані за станом на кінець попереднього фінансового року.

Звіт про фінансові результати банку має включати дані за станом на кінець поточного кварталу нарастаючим підсумком за поточний фінансовий рік до дати звітності та порівняльні дані за станом на кінець зіставленого кварталу попереднього фінансового року.

3. Особливості складання річної фінансової звітності в банках України

Річна фінансова звітність банку включає:

- загальну інформацію про діяльність банку;
- звіт "Баланс";
- звіт про фінансові результати;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про власний капітал;
- примітки до звітів.

Перший звітний період новоствореного банку може бути меншим ніж 12 міс., але не більшим ніж 15 міс.

Ураховуючи особливості завершення фінансового року в банках України, Національний банк надає банкам роз'яснення до складання річного фінансового звіту щодо його підготовки та методики.

Примітка 1 "Облікова політика" містить такі відомості.

У примітці 1.1 "Загальна інформація про діяльність банку" банк зазначає: акти законодавства України, якими керується банк під час виконання своїх функцій; структурні одиниці і підрозділи, що входять до системи банку і забезпечують його діяльність; характер операцій та основної діяльності банку; інше.

У примітці 1.2 "Основи облікової політики та складання звітності" банк відображає основи облікової політики, на підставі яких складалася річна фінансова звітність, зазначає застосовувані критерії визнання конкретних активів та зобов'язань.

У примітці 1.3 "Ефект змін в обліковій політиці та виправлення суттєвих помилок" банк зазначає ефект змін в обліковій політиці та коригування суттєвих помилок.

У разі змін в обліковій політиці банк зазначає: яка облікова політика змінюється, причини та суть змін, суму коригування нерозподіленого прибутку на початок звітного року або обґрунтування неможливості її достовірного визначення, за якими статтями звітів відображені коригування; факт повторного надання зіставленої інформації у фінансових звітах або недоцільність її перерахунку.

Під час виправлення помилок, які були в попередніх періодах, банк надає таку інформацію: зміст та суму помилки; статті фінансової звітності минулих періодів, які були перераховані з метою повторного надання зіставленої інформації; факт повторного оприлюднення виправлених фінансових звітів або недоцільність їх повторного оприлюднення; у разі потреби розкриття події, що відбулася після дати балансу, слід надавати інформацію про зміст події та оцінку її впливу на фінансовий результат або обґрунтування неможливості зробити таку оцінку.

У примітці 1.4 "Іноземна валюта" банк зазначає: курси гривні щодо іноземних валют, за якими відображалися доходи та витрати в іноземній валюті у Звіті про фінансові результати; курси, за якими відображені активи та зобов'язання в іноземній валюті у звіті "Баланс"; статті, за якими відображаються результати переоцінки активів та зобов'язань; політику керівництва банку щодо ризику збитків унаслідок зміни курсу іноземної валюти.

У примітці 1.5 "Доходи та витрати" банк зазначає: принцип визнання доходів та

витрат; застосування методів нарахування та касового методу; метод визнання процентних і дисконтних доходів і витрат у Звіті про фінансові результати, зокрема те, до яких статей належать купонний дохід і доходи та витрати від амортизації дисконтів та премій за цінними паперами; облікову політику щодо комісійних доходів і витрат; основні критерії визнання доходів сумнівними щодо отримання; інше.

У примітці 1.6 "Цінні папери у торговому портфелі банку" банк зазначає: метод оцінки цінних паперів до справедливої вартості у торговому портфелі банку та порядок застосування переоцінки щодо них; статті звітів, за якими відображаються результати від торгівлі; статті звітів, за якими відображаються проценти та дивіденди, отримані від цінних паперів у торговому портфелі банку під час володіння ними; наявність цінних паперів у торговому портфелі банку, які є об'єктом операцій репо; інше.

У примітці 1.7 "Цінні папери в портфелі банку на продаж" банк зазначає: метод оцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж та порядок застосування переоцінки щодо них (визнання зменшення корисності цінних паперів); статті звітів, за якими відображаються проценти та дивіденди, отримані від цінних паперів у портфелі банку на продаж під час володіння ними; статті звітів, за якими відображаються втрати від зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку на продаж; наявність цінних паперів на продаж, які є об'єктом операцій репо; інше.

У примітці 1.8 "Цінні папери в портфелі банку до погашення" банк зазначає: метод оцінки цінних паперів у портфелі банку до погашення; статті звітів, за якими відображаються процентні доходи за ними; статті звітів, за якими відображаються втрати від зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку до погашення; інше.

У примітці 1.9 "Операції репо" банк зазначає: наявність цінних паперів, проданих та куплених за договорами репо; статті звітів, за якими вони обліковуються; статті звітів, у яких відображаються різниця між ціною продажу і купівлі, та методи, які застосовуються для обліку цієї різниці (метод нарахування або касовий метод); інше.

У примітці 1.10 "Кредити та резерви під кредитні ризики" банк відображає свою кредитну політику, зокрема порядок: відображення у звіті "Баланс" кредитів (сума основного боргу за вирахуванням резервів під кредитні ризики); формування спеціального резерву під стандартну та нестандартну заборгованість для покриття кредитного ризику (на балансових рахунках 1-го та 2-го класів); формування загального резерву під заборгованість для можливих збитків за кредитами (за балансовими рахунками 5-го класу); списання кредитів за рахунок сформованих резервів; повернення попередньо списаних кредитів; нарахування процентів за кредитами; списання нарахованих до отримання процентів за рахунок резерву, якщо їх стягнення є неможливим.

У примітці 1.11 "Враховані векселі" банк відображає облікову політику щодо врахованих векселів.

У примітці 1.12 "Нематеріальні активи" банк зазначає: методи оцінки придбаних (виготовлених) нематеріальних активів; метод амортизації; норми амортизації та їх перегляд; переоцінку первісної вартості; перегляд строку корисного використання; суми договорів про придбання в майбутньому нематеріальних активів; інше.

У примітці 1.13 "Основні засоби" банк зазначає: методи оцінки придбаних (виготовлених) основних засобів; метод амортизації та діапазон строків корисного використання (експлуатації); норми амортизації та їх перегляд; переоцінку первісної вартості; перегляд строку корисного використання; надання банком основних засобів в оперативний лізинг; методи оцінки наданого оперативного лізингу основних засобів; надання банком основних засобів у фінансовий лізинг; отримання банком основних засобів у фінансовий лізинг; методи оцінки фінансового лізингу; активи, надані під заставу зобов'язань; суму укладених договорів на придбання в майбутньому основних засобів; інше.

У примітці 1.14 "Резерви" банк зазначає порядок: формування загальних резервів та їх використання; формування спеціальних резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості; списання дебіторської заборгованості; формування інших

спеціальних резервів за активами (крім резервів за кредитами).

У примітці 1.15 "Податок на прибуток" банк зазначає: ставку податку на прибуток, якщо вона змінюється порівняно зі звітним періодом; пояснення різниці між витратами (доходами) з податку на прибуток та добутком облікового прибутку (збитку) на застосовану ставку податку на прибуток; суму та період дії тимчасових різниць, що підлягають вирахуванню, суму податкових збитків і невикористаних податкових пільг, пов'язаних з невизнанням відстроченого податкового активу; суму тимчасових різниць, пов'язаних з фінансовими інвестиціями в дочірні та асоційовані компанії, щодо яких відстрочені податкові зобов'язання не були визнані; суму витрат (доходу) з податку на прибуток, пов'язаних з прибутком (збитком) від діяльності, що припинена.

У примітці 1.16 "Власні акції банку, викуплені в акціонерів" банк зазначає політику щодо викуплених в акціонерів власних акцій банку.

У примітці 1.17 "Операції пов'язаних сторін" банк зазначає: характер відносин між пов'язаними сторонами; види та обсяги операцій (сума або частка в загальному обсязі) пов'язаних сторін; методи оцінки активів і зобов'язань, використаних в операціях пов'язаних сторін; інформація про операції між асоційованими компаніями, які обліковуються інвестором за методом участі в капіталі.

У примітці 1.18 "Взаємозалік статей активів та зобов'язань" банк зазначає, чи було здійснено взаємозалік активів і зобов'язань балансу, за якими статтями звітів, а також його юридичне обґрунтування.

У примітці 1.19 "Похідні фінансові інструменти та операції хеджування" банк зазначає: дані про всі наявні за станом на кінець дня 31 грудня звітного року деривативні контракти, облікову політику щодо них, методи оцінки та переоцінки; операції, які хеджуються; принципи оцінки, облікову політику та визнання результатів хеджування; статті, за якими відображаються результати переоцінки деривативних контрактів.

У примітці 1.20 "Операції з простими та потенційними простими акціями, які були здійснені після дати балансу" банк, створений у формі відкритого акціонерного товариства, за кожним класом простих акцій надає інформацію про операції з простими та потенційними простими акціями, які були здійснені після дати балансу (наприклад, випуск акцій; конвертування або здійснення прав на потенційні звичайні акції, які перебувають в обігу на дату балансу, у звичайні акції; випуск акцій за умов, які залежать від непередбачених подій, тощо).

Якщо у звітному періоді відбулося об'єднання, то банк- правонаступник зазначає про це в фінансовій звітності. Активи, зобов'язання та власний капітал банків, які об'єднуються шляхом злиття, відображаються у фінансовій звітності за їх балансовою вартістю. Внутрішня заборгованість та результати операцій між об'єднаними банками виключаються під час складання фінансової звітності об'єднаного банку (наприклад, доходи та витрати, що є результатом операцій між цими банками). Видатки, пов'язані зі злиттям банків, що об'єднуються (наприклад, реєстрація, інформаційні та консультаційні послуги), включаються до складу витрат того періоду, в якому вони відбулися. Показники фінансової звітності банків, що об'єднуються, включаються до фінансової звітності об'єднаних банків за період, у якому відбулося злиття, та за попередній період.

4. Особливості складання консолідованої фінансової звітності банків

Консолідована фінансова звітність банку включає:

- Консолідований баланс;
- Консолідований звіт про фінансові результати;
- Консолідований звіт про рух грошових коштів;
- Консолідований звіт про власний капітал;
- Примітки до консолідованих фінансових звітів.

Консолідована фінансова звітність містить показники річної фінансової звітності учасників консолідованої групи, за винятком показників річної фінансової звітності

асоційованих або дочірніх компаній, якщо:

- контроль тимчасовий, оскільки придбані пайові цінні папери емітентів, які відповідають визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку, утримуються виключно для продажу протягом 12 міс. з дати придбання;
- асоційована або дочірня компанія здійснює свою діяльність в умовах, які обмежують її здатність передавати кошти материнському банку. Активи таких асоційованих та дочірніх компаній відображаються як фінансові інвестиції у портфелі банку на продаж. Крім того, материнський банк зобов'язаний вживати всіх можливих заходів, спрямованих на отримання даних від усіх асоційованих та дочірніх компаній.

Материнський банк та асоційовані, дочірні компанії складають фінансову звітність у звичайному порядку, яка використовується для складання консолідованої фінансової звітності. Консолідація фінансової звітності не впливає на облік операцій материнського банку, асоційованої та дочірньої компанії, але впливає на звітність об'єднаної економічної одиниці.

Материнський банк складає консолідовану фінансову звітність згідно з даними, отриманими від учасників консолідованої групи. Учасники консолідованої групи несуть відповідальність за достовірність та повноту даних, наданих материнському банку. Фінансова звітність материнського банку та учасників консолідованої групи, що використовується для складання консолідованої фінансової звітності, складається за той самий звітний період і на ту саму дату, що й баланс.

Материнський банк складає консолідовану фінансову звітність шляхом внесення до своїх фінансових звітів на відповідну дату даних учасників консолідованої групи з використанням одного з таких методів:

- повної консолідації;
- участі в капіталі.

Метод консолідації, відповідно до якого звітність учасника включається до консолідованої звітності, вибирає материнський банк відповідно до периметра консолідації, тобто рівня контролю консолідованої групи в капіталі кожного учасника.

Консолідовані групи мають різні структури, зокрема:

- просту – в основу покладено пряме володіння материнським банком частками в статутних капіталах учасників;
- вертикальну – контроль материнського банку здійснюється опосередковано через ряд дочірніх компаній, кожна з яких контролює іншу дочірню або асоційовану компанію;
- складну трикутну – материнський банк має пряму частку в дочірніх компаніях, які у свою чергу мають вкладення одна в одну.

Консолідовані фінансові звіти для кожного виду структури мають бути підготовлені материнським банком з метою надання корисної інформації своїм акціонерам, а також для управлінської звітності з посиланнями на пряме та опосередковане володіння материнським банком частками статутних капіталів дочірніх та асоційованих компаній консолідованої групи.

Материнський банк спочатку складає Консолідований звіт про фінансові результати та Консолідований баланс. Консолідований звіт про рух грошових коштів і Консолідований звіт про власний капітал складаються на підставі Консолідованого балансу та Консолідованого звіту про фінансові результати.

Материнський банк з метою коригування та визначення консолідованих сум здійснює регулювальні записи. Ці записи вносяться в робочі таблиці для складання консолідованих звітів і не відображаються в облікових регістрах учасників консолідованої групи. Потрібні коригування здійснюються за допомогою механізму технічних рахунків консолідації в журналі регулювальних записів. У разі потреби материнський банк може доповнити зазначені робочі таблиці та журнал іншими статтями. Звітні дані небанківських дочірніх компаній з метою приведення їх у відповідність до Консолідованого балансу та Консолідованого звіту про фінансові результати групують за допомогою типових перехідних таблиць.

Регулювальні записи, які здійснює материнський банк під час складання консолідованої звітності, реєструються в спеціальному журналі. У ньому відображаються коригування, розраховані в картках консолідації за кожним окремим учасником консолідованої групи і відображені в журналах обліку, внутрішньогрупових операцій та інших допоміжних документах, що збільшують або зменшують статті Консолідованого балансу та Консолідованого звіту про фінансові результати.

У журналі регулювальних записів мають бути зареєстровані такі записи:

- виключення вартості акцій (часток) учасників консолідованої групи, що відображена в балансі материнського банку та/або інших учасників консолідованої групи, звітність яких включається за методом повної консолідації;
- виключення вартості акцій (часток) учасників консолідованої групи, відображеної в балансі материнського банку та інших учасників консолідованої групи, звітність яких включається за методом участі в капіталі;
- включення вартості акцій (часток) учасників консолідованої групи, розрахованих за методом участі в капіталі;
- включення в актив Консолідованого балансу сум гудвілів, розрахованих у картках консолідації;
- зменшення (збільшення) прибутку консолідованої групи на суму амортизації гудвілу;
- виключення внутрішньогрупових прибутків (збитків);
- виключення внутрішньогрупових вимог/зобов'язань;
- інші.

Уся інформація щодо консолідованої фінансової звітності має бути підготовлена та надана материнському банку учасниками консолідованої групи до 20 лютого року, наступного за звітним.

Консолідована фінансова звітність за методом повної консолідації складається шляхом упорядкованого додавання показників фінансової звітності дочірніх компаній банку до аналогічних показників фінансової звітності материнського банку. Під час підготовки консолідованих звітів індивідуальні й уніфіковані звіти материнського банку та дочірніх компаній спочатку постатейно об'єднуються шляхом додавання показників ідентичних статей активів, зобов'язань і позабалансових статей з метою розкриття сум суттєвих ризиків, а потім формуються в попередні консолідовані звіти (до внесення регулювальних записів, пов'язаних з консолідацією), а саме:

- активи, зобов'язання та капітал консолідованих компаній повністю включаються до Консолідованого балансу;
- доходи та витрати консолідованих компаній повністю включаються до Консолідованого звіту про фінансові результати.

Під час складання консолідованої фінансової звітності за методом повної консолідації підлягають виключенню шляхом здійснення регулювальних записів:

- з активів материнського банку балансова вартість фінансових інвестицій банку в кожну дочірню компанію, а з капіталу кожної дочірньої компанії – відповідна частка материнського банку (для виключення подвійного врахування активів та зобов'язань);
- з усіх показників розрахункових операцій материнського банку та дочірньої компанії сума внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупового сальдо;
- сума нереалізованих прибутків та збитків від внутрішньогрупових операцій (крім збитків, які не можуть бути відшкодовані).

Виключення внутрішньогрупових залишків та операцій потрібно для того, щоб подати в консолідованих звітах взаємовідносини консолідованої групи з третіми особами.

Материнський банк для складання консолідованої фінансової звітності методом повної консолідації визначає частку меншості в капіталі та фінансових результатах дочірніх компаній.

Частка меншості в прибутку чи збитку дочірньої компанії за звітний період

відображається окремою статтею (рядком) у Консолідованому звіті про фінансові результати. Якщо частка меншості в збитках дочірньої компанії перевищує частку меншості в капіталі дочірньої компанії, то на суму такого перевищення і величину подальших збитків, яка належить до частки меншості, зменшується частка материнського банку у власному капіталі консолідованої групи за винятком тієї частини, щодо якої меншість має зобов'язання і здатна покрити збитки. Якщо згодом у фінансовій звітності дочірньої компанії відображено прибуток, то вся сума такого прибутку розподіляється на частку материнського банку до покриття збитків меншості, сума яких відшкодована раніше за рахунок частки материнського банку.

Вартість гудвіла або негативного гудвіла, що виникає при консолідації фінансової звітності материнського банку і фінансової звітності дочірніх компаній банку, зазначається в Консолідованому балансі окремою статтею (рядком) "Гудвіл при консолідації". Вартість негативного гудвіла зазначається в дужках і вираховується для визначення підсумку "Актив".

Гудвіл розраховується на час придбання консолідованою групою акцій (часток) консолідованого учасника та є різницею між вартістю акцій (часток), відображеною в індивідуальних фінансових звітах учасників консолідованої групи, та сумою чистих активів (статутний капітал, резерви, нерозподілений прибуток та інші показники власного капіталу) консолідованого учасника, помноженою на частку контролю консолідованої групи в статутному капіталі учасника.

Позитивне значення гудвіла підлягає щомісячній амортизації шляхом систематичного і рівномірного розподілу на витрати протягом строку корисного його використання. Період амортизації позитивного гудвіла не повинен перевищувати 20 років.

Якщо діяльність придбаної дочірньої компанії прогнозується в майбутньому з обчисленими збитками, то вартість негативного гудвіла визнається доходом рівномірно протягом періоду утворення таких збитків. Якщо діяльність придбаної дочірньої компанії прогнозується в майбутньому без збитків, то вартість негативного гудвіла визнається доходом. Облік позитивного та негативного гудвіла ведеться за кожним учасником окремо.

Фінансові звіти асоційованих компаній, якими володіє консолідована група прямо чи опосередковано, крім випадків, коли є контроль, включаються до консолідованої фінансової звітності за методом участі в капіталі. Крім того, інвестиції в асоційовані компанії у фінансових звітах материнського банку відображаються за собівартістю і надалі збільшуються чи зменшуються відповідно до частки материнського банку у власному капіталі асоційованої компанії після дати придбання інвестиції. Дивіденди, сплачені асоційованими компаніями, зменшують балансову вартість інвестиції та визнаються як часткові виплати інвестиції. Відповідно до цього вартість інвестиції має бути скоригована, щоб відображати вплив отриманих материнським банком дивідендів. Потрібно здійснити регульовальні записи з метою відображення змін у вартості інвестицій в асоційовані компанії, якщо збільшується величина власного капіталу асоційованої компанії за рахунок додаткових випусків акцій чи переоцінки цінних паперів, будівель та обладнання.

Процедура складання консолідованої звітності за методом участі в капіталі полягає в заміні вартості акцій (часток) консолідованого учасника, відображеної у балансі материнського банку та інших учасників, на вартісну оцінку частки участі консолідованої групи в чистих активах консолідованого учасника.

За методом участі в капіталі інвестиції в асоційовану компанію спочатку відображаються за собівартістю, а потім у консолідованих звітах балансова вартість інвестицій збільшується або зменшується для відображення частки консолідованої групи в прибутках або збитках чи будь-яких інших змін у капіталі асоційованої компанії, що відбулися після дати придбання. У наступному звітному періоді інвестиція коригується на відповідні зміни у власному капіталі асоційованої компанії за звітний період.

Інвестиції в асоційовані компанії відображаються в Консолідованому балансі за статтею "Інвестиції в асоційовані компанії".

Частка консолідованої групи в прибутку/збитку асоційованих компаній відображається у Звіті про фінансові результати за статтями "Дохід від участі в капіталі" та "Втрати від участі в капіталі".

Розрахунок та відображення гудвіла за методом участі в капіталі здійснюється так само, як і за методом повної консолідації.

Примітки до консолідованої фінансової звітності висвітлюють:

- облікову політику консолідованої групи і відповідно до принципу суттєвості мають однаковий склад згідно з примітками річного фінансового звіту;
- особливості щодо діяльності консолідованої групи та обліку (у разі потреби створюються додаткові примітки);
- у разі реорганізації банку шляхом злиття: суму активів та зобов'язань, внесену кожною компанією; види та кількість випущених акцій разом з часткою акцій, що мають право голосу, кожної компанії, які були обмінені під час злиття; дохід (виручку) від реалізації, інші операційні доходи, непередбачені доходи та прибуток (збиток) кожної компанії до дати злиття, включені до фінансової звітності об'єднаної компанії;
- юридичну та економічну інформацію про консолідованих учасників, якими володіє консолідована група прямо та опосередковано, методи консолідації, що застосовувалися до кожного окремого учасника консолідованої групи;
- перелік дочірніх компаній із зазначенням назви, країни реєстрації та місцезнаходження, частки в капіталі, частки в розподілі голосів (у разі її незбігу з часткою в капіталі);
- причини, з яких показники фінансової звітності дочірньої компанії не включено до консолідованої фінансової звітності;
- характер відносин між материнським банком і дочірньою, асоційованою компаніями, якщо материнський банк не володіє в дочірній компанії (прямо чи опосередковано) більше ніж половиною голосів. Зміни протягом звітного періоду, внаслідок чого материнський банк утратив контроль за діяльністю дочірньої компанії;
- обґрунтування підстав для використання методу повної консолідації, якщо частка консолідованої групи в статутному капіталі учасника становить менше ніж 50 %;
- обґрунтування підстав для використання методу участі в капіталі, якщо частка консолідованої групи в статутному капіталі учасника становить менше ніж 20%;
- обґрунтування підстав для використання методу участі в капіталі для виняткових ситуацій, а також винятків за кожним методом консолідації;
- назви дочірніх компаній, у яких материнському банку прямо або опосередковано (через дочірні компанії) належить більше половини голосів, але з причини відсутності контролю вони не є дочірніми компаніями;
- облік різниць, що виникають під час складання першої консолідованої звітності;
- суму курсових різниць, включену до складу доходів і витрат протягом звітного періоду (у разі включення до консолідованих звітів показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України);
- суму курсових різниць, включену протягом звітного періоду до складу іншого додаткового капіталу, а також інформацію, що пояснює взаємозв'язок між сумою таких курсових різниць на початок і на кінець звітного періоду (у разі включення до консолідованих звітів показників статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України);
- у разі зміни ознак класифікації діяльності господарської одиниці за межами України інформацію про характер та причини зміни, вплив зміни на капітал, на прибуток (збиток) за попередній рік, якщо така зміна відбулася на початку попереднього року;
- методи, за якими господарські одиниці за межами України були включені до процесу консолідації;
- методи переоцінки, визначення справедливої вартості придбаних активів та зобов'язань (об'єднання здебільшого приводить до переоцінки);

- вплив придбання або продажу дочірніх компаній на фінансовий стан (на дату балансу), фінансові результати звітного періоду та аналогічні показники попереднього періоду;
- вартість (первісну або переоцінену), за якою основні засоби та нематеріальні активи відображені в балансі;
- методи амортизації та строків корисного використання (експлуатації) основних засобів і нематеріальних активів;
- методи, що використовуються з метою надання порівнювальної інформації у разі змін периметра консолідації;
- статті консолідованої фінансової звітності, до яких застосовувалася різна облікова політика;
- гудвіл (аналіз змін; звіряння вартості гудвіла (негативного гудвіла) на початок та кінець звітного періоду із зазначенням первісної вартості та нарахованої суми амортизації (зносу) на початок і кінець звітного періоду; вартості гудвіла або негативного гудвіла, що виникли в результаті придбання та зараховані на баланс у звітному періоді; суми амортизації гудвілу, нарахованої за звітний період; іншого списання вартості гудвіла (негативного гудвіла)) у звітному періоді;
- інформацію про найвагоміших учасників консолідованої групи.

Материнський банк додатково подає до територіального управління Національного банку, що безпосередньо здійснює нагляд за материнським банком, у складі консолідованої фінансової звітності робочу таблицю для складання консолідованого балансу, робочу таблицю для складання консолідованого звіту про фінансові результати, типову перехідну таблицю № 1 за статтями балансу підприємства до консолідованого балансу, типову перехідну таблицю № 2 за статтями звіту про фінансові результати підприємства до консолідованого звіту про фінансові результати, типову перехідну таблицю № 3 позабалансових рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій до позабалансових груп рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, таблицю складу учасників консолідованої групи, консолідовані позабалансові вимоги та зобов'язання та копії річних фінансових звітів учасників консолідованої групи – небанківських установ.

Територіальні управління Національного банку, на території яких розташовані банки, що входять до складу учасників консолідованої групи, зобов'язані подати копії річних фінансових звітів цих банків територіальному управлінню Національного банку за місцезнаходженням материнського банку в разі письмового запиту.

5. Порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку України та її оприлюднення

Фінансову звітність в електронному вигляді банки (материнські банки) подають територіальним управлінням Національного банку в установленій ними строк. Територіальні управління Національного банку після перевірки подають її електронною поштою Департаменту бухгалтерського обліку Національного банку через Центральну розрахункову палату Національного банку в такі строки:

- квартальну – 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом, файли В5 "Баланс проміжної фінансової звітності" та В6 "Фінансові результати проміжної фінансової звітності";
- річну – 20 лютого року, наступного за звітним: файли 82 "Балансовий звіт, фінансові результати", 23 "Обороти для приміток річного звіту", 24 "Залишки для приміток річного звіту", В9 "Власний капітал" та С1 "Рух грошових коштів";
- річну консолідовану – 15 квітня року, наступного за звітним: файли В7 "Консолідований баланс та фінансові результати", С0 "Консолідований власний капітал" та С2 "Консолідований рух грошових коштів".

Фінансову звітність на паперових носіях банки (материнські банки) подають

територіальним управлінням Національного банку в установлені ними строки, але не пізніше:

- квартальну – 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом;
- річну – разом з аудиторським висновком 30 квітня року, наступного за звітним;
- річну консолідовану – разом з аудиторським висновком 15 травня року, наступного за звітним.

Під час подання фінансової звітності на паперових носіях статті звітності, за якими немає показників, можуть не зазначатися, крім випадків, якщо такі показники зазначалися за станом на кінець зіставного періоду (кварталу, року).

У разі подання фінансової звітності Національному банку електронною поштою первинні економічні показники, за статтями яких немає даних, у файлах можуть не зазначатися.

Якщо дата подання фінансової звітності припадає на вихідний (святковий) день, то строком її подання є перший робочий день після вихідного (святкового) дня.

Банк зобов'язаний публікувати квартальну фінансову звітність у газеті Кабінету Міністрів України "Урядовий кур'єр" чи газеті Верховної Ради України "Голос України" протягом місяця, наступного за звітним кварталом.

Річну фінансову звітність банку та річну консолідовану фінансову звітність материнського банку, підтверджену аудитором, банк (материнський банк) зобов'язаний публікувати не пізніше 1 червня наступного за звітним року в газеті "Урядовий кур'єр" чи "Голос України". Материнський банк за власним бажанням може скласти та оприлюднювати консолідовану фінансову звітність щокварталу.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте основну мету складання фінансових звітів.
2. Назвіть основні вимоги до форм фінансової звітності банку.
3. Назвіть форми фінансової звітності за звітними періодами.
4. Назвіть етапи процесу підготовки до складання та безпосереднього складання форм фінансових звітів.
5. Визначте особливості складання квартальної фінансової звітності банків.
6. Визначте особливості складання річної фінансової звітності в банках України.
7. Визначте особливості складання консолідованої фінансової звітності банків.
8. Визначте порядок подання банками фінансової звітності до Національного банку та її оприлюднення.

6. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ, ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНИХ АКТІВ

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ АКТИ

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 19.11.1991 р. №1561-ХІІ (зі змінами) // ВВР. — 1991. — № 47.
2. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.1994 р. №185/94-ВР (зі змінами) // ВВР. — 1994. — №40. — Ст. 364.
3. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 03.03.1998 р. №47/98-ВР (зі змінами) // ВВР. — 1998. — №34. — Ст. 228.
4. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні: Закон України від 10.12.1997 р. №710/97-ВР (зі змінами) // ВВР. — 1998. — №15. — Ст. 67.
5. Про фінансовий лізинг: Закон України 16.12.1997 р. №723/97-ВР (в новій редакції від 11.12.2003 р. №1381-IV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. №61-ХІV (зі змінами) // ВВР. — 1998. — №46—47. — Ст. 280.
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-ІІІ (зі змінами) // ВВР. — 2001. — №5—6. — Ст. 30.
8. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. №2374-ІІІ (зі змінами та доповненнями) // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — Вип. 5.
9. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 23.02.2006 р. №3480-IV (зі змінами) // ВВР. — 2006. — №31. — Ст. 268.
10. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та домування і використання резерву під кредитні ризики в банках України: Затв. Постановою Правління НБУ від 27.12.2007 р. №481 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 6. — С. 18. — Ст. 156.
11. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: Затв. Постановою Правління Національного банку України 15.09.2004 р. № 435 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 11.
12. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України: Затв. Постановою Правління Національного банку України 20.10.2004 р. № 495 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. 2004. — Вип. 12.
13. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України: Затв. Постановою Правління НБУ 20.08.2003 р. №335 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — Вип. 11.
14. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів комерційних банків України: Затв. Постановою Правління Національного банку України 20.12.2005 р. №480 // Офіційний вісник України. — 2006. — №3. — С. 95. — Ст. 100.
15. Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України: Затв. постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 р. №520 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 3.
16. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Затв. Постановою Правління Національного банку України 21.01.2004 р. №22 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 5.
17. Інструкція про касові операції в банках України: Затв. Постановою Правління НБУ 01.06.2011 р. №174 // Офіційний вісник України. — 2011. — №51. — С. 379. — Ст. 2046.
18. Інструкція про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті: Затв.

- Постановою Правління Національного банку України 16.08.2006 р. №320 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 36. — С. 32. — Ст. 2507.
19. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: Затв. Постановою Правління Національного банку України 12.11.2003 р. №492 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. 1.
 20. Інструкція про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних і відстрочених податкових зобов'язань та податкових активів: Постанова Правління НБУ від 17.03.2009 р. №140 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 26. — С. 65.
 21. Інструкція про порядок здійснення контролю і отримання ліцензій за експортними, імпортними операціями: Затв. Постановою Правління Національного банку України 24.03.1999 р. №136 // Офіційний вісник України. — 1999. — №22. — С. 131. — Ст. 131.
 22. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України: Затв. Постановою Правління НБУ 12.12.2002 р. №502 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. 1.
 23. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Затв. Постановою Правління НБУ від 28.08.01 № 368 (зі змінами та доповненнями) // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — Вип. 10.
 24. План рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління НБУ від 17.06.2004 р. №280 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип.
 25. Положення про валютний контроль: Затв. Постановою Правління Національного банку України 08.02.2000 р. №49 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2000. — Вип. 5.
 26. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Затв. Постановою Правління НБУ 15.12.2004 р. №637 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2005.
 27. Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами: Затв. Постановою Правління Національного банку України 06.08.2003 р. №325 (із змінами) // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. 11.
 28. Положення про операції банків з векселями: Затв. Постановою Правління НБУ від 23.05.1999 р. №258 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
 29. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України: Постанова Правління НБУ від 30.12.1998 р. №566 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 1999. — Вип. 9.
 30. Положення про організацію операційної діяльності в банках України: Постанова Правління НБУ від 18.06.2003 р. №254 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. — 8.
 31. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу: Затв. Постановою Правління Національного банку України 14.10.2004 р. №483 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 12.
 32. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розрахунки між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України та внесення змін до нормативно-правового акта Національного банку України: Затв. Постановою Правління Національного банку України 14.10.2004 р. №484 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 12.
 33. Положення про порядок виконання банками документів на переказ, примусове списання і арешт коштів в іноземних валютах та банківських металах: Затв. Постановою Правління Національного банку України 05.03.2003 р. №82 // Офіційний вісник України. — 2008. — №76. — С. 94. — Ст. 2573.
 34. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України: Затв. Постановою Правління НБУ 16.12.2002 р. №508 // Законодавчі

- та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. 3.
35. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Затв. Постановою Правління НБУ 03.12.2003 р. №516 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 2.
 36. Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними паперами: Затв. Постановою Правління НБУ 02.02.2007 р. №31 // Офіційний вісник України. — 2007. — №17. — С. 84. — Ст.667.
 37. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Затв. Постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р. №279 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2000. — Вип. 9. — С. 54—27 (зі змінами); Постановою Правління НБУ від 27.08.2004 р. №411 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2004. — Вип. 10. — С. 16—20.
 38. Положення про створення державної реєстрації банків: Затв. Постановою Правління НБУ 31.08.2001 р. №375.
 39. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Затв. Постановою Правління Національного банку України 18.06.2003 р. №255 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003 — Вип. 10.
 40. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Постанова Правління НБУ від 18.06.2003 р. №255 // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2003. — Вип. — 10.
 41. Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України: Затв. Постановою Правління Національного банку України 08.04.2005 р. №123 // Офіційний вісник України. — 2005. — №17. — С. 50. — Ст. 913.
 42. Правила функціонування Системи підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку України Національного банку України та перерахування (зарахування) коштів за окремими операціями з іноземною валютою і банківськими металами: Затв. Постановою Правління НБУ 10.08.2005 р. №281 // Офіційний вісник України. — 2005. — №35. — С. 141. — Ст. 2133.
 43. Правила (умови) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами: Затв. Наказом ДКЦПФР 12.12.2006 р. №1449 // Офіційний вісник України. — 2007. — №6. — С. 139. — Ст. 235.
 44. Положення про глобальний сертифікат емісії цінних паперів у бездокументарній формі: Затв. Рішенням ДКЦПФР 13.09.2006 р. №806 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 40. — С. 173. — Ст. 2703.
 45. Положення про порядок реєстрації випуску акцій: Рішення ДКЦПФР 26.04.2007 р. №942 // Офіційний вісник України. — 2007. — № 44. — С. 304. — Ст. 1826.
 46. Положення щодо організації діяльності банків та їх відокремлених підрозділів при здійсненні ними професійної діяльності на фондовому ринку: Затв. Рішенням ДКЦПФР 16.03.2006 р. №160 // Офіційний вісник України. — 2006. — №15. — С. 314. — Ст. 1140.
 47. Порядок реєстрації випуску опціонних сертифікатів та проспекту їх емісії: Затв. Рішенням ДКЦПФР 16.06.2009 р. №572 // Офіційний вісник України. — 2009. — №80. — С. 53. — Ст. 2722.
 48. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»// Все о бухгалтерском учете. — 2001. — 24 квіт. — № 37 (583). — С. 23—27.
 49. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» //Все о бухгалтерском учете. — 2001. — 23 квіт. — № 37 (583). — С. 27—30.

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

50. Васюренко О.В. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / О.В. Васюренко. – К.: Вид-во «Знання», — 2006. — 613 с.
51. Волкова І.А. Бухгалтерський облік у банках : навч. посіб. / І.А. Волкова, О. Ю. Калініна. —

- К.: ЦУЛ, 2009. — 520 с.
52. Герасимович А.М. Облік і аудит в банках / А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, Т.В. Кривов'яз. — К.: КНЕУ, 2005. — 536 с.
 53. Кіндрацька Л.М. Облік у банках : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Л.М. Кіндрацька, Ю.К. Семеніченко, М.Ю. Тюхляєва. — К.: КНЕУ, 2006. — 404 с.
 54. Кіндрацька Л.М. Фінансовий та управлінський облік у банках : підручник / Л.М. Кіндрацька. — К.: КНЕУ, 2008. — 816 с.
 55. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : підручник / Н.Б. Литвин. — К.: "Хай-Тек Прес", 2010. — 608 с.
 56. Облік і аудит у банках : навч. посіб. / О.Б. Васюренко, Л.Б. Сердюк, О.М. Сидоренко та ін.; За ред. О.Б. Васюренка. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 623 с.
 57. Снігурська Л.П. Облік у банках (у схемах і таблицях) : навч. посіб. / Л.П. Снігурська ; за ред. Л.М. Кіндрацької. — К. : КНЕУ, 2009. — 519 с.
 58. Табачук Г.П. Фінансовий облік у банках : навч. посіб. / Г.П. Табачук, О.М. Сарахман, Т.М. Бречко. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 424 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

59. <http://aub.org.ua> – веб-сайт Асоціації українських банків.
60. <http://bank.gov.ua> – офіційний веб-сайт Національного банку України.
61. <http://mdaufin.org.ua> – веб-сайт кафедри фінансів Миколаївського державного аграрного університету.
62. <http://pidruchniki.ws> – бібліотека українських підручників.
63. <http://portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
64. <http://www.bank.gov.ua/control/bankdict/banks> – довідник банківських установ.
65. <http://www.me.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.
66. <http://www.nbu.gov.ua> – Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського.
67. <http://www.nssmc.gov.ua> – офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.
68. <http://www.ukrbanks.info> – все про банки в Україні.
69. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний веб-сайт Державної служби статистики.
70. <http://www.unia.com.ua> – веб-сайт Української Національної Іпотечної Асоціації.

Робочу програму склала:
асистент кафедри фінансів

Т.О. Чайка